

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ
ÚSTAV EKONOMIE

MAJETEK OBCÍ A JEHO VLIV NA ROZVOJ OBCE

ING. MARTIN SOBOTKA

DISERTAČNÍ PRÁCE

2009

UNIVERSITY OF PARDUBICE
FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATION
INSTITUTE OF ECONOMICS

PROPERTY OF MUNICIPALITIES AND ITS INFLUENCE ON
DEVELOPMENT OF MUNICIPALITY

ING. MARTIN SOBOTKA

DISSERTATION

2009

Poděkování

Rád bych poděkoval svému školiteli doc. Ing. Jaroslavu Pilnému, CSc. za cenné rady, připomínky a odborné vedení, kterými mi pomáhal po celou dobu mého doktorského studia a při zpracování disertační práce.

Dále bych chtěl poděkovat doc. Ing. Jolaně Volejníkové, Ph.D. za vytvoření příznivého studijně-pracovního prostředí, které rovněž napomohlo k vytvoření této práce.

Martin Sobotka

Abstrakt

Obecní majetek tvoří materiální základnu pro výkon veškerých kompetencí obce. Je proto důležité, aby rozhodnutí nebyla vykonávána parciálně, ale spíše v komplexním pojetí, přičemž je nezbytné zvážit situace, které využívání majetku ovlivňují. Tato rozhodnutí by měla být součástí efektivního a systematického rozhodování obce s cílem podpořit realizaci svých strategických rozvojových cílů. Jejich konečným výsledkem bude dopad na kvalitu života (předpokladem je, že tato změna bude pozitivní). Změny v kvalitě života působí na sociálně ekonomický rozvoj obce, samotný život v obci, ale také na podnikatelské aktivity. Jelikož tyto změny v kvalitě života ovlivňují další procesy v obci, bylo v této práci použito systémového přístupu k této problematice. Předmětem dalšího zkoumání je vytváření dalších simulačních modelů.

Klíčová slova

Obec, majetek, rozvoj, kvalita života, dynamické systémy

Abstract

The municipal property creates a material base for function of all competencies of municipality. Thereby it is important that decisions weren't carried out partially but rather a globally. Whereas it is necessary consider carefully situations that influence property utilization. These decisions should be a part of efficient and systematic decision-making of municipality with the aim of supporting of realization of its strategic development objectives. The impact on quality of life (presumption is that this change will be positive) will be their final result. These changes in quality of life take effect on social economic municipal development, life in municipality but also entrepreneurial activities. As these changes in quality of life influence other processes in a municipality, system approach concerned these questions is used in this work. Other simulation models are subject of other searching.

Key words

Municipality, Property, Development, Quality of Life, Dynamic Systems

OBSAH

SEZNAM OBRÁZKŮ	9
SEZNAM TABULEK	10
ÚVOD	11
1 CÍL, VÝZKUMNÁ HYPOTÉZA A METODY PRÁCE.....	13
2 POSTAVENÍ ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVY V RÁMCI VEŘEJNÉ SPRÁVY.....	15
2.1 VEŘEJNÁ SPRÁVA - STÁTNÍ SPRÁVA A VEŘEJNÁ SAMOSPRÁVA.....	15
2.2 ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVA	15
2.2.1 <i>Předpoklady fungování územní samosprávy</i>	16
2.2.2 <i>Funkce územní samosprávy</i>	16
3 POSTAVENÍ OBCÍ V ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVĚ.....	19
3.1 OBEC A JEJÍ VYMEZENÍ	19
3.2 CHARAKTERISTIKA A PŮSOBNOST OBCÍ.....	20
3.3 FUNKCE OBCÍ	22
3.4 DRUHY OBCÍ.....	22
3.5 ORGÁNY OBCE	23
3.5.1 <i>Zastupitelstvo</i>	23
3.5.2 <i>Rada</i>	24
3.5.3 <i>Starosta</i>	25
3.5.4 <i>Tajemník obecního úřadu</i>	26
3.6 FUNKCE OBCE JAKO SAMOSPRÁVNÍ ÚZEMNÍ JEDNOTKY	26
4 MUNICIPALITA JAKO SYSTÉM	28
5 ROZVOJ OBCE	31
5.1 ROZVOJ A JEHO DEFINICE	31
5.1.1 <i>Místní ekonomický rozvoj</i>	32
5.1.2 <i>Faktory místního ekonomického rozvoje</i>	34
5.2 ZDROJE, NÁSTROJE A TECHNIKY ROZVOJE OBCE	39
6 ROZPOČET OBCÍ A JEHO ÚLOHA V SOUSTAVĚ ROZPOČTŮ	43
6.1 SOUSTAVA VEŘEJNÝCH ROZPOČTŮ.....	43
6.2 STRUKTURA ÚZEMNÍHO ROZPOČTU	43
6.2.1 <i>Běžný rozpočet</i>	44
6.2.2 <i>Kapitálový rozpočet</i>	45
7 MAJETEK OBCÍ JAKO NÁSTROJ ROZVOJE OBCE A HOSPODAŘENÍ OBCE	46
7.1 VÝZNAM MAJETKU PRO OBCE.....	46
7.2 VYMEZENÍ OBECNÍHO MAJETKU	47
7.2.1 <i>Majetek ve smyslu bohatství</i>	47
7.2.2 <i>Majetek ve smyslu vlastnictví</i>	47
7.3 HISTORIE OBECNÍHO MAJETKU.....	49
7.4 KLASIFIKACE MAJETKU OBCE	52

7.4.1	Účetní hledisko členění majetku.....	52
7.4.2	Účelové členění majetku.....	53
7.4.3	Zabezpečování veřejných statků.....	53
7.4.4	Majetek sloužící k výkonu samosprávy.....	53
7.4.5	Majetek určený k podnikání	54
7.5	ZPŮSOBY VYUŽÍVÁNÍ MUNICIPALNÍHO MAJETKU	55
7.6	HOSPODAŘENÍ S MAJETKEM OBCE	60
7.7	ÚZEMNÍ DOPADY VYUŽÍVÁNÍ OBECNÍHO MAJETKU.....	63
8	KVALITA ŽIVOTA	66
8.1	VYMEZENÍ KVALITY ŽIVOTA.....	66
8.2	DETERMINANTY KVALITY ŽIVOTA.....	71
8.3	KVALITA ŽIVOTA JAKO DETERMINANT ROZVOJE	74
9	ASPEKTY ROZVOJE OBCÍ.....	77
9.1	KOMUNÁLNÍ POLITIKA	77
9.1.1	Sociální politika.....	77
9.1.2	Bytová politika.....	78
9.1.3	Školská politika.....	79
9.1.4	Rozvoj kultury.....	79
9.1.5	Zdravotní politika.....	80
9.1.6	Péče o životní prostředí.....	80
9.1.7	Územní plánování.....	80
9.1.8	Technická infrastruktura	81
9.1.9	Vodní hospodářství.....	82
10	ANALÝZA VYUŽÍVÁNÍ MAJETKU OBCEMI	84
10.1	KORESPONDENČNÍ ANALÝZA.....	84
10.2	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	86
10.2.1	Konstrukce dotazníkového šetření.....	87
10.2.2	Interpretace výsledků dotazníkového šetření.....	90
10.2.3	Vyhodnocení otázky č. 1.....	90
10.2.4	Vyhodnocení otázky č. 2.....	90
10.2.5	Vyhodnocení otázky č. 3.....	94
10.2.6	Vyhodnocení otázky č. 4.....	97
10.2.7	Vyhodnocení otázky č. 5.....	100
10.2.8	Vyhodnocení otázky č. 6.....	101
10.2.9	Vyhodnocení otázky č. 7.....	102
10.2.10	Vyhodnocení otázky č. 8.....	104
10.2.11	Vyhodnocení otázky č. 9.....	104
10.2.12	Vyhodnocení otázky č. 10.....	106
10.2.13	Vyhodnocení otázky č. 11.....	107
10.2.14	Vyhodnocení otázky č. 12.....	109
10.2.15	Vyhodnocení otázky č. 13.....	109
10.2.16	Vyhodnocení otázky č. 14.....	110
10.2.17	Vyhodnocení otázky č. 15.....	111

10.2.18	Vyhodnocení otázky č. 16	111
10.2.19	Vyhodnocení otázky č. 17	113
10.2.20	Vyhodnocení otázky č. 18	115
10.2.21	Vyhodnocení otázky č. 19	116
10.2.22	Vyhodnocení otázky č. 20	117
10.2.23	Vyhodnocení otázky č. 21	119
10.2.24	Vyhodnocení otázky č. 22	119
10.2.25	Vyhodnocení otázky č. 23	120
11	SYSTÉMOVÁ DYNAMIKA A MODEL ROZVOJE OBCE	122
12	SYSTÉMOVÉ MYŠLENÍ	127
12.1	NÁSTROJE SYSTÉMOVÉHO MYŠLENÍ	128
12.1.1	Příčinné smyčkové diagramy	128
12.1.2	Pojmové mapy	129
12.1.3	Dynamické mapy	129
12.1.4	Diagramy stavů a toků	129
12.2	SESTAVENÍ DYNAMICKÉHO MODELU	129
13	DYNAMICKÝ MODEL ROZVOJE OBCE	131
13.1	MODEL OBYVATELSTVA OBCE	133
13.2	MODEL MÍSTNÍCH KOMUNIKACÍ	134
13.3	MODEL OBČANSKÉ VYBAVENOSTI	136
13.4	MODEL SEKTORU BYDLENÍ A STAVEBNÍCH POZEMKŮ	137
13.5	MODEL ROZPOČTU OBCE	138
13.6	MODEL PODNIKATELSKÉHO SEKTORU V OBCI	139
14	SIMULACE MODELU ROZVOJE OBCE	141
14.1	SIMULACE MODELU OBYVATELSTVA	141
14.2	SIMULACE MODELU MÍSTNÍ KOMUNIKACE	142
14.3	SIMULACE MODELU OBČANSKÉ VYBAVENOSTI	143
14.4	SIMULACE MODELU BYTOVÉHO SEKTORU A POZEMKŮ	144
14.5	SIMULACE MODELU ROZPOČTU OBCE	145
14.6	SIMULACE MODELU PODNIKATELSKÉHO SEKTORU V OBCI	146
ZÁVĚR		148
LITERATURA		151

Seznam obrázků

OBRÁZEK 1: MUNICIPALNÍ EKONOMICKÝ SYSTÉM A JEHO PRVKY	29
OBRÁZEK 2: VZTAHY MEZI JEDNOTLIVÝMI ZPŮSOBY VYJÁDŘENÍ KVALITY ŽIVOTA.....	69
OBRÁZEK 3: HIERARCHICKÁ STRUKTURA MODELU KVALITY ŽIVOTA.....	72
OBRÁZEK 4: SYSTÉM VZTAHŮ SPOJUJÍCÍCH PROCES ROZVOJE, KVALITU ŽIVOTA A MUNICIPALNÍHO PLÁNOVÁNÍ.....	76
OBRÁZEK 5: KORESPONDENČNÍ MAPA PRO VYHODNOCENÍ OTÁZKY Č. 2.....	92
OBRÁZEK 6: KORESPONDENČNÍ MAPA PRO VYHODNOCENÍ OTÁZKY Č. 3.....	95
OBRÁZEK 7: KORESPONDENČNÍ MAPA PRO OTÁZKU Č. 4.....	98
OBRÁZEK 8: ZPŮSOBY ZAJIŠŤOVÁNÍ PRODUKCE VEŘEJNÝCH STATKŮ A SLUŽEB OBYVATELSTVU	101
OBRÁZEK 9: POČET OBCÍ VLASTNÍCI LESNÍ POZEMKY	102
OBRÁZEK 10: KORESPONDENČNÍ MAPA PRO OTÁZKU Č. 7.....	103
OBRÁZEK 11: POČTY OBCÍ VLASTNÍCI ZEMĚDĚLSKÉ POZEMKY.....	104
OBRÁZEK 12: KORESPONDENČNÍ MAPA PRO OTÁZKU Č. 9.....	105
OBRÁZEK 13: POČTY OBCÍ VLASTNÍCI VODNÍ PLOCHY A TOKY	106
OBRÁZEK 14: KORESPONDENČNÍ MAPA PRO OTÁZKU Č. 11.....	108
OBRÁZEK 15: POČTY OBCÍ VLASTNÍCI STAVEBNÍ POZEMKY	109
OBRÁZEK 16: PLÁNOVANÉ ZPŮSOBY VYUŽITÍ POZEMKŮ.....	111
OBRÁZEK 17: KORESPONDENČNÍ MAPA PRO OTÁZKU Č. 16.....	112
OBRÁZEK 18: KORESPONDENČNÍ MAPA PRO OTÁZKU Č. 17.....	115
OBRÁZEK 19: POČTY OBCÍ VLASTNÍCI BYTY	116
OBRÁZEK 20: ZPŮSOBY VYUŽITÍ OBEČNÍCH BYTŮ.....	117
OBRÁZEK 21: ZPŮSOBY VYUŽITÍ OBEČNÍCH BYTŮ.....	118
OBRÁZEK 22: ČASOVÝ HORIZONT VÝSTAVBY OBEČNÍCH BYTŮ	119
OBRÁZEK 23: ČETNOST PRODEJE OBEČNÍHO MAJETKU.....	120
OBRÁZEK 24: ČETNOST PRODEJE OBEČNÍHO MAJETKU.....	121
OBRÁZEK 25: KLASIFIKACE MODELŮ.....	123
OBRÁZEK 26: SMYČKOVÝ PŘÍČINNÝ DIAGRAM.....	131
OBRÁZEK 27: DIAGRAM STAVŮ A TOKŮ	132
OBRÁZEK 28: MODEL OBYVATELSTVA OBCE.....	134
OBRÁZEK 29: MODEL MÍSTNÍCH KOMUNIKACÍ	135
OBRÁZEK 30: MODEL OBEČANSKÉ VYBAVENOSTI.....	136
OBRÁZEK 31: MODEL SEKTORU BYDLENÍ A STAVEBNÍCH POZEMKŮ.....	138
OBRÁZEK 32: MODEL ROZPOČTU OBCE	139
OBRÁZEK 33: MODEL PODNIKATELSKÉHO SEKTORU V OBCI.....	140
OBRÁZEK 34: SIMULACE MODELU OBYVATELSTVA	142
OBRÁZEK 35: SIMULACE MODELU MÍSTNÍ KOMUNIKACE	143
OBRÁZEK 36: SIMULACE MODELU OBEČANSKÉ VYBAVENOSTI.....	144
OBRÁZEK 37: SIMULACE MODELU BYTOVÉHO SEKTORU A POZEMKŮ.....	145
OBRÁZEK 38: SIMULACE MODELU ROZPOČTU OBCE.....	146
OBRÁZEK 39: SIMULACE PODNIKATELSKÉHO SEKTORU V OBCI	147

Seznam tabulek

TABULKA 1: TYPOLOGIE FAKTORŮ MÍSTNÍHO EKONOMICKÉHO ROZVOJE.....	34
TABULKA 2: SCHÉMA BĚŽNÉHO ROZPOČTU	44
TABULKA 3: SCHÉMA KAPITÁLOVÉHO ROZPOČTU	45
TABULKA 4: ALTERNATIVNÍ PŘÍSTUPY K POZNÁVÁNÍ KVALITY ŽIVOTA	67
TABULKA 5: ATRIBUTY KVALITY ŽIVOTA.....	73
TABULKA 6: ZKOUMANÝ VLV A BAREVNÉ OHRANIČENÍ JEHO ROZSAHU.....	90
TABULKA 7: KÓDY PRO VARIANTY ODPOVĚDÍ V OTÁZCE Č. 2	91
TABULKA 8: KÓDY PRO VARIANTY ODPOVĚDÍ V OTÁZCE Č. 3	94
TABULKA 9: KÓDY VARIANT ODPOVĚDÍ PRO OTÁZKU Č. 4	97
TABULKA 10: KÓDY VARIANT ODPOVĚDÍ PRO OTÁZKU Č. 7	103
TABULKA 11: KÓDY VARIANT ODPOVĚDÍ PRO OTÁZKU Č. 9	105
TABULKA 12: KÓDY VARIANT ODPOVĚDÍ PRO OTÁZKU Č. 11	107
TABULKA 13: PODÍL OBCÍ VYBAVENÝCH PŘÍSLUŠNÝM DRUHEM TECHNICKÉ INFRASTRUKTURY	110
TABULKA 14: PODÍL OBCÍ PODLE MÍRY NAPOJENÍ STAVEBNÍCH POZEMKŮ NA SÍŤ TECHNICKÉ INFRASTRUKTURY.....	110
TABULKA 15: KÓDY VARIANT ODPOVĚDÍ PRO OTÁZKU Č. 16	112
TABULKA 16: KÓDY VARIANT ODPOVĚDÍ PRO OTÁZKU Č. 17	114

Úvod

Obce jsou základní územní samosprávné celky. Fungování obcí je svázáno zejména s uspokojováním potřeb obyvatel. Obce vznikaly a rozvíjely se zejména z důvodu vytváření vyšší koncentrace obyvatel na určitém místě. S vyšší koncentrací lze očekávat vyšší míru uspokojování potřeb. Požadavky na statky a služby, které uspokojování potřeb umožňují, se stále zvyšují. Aby bylo možné tyto potřeby i nadále uspokojovat, je nutné, aby se lokalita neustále rozvíjela. Protože obce produkují hlavně takové statky a služby, jejichž přínosy nejsou primárně svázány s generováním zisku, případně finančních příjmů do obecního rozpočtu, je nutné nalézt taková kritéria, pomocí nichž by bylo možné rozvoj municipalit ohodnotit. Jedním z takových kritérií může být majetek. Majetek je jednou ze základních podmínek samosprávy a právě prostřednictvím majetku mohou obce ovlivňovat sociálně ekonomický rozvoj, život v obci, podnikatelské aktivity a dokonce celý urbanistický vývoj. Vlastnictví majetku a jeho užívání se tak stává významným ekonomickým nástrojem samosprávy obce.

V disertační práci je zkoumán vztah majetku a rozvoje obce. Pro hodnocení využívání majetku není totiž důležitá jen znalost příjmů či výdajů spojených s jeho využíváním, ale také znalost efektů, které využívání majetku přináší pro rozvoj obce. Jedná se zejména o způsoby využívání majetku, které ovlivňují kvalitu života obyvatel obce. Kategorie kvality života obyvatel je zde použita záměrně, protože způsoby současného využívání majetku obcemi jsou primárně spojeny s produkcí veřejných statků a služeb. Absence kritéria zisku potom znesnadňuje hodnocení účinnosti využívání obecního majetku.

Z důvodu zachování výše uvedené teze, že prostřednictvím majetku mohou obce ovlivňovat ekonomický rozvoj, je potom možné zachytit vlivy obecního majetku na rozvoj obce. Rozvoj je těžko uchopitelný pojem, který je spojen mimo jiné s kvalitativními charakteristikami. Jako vhodný indikátor rozvoje se jeví právě kvalita života. Výhodou využití indikátoru kvality života je její schopnost zachytit takové charakteristiky, jako jsou příznivé ekonomické prostředí pro obyvatele i pro podniky, které se lokalizují na území obce. Díky zvýšené podnikatelské aktivitě (resp. zvýšenému počtu pracovních příležitostí) lze očekávat příliv dalších potenciálních obyvatel, kteří představují nové potenciální zákazníky pro místní firmy. Tato vzájemná vazba mezi zmíněnými subjekty zvyšuje dále míru atraktivnosti obce a kvality života.

Protože změny v kvalitě života ovlivňují další procesy v municipalitě, je zde využito systémového přístupu k řešení dané problematiky. Každá municipalita představuje systém, v jehož rámci dochází k opakovaným vlivům a reakcím prvků systému mezi sebou. Aby bylo možné určit výsledné efekty, způsobené využíváním municipálního majetku, je potřebné několikrát opakovat vytvořený cyklus. Z tohoto důvodu staví disertační práce na simulacích uvedených procesů.

Disertační práce je rozdělena do tří dílčích částí. V první části jsou na základě rešerše literatury stanovena základní teoreticko-metodologická východiska fungování obcí, jejich rozvoj a nástrojů, kterými může obec svůj rozvoj podpořit. V této části také dochází k vymezení majetku jako nástroje podpory rozvoje obce a jeho klasifikaci. Dále jsou zde vymezeny vazby mezi způsoby využívání majetku a rozvoje (resp. kvality života).

Druhá část zpracovává a hodnotí empiricky zjištěná data. Metodou hodnocení těchto dat je jedna z metod vícerozměrných statistických analýz – korespondenční analýza, která umožňuje stanovit a porovnat data a učinit přehled o struktuře municipální ekonomiky.

Třetí část práce se zaměří na vytvoření dynamického modelu obce a určení kauzálních vazeb mezi prvky tohoto modelu. Prostřednictvím simulací je zde posouzen vliv majetku obce na rozvoj (resp. na změny v ukazateli kvality života).

1 Cíl, výzkumná hypotéza a metody práce

V disertační práci je stanoven tento základní cíl:

Prostřednictvím modelu rozvoje municipality stanovit dopady způsobů využívání majetku na rozvoj obcí s přihlédnutím k jejich funkcím.

Tento hlavní cíl je rozdělen do následujících dílčích cílů:

- kritické zhodnocení teoretické literatury, která pojednává o ekonomice obcí, jejich rozvoji a využívání obecního majetku,
- charakteristika municipální ekonomiky,
- vymezení hlavních faktorů rozvoje obcí,
- vymezení struktury majetku a způsobů jeho využívání dle vybraného vzorku obcí,
- definování vztahů a vzájemných závislostí mezi způsoby využití majetku a faktory rozvoje obcí,
- kvantifikace územních dopadů (zejména změn kvality života obyvatel) využívání majetku obcí prostřednictvím simulací.

Vedle výše zmíněného cíle by disertační práce měla ověřit základní hypotézu:

Využívání majetku obce spojené zejména s produkcí vybraných veřejných statků přispívá k rozvoji obce, a to zejména k růstu kvality života, jako jedné jeho determinanty.

Mezi použité metody disertační práce lze zařadit zejména analýzu nashromážděných dat získaných z dotazníkového šetření a řízených rozhovorů s představiteli obecní samosprávy. Dotazníkové šetření, které proběhlo v rámci vzorku obcí Pardubického kraje, se zaměřilo na prioritní rozvojové aktivity jednotlivých obcí, na zjištění struktury majetku, způsoby jeho využívání a formu správy. Data získaná z dotazníkového šetření byla dále analyzována podle velikostních skupin obcí (měřeno počtem obyvatel). Tato data budou také dále zkoumána v souvislosti s daty obsaženými ve statistických ročenkách, případně jiných databázích, pomocí nichž lze kvantifikovat rozvoj municipality. Analýza bude završena syntézou, kdy bude stanoven dopad vlivu na kvalitu života. Při analýze bude využito deskripce a klasifikace získaných dat, jejich zpracování pomocí základních statistických výpočtů zejména z oblasti

vícerozměrných statistik a grafických zobrazení. Dále v práci bude využito určité vědecké abstrakce, komparace, indukce, modelování a simulace.

Dotazníkové šetření, které proběhlo v rámci vzorku obcí Pardubického kraje, se zaměřilo na prioritní rozvojové aktivity jednotlivých obcí, na zjištění struktury majetku, způsoby jeho využívání a formu správy. Data získaná z dotazníkového šetření byla dále analyzována podle velikostních skupin obcí (měřeno počtem obyvatel). Tato data budou také dále zkoumána v souvislosti s daty obsaženými ve statistických ročenkách, případně jiných databázích, pomocí nichž lze kvantifikovat rozvoj municipality. Výsledkem práce bude vytvoření modelu rozvoje obce, na jehož základě bude možné zjistit přínosy využívání majetku pro prognózování rozvoje obce.

2 Postavení územní samosprávy v rámci veřejné správy

Podpora místního rozvoje je v současné době jednou z nejdůležitějších priorit řízení veřejné správy. Pro bližší specifikaci územní samosprávy a její role v ní si nejdříve vymezíme pojem „veřejná správa“ včetně všech jejích složek.

2.1 Veřejná správa - státní správa a veřejná samospráva

Obecně můžeme definovat veřejnou správu jako službu občanům a veřejnosti. Provančíková (2009, s. 11) tuto obecnou definici rozšiřuje a uvádí, že veřejná správa je systém, který je tvořen dvěma hlavními subsystémy: hlavní subsystém představuje státní správa a druhý podsystém představuje samospráva, resp. veřejná samospráva. Rejzler (2002, s. 59) vymezuje veřejnou správu jako soustavu institucí, řídicích a výkonných činností, které vyplývají z objektivní potřeby uspořádané společnosti, která je geneticky dána potřebou člověka žít ve společnosti druhých lidí.

Peková (2008, s. 108) uvádí, že mezi státní správu lze zahrnout orgány se všeobecnou působností – ústřední vládu nebo orgány se specializovanou působností – ministerstva a ostatní ústřední orgány, v některých zemích i odborné územní nekoncentrované správní úřady a orgány s odvětvovou působností na úrovni nižších správních obvodů. Provančíková (2009, s. 11) toto členění doplňuje, že veřejná samospráva v tradičním pojetí bývá označována jako výsledek delegování správy na jiné, nestátní subjekty. Samospráva je tedy výrazem decentralizace a demokracie. Samospráva má oprávnění vykonávat svoje záležitosti samostatně, vlastním jménem a prostředky, v rámci zákonem stanovenými předpisy. Může mít podobu územní a zájmové samosprávy. V prvním případě jde o zastupování zájmu určitého území (resp. osob zde sídlících), v druhém případě jde o zastupování zájmů osob spojených zejména s určitými společnými zájmy (např. profesní komory). Územní samospráva na základě stanovené působnosti a ekonomických podmínek vykonává veřejnou správu na území menším, než je stát (obce, kraje, země).

2.2 Územní samospráva

Územní samospráva je forma veřejného vládnutí (veřejné moci) a veřejné správy. Územní samospráva je realizace práva občanů na vlastní samosprávu, práva na spravování určitého území menšího než je stát na základě působnosti stanovené ústavou a příslušnými zákony při vytvoření potřebných ekonomických podmínek. (Peková, 2008, s. 108)

Bailay (1999, s. 2) vymezuje územní samosprávu jako demokraticky zvolený orgán, který má oprávnění v daném území vybírat místní daně stanovené na základě vlastního uvážení.

2.2.1 Předpoklady fungování územní samosprávy

Provazníková (2009, s. 16) akcentuje nezastupitelnou úlohu místní samosprávy v místním rozvoji. Podle Žárske (2007, s. 12) rostoucí význam samosprávy v místním rozvoji vychází z více skutečností:

- decentralizace veřejné správy – postavení samosprávy se zvýšilo decentralizačním procesem, který přinesl obcím nové kompetence, čímž se rozsah zajišťovaných úloh rozšířil a snížil se dosah místní státní správy,
- identifikace problémů – samospráva dokáže lépe identifikovat jednotlivé problémy v území, nebo je k nim blíže,
- demokratický výkon moci – samospráva je na tomto principu založená a je tu přímá spojitost s občany s jejich účastí na rozhodování,
- endogenní faktory – v rozvojových procesech se prosazují endogenní faktory vycházející z vnitřního potenciálu území a jeho zapojení do těchto procesů,
- růst konkurenceschopnosti obce – kromě podnikatelských subjektů vyvíjejí aktivity a úsilí také samosprávy jakou součást růstu konkurence v regionu, resp. zemi,
- růst vybavenosti a zaměstnanosti – samospráva je motivována růstem vybavenosti infrastrukturou, kterou se stává na území obce dostupnější pro vstup investorů, kteří by mohli vyřešit situaci na trhu práce a zajistit růst zaměstnanosti.

2.2.2 Funkce územní samosprávy

Podle Pekové (2008, s. 113) územní samospráva plní dvě obecné základní funkce:

- samosprávnou, v ČR nazývanou samostatná působnost, tzn. zabezpečovat takové potřeby svých občanů, které můžeme označit jako lokální či regionální veřejné statky, které občané požadují a mají z nich užitek. Tato funkce je u územní samosprávy rozhodující.
- přenesenou, v ČR nazývanou přenesená působnost neboli výkon státní správy, tzn. v rámci přenosu kompetencí, zejména ve veřejném sektoru, zabezpečovat pro občany i některé veřejné statky, které mají povahu národních statků, včetně některých úkonů čistého veřejného statku veřejná správa.

Jak již bylo výše uvedeno, územní samospráva je forma veřejné vlády a veřejné správy – umožňuje samostatné spravování věcí veřejných na území menším, než je stát. Každý stupeň

územního samosprávného celku je tedy vymezen geograficky, ve kterém žije společenství občanů a realizuje samosprávu veřejných záležitostí, které se týkají daného společenství občanů. Územní samospráva tedy reprezentuje společenství občanů, jejich zájmy, preference; je reprezentantem pluralitního demokratického systému v dané obci nebo regionu. (Provazníková, 2009, s. 16)

Provazníková, 2009, s. 16) dále dodává, že k tomu, aby mohla územní samospráva existovat a realizovat svoje funkce, je třeba v daném státě vytvořit legislativní a ekonomické předpoklady.

Legislativa prostřednictvím zákonů určuje vznik a postavení jednotlivých stupňů územní samosprávy; vymezuje jejich pravomoci působnost, autonomii a odpovědnost; upravuje organizaci a vnitřní členění; vymezuje rozsah samostatné a přenesené působnosti; vymezuje i vzájemné vztahy mezi jednotlivými stupni územní samosprávy navzájem a vztahy státu a územními samosprávami. V neposlední řadě příslušnými zákony vymezuje i ekonomické předpoklady fungování územních samospráv.

K ekonomickým předpokladům patří zejména vlastnictví majetku a právo s ním hospodařit v souladu s vlastnickým právem. Dále možnost získávání vlastních finančních prostředků a sestavování vlastního rozpočtu a hospodaření podle něho.

Žárská (2007, s. 9) tyto předpoklady doplňuje ještě o předpoklady organizační, personální a informační:

- organizační předpoklady – vycházejí ze struktury orgánů¹, které jsou nositeli výkonu samosprávných kompetencí; struktura orgánů tvoří volené orgány – starosta, obecní zastupitelstvo, výkonné orgány – obecní úřad, tajemník a obecní policie,
- personální předpoklady – navazují na organizační předpoklady – v jednotlivých orgánech obce působí představitelé, kteří svoji kvalitou mohou výrazně ovlivňovat jednotlivé procesy a aktivity obce, jejich úroveň vzdělání, schopností, flexibilita a adaptabilita na nové úlohy podmiňují kvalitu zvládnutí výkonu samosprávy,
- informační předpoklady jsou tvořeny systémem informací, databází údajů o potenciálu obce, o výsledcích vlastní činnosti, o činnosti okolních obcí, o možnostech získávání prostředků z externích zdrojů, o tendencích vývoje krajiny nebo regionu; získaná, sledovaná, resp. vykazovaná databáze umožňuje analyzovat stav a perspektivy rozvoje obce, hodnotit její jednotlivé alternativy rozvoje, porovnávat ji s jinými obcemi,

¹ Blíže viz kapitola 3.5

identifikovat její postavení a možnosti rozvoje v regionu, resp. v krajině; zároveň údajová základna je východiskem na formulování a přijímání rozhodnutí.

3 Postavení obcí v územní samosprávě

Obce představují základní stavební kámen samosprávy. Postavení obce ve veřejné správě je stále významnější, což je způsobeno tezí, že samosprávný princip fungování společnosti je vnějším projevem demokratizace a decentralizace státu, potom právě obce jsou odpovědné za zabezpečování stále více druhů veřejných statků pro obyvatelstvo ze státu na územní samosprávu. Právo na místní samosprávu obcí je zakotveno i v Evropské chartě místní samosprávy².

Postavení, funkce a úkoly obcí jsou zakotveny v Ústavě ČR a v zákoně o obcích. Zákon o obcích také upravuje orgány obcí a účast občanů na řízení obce. Obec je veřejnoprávní korporace. Jako základní územní samosprávný celek se rozkládá na jednom nebo několika katastrálních územích.

3.1 Obec a její vymezení

Dle zákona o obcích (zákon č. 128/2000 Sb.) je obec základním územním samosprávným společenstvím občanů. Obec představuje územní celek, který je vymezen hranicí území obce. Tento zákon dále vymezuje obec jako veřejnoprávní korporaci, která pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů.

Při vymezování obcí nelze opomenout Ústavu České republiky (zákon č. 1/1993 Sb.), která představuje právní základ pro vymezení postavení územních samosprávných celků. Konkrétně se jedná o článek 8, dále o články 99 – 105. V nich je obec vymezena jako územní samosprávný celek, který je představován společenstvím občanů.

Toth (1998, s. 17) charakterizuje obec souborem znaků, které ji odlišují od jiných forem osídlení. Jedná se o historii formovaný a postupně vytvářený složitý urbanistický a sociálně-ekonomický systém. Hrabalová (2004, s. 14) uvádí, že obec tvoří základní prostor života občanů a plní řadu funkcí, z nichž lze uvést obytnou, pracovní a obslužnou.

V literatuře se lze setkat vedle pojmu „obec“ také s pojmem „municipalita. Tento termín je odvozen z latinského slova „municipium“, kterým se označuje město se samosprávou. Za municipalitu lze (např. podle Švantnerová, Kožiak, 2005a, s. 13) považovat město nebo obec, (vymezené území), které má právní subjektivitu a pravomoci místní samosprávy. Jedná se o administrativní jednotku s voleným zastupitelstvem a starostou.

² Byla přijata členskými státy Rady Evropy 15. 10. 1985 ve Štrasburku. Vstoupila v platnost 1. 9. 1988 a ratifikovalo ji více než 38 států, které ji respektují ve svém zákonodárství.

Žárska (2007, s. 9) označuje obce jako autonomně ekonomické, právní a sídelní jednotky se svoji specifickou sociálně-ekonomickou strukturou, která je výsledkem dlouhodobého procesu.

Pro účely této práce budou dále pojmy „obec“, „municipalita“, případně „místní samospráva“ používána jako synonyma.

3.2 Charakteristika a působnost obcí

Shrme-li základní znaky obce, jedná se o územní jednotku, která (Švantnerová, Kožiak, 2005a, s. 14):

- z hlediska prostorové struktury státu, resp. z hlediska územního členění státu tvoří jeho nejnižší prostorovou jednotku,
- má právní subjektivitu a v rámci decentralizace alokační funkce zabezpečuje určitý okruh veřejných statků a jejich financování,
- zodpovídá za rozvoj svého území,
- uplatňuje systém samosprávného zřízení založený na principu demokracie.

Obec je vymezena třemi základními znaky:

- území,
- občané - na území obce žijí občané s trvalým pobytem; obec může rozhodnout o čestném občanství obce (města) pro jiného občana; na území obce existují i firmy – právnické osoby a podnikatelé – fyzické osoby se sídlem na území obce nebo s provozovnou na území obce; do kontaktu obcí přicházejí i další fyzické a právnické osoby např. vlastníci nemovitostí na území obce, kteří v obci nežijí, nebo nemají trvalý pobyt, ale přechodně pobývají.
- samospráva veřejných záležitostí v hranicích obce (na katastrálním území obce), tzn. působnost.

Obec jako základní územní samosprávný celek je veřejnoprávní korporací. To znamená, že: (Peková, 2008, s. 123)

- je to společenství občanů s trvalým pobytem, kteří se účastní na samosprávě (je otázkou, jestli tomu tak v praxi vždy je); má rozhodovací pravomoci a je jí zákonem svěřeno zabezpečování některých úkolů veřejné správy v zájmu jejich občanů (i podnikatelských subjektů); vlastní majetek, vlastnictví však je nedělitelné mezi občany; formálně podle zákona o daních z příjmů je typem neziskové právnické osoby.

- je, resp. by měla být, reprezentantem veřejných zájmů, zájmů občanů (a ostatních subjektů, firem) daného územního společenství; zohledňuje místní zvláštnosti, zájmy a preference obyvatel, kteří žijí na jejím území; pokud rozhoduje o záležitostech místního veřejného zájmu někdo jiný než obec, v řadě případů je obec ze zákona účastníkem příslušného řízení (např. stavebního řízení) nebo má alespoň právo vyjádřit se k připravovanému rozhodnutí (např. k vydání stavebního povolení pro stavbu továrny, jejíž produkce bude mít vliv na životní prostředí apod.),
- pečuje, resp. by měla pečovat, o všestranný sociálně-ekonomický rozvoj svého území a o potřeby občanů, které jsou ve veřejném zájmu; schvaluje dlouhodobý plán sociálně ekonomického rozvoje obce a územní plán obce,
- je samostatným ekonomickým subjektem – má tzv. právní subjektivitu; v právních záležitostech a ve smluvních vztazích má autonomii, vystupuje vlastním jménem; může vstupovat do smluvních vztahů, nese však právní odpovědnost za důsledky svých rozhodnutí, svého konání,
- zabezpečuje veřejné služby (veřejné statky) pro své občany; může k tomu zřizovat neziskové organizace; v ČR to jsou v současné době tzv. organizační složky a příspěvkové organizace a obecně prospěšné společnosti; neziskové organizace může zakládat i s jinými subjekty – například s jinými obcemi pro společné zabezpečování veřejných statků (pro větší počet obyvatel – větší společenství občanů, aby se dosáhlo úspor ve fixních nákladech – tzv. úspor z rozsahu),
- může zakládat obecní podniky, může vkládat svůj majetek do společných podniků zakládaných společně s jinými obcemi nebo se soukromým subjektem pro zabezpečování polotržních a tržních statků, delegovat své zástupce do statutárních orgánů těchto organizací;
- musí mít určitou finanční suverenitu vymezenou příslušným zákonem, která ji dovoluje být alespoň zčásti finančně nezávislá na státu; jako nestátní subjekt má právo hospodařit podle vlastního rozpočtu, případně vytvářet i mimorozpočtové fondy, rozhoduje o použití finančních zdrojů (při respektování zákona o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů),
- v mezích zákona je nositelem veřejné moci, může zřídit obecní policii; v samostatné působnosti upravuje veřejné záležitosti obecně závaznými vyhláškami, v přenesené působnosti nařízení obce.

- má právo i povinnost zvelebovat vlastní obecní majetek (jako každý vlastník, nicméně v případě územní samosprávy jde o majetek ve společném vlastnictví občanů nedělitelný mezi občany);
- spolupracuje a rozvíjí vztahy s jinými obcemi, s krajem, státem a ostatními subjekty – podnikateli apod.; koordinuje činnost různých subjektů na svém území.

3.3 Funkce obcí

Obec plní tyto funkce vymezené zákonem o obcích podle Peková (2008, s. 119):

- a) vlastní samosprávnou funkci, v ČR tzv. samostatná působnost obce v záležitostech, o kterých může samostatně rozhodovat, tzn., že má zákonem upravené pravomoci; obec jako územní společenství občanů má právo na samosprávu, právo samostatně rozhodovat v mnoha oblastech veřejné správy – a to ve věcech územní samosprávy; obec vykonává veřejnou správu v samostatné působnosti, tzn. volené orgány obce, které svým rozhodnutím svěřují vlastní realizaci svým výkonným orgánům; orgány rozhodují za občana, ve prospěch občana, neboť v rozhodování zastupují občana (ne vždy si to však v praxi uvědomují),
- b) přenesené funkce, v ČR tzv. přenesená působnost, v rámci vykonávání státní správy; vykonávají ji výkonné orgány obcí a jsou v této činnosti podřízeny a kontrolovány orgány státní správy, v přenesené působnosti i krajským úřadem.

3.4 Druhy obcí

Zákon o obcích rozlišuje tyto základní druhy obcí:

- obce, které jsou městy,
- města, která získala statut města před 17. 5. 1954, pokud o to požádají předsedu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, která byla městem při nabytí účinnosti zákona o obcích v roce 2001, s počtem obyvatel nad 3000,
- městys, tzn. obce, které toto označení byly oprávněny používat před 17. 5. 1954, pokud o to požádají předsedu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR.
- statutární města – většina statutárních měst je v současné době sídlem krajských úřadů
- hlavní město Praha členěné na městské části.

3.5 Orgány obce

V ČR jsou orgány obce vymezeny v zákoně o obcích.

3.5.1 Zastupitelstvo

Zastupitelstvo³ obce je kolektivní volený orgán, má rozhodovací pravomoci v samostatné působnosti. Člen zastupitelstva obce má podle zákona o obcích při výkonu své funkce související s majetkem a rozvojovými aktivitami obce právo:

- předkládat zastupitelstvu obce, radě obce, výborům a komisím návrhy na projednání,
- vznášet dotazy, připomínky a podněty na radu obce a její jednotlivé členy, na předsedy výborů, na statutární orgány právnických osob, jejichž zakladatelem je obec, a na vedoucí příspěvkových organizací a organizačních složek, které obec založila nebo zřídila,
- požadovat od zaměstnanců obce zařazených do obecního úřadu, jakož i od zaměstnanců právnických osob, které obec založila nebo zřídila, informace ve věcech, které souvisejí s výkonem jejich funkce.

Do pravomoci zastupitelstva obce v souvislosti s majetkovým hospodařením a rozvojem obce patří zejména:

- schvalovat program rozvoje obce,
- schvalovat rozpočet obce a závěrečný účet obce,
- zřizovat trvalé a dočasné peněžní fondy obce,
- zřizovat a rušit příspěvkové organizace a organizační složky obce,
- rozhodovat o založení nebo rušení právnických osob,
- delegovat zástupce obce, na valnou hromadu obchodních společností, v nichž má obec majetkovou účast,

³ Zastupitelstvo obce při stanovení počtu členů zastupitelstva obce přihlédne zejména k počtu obyvatel a velikosti územního obvodu. Počet členů stanoví tak, aby zastupitelstvo obce mělo v obci, městysu, městě, městském obvodu, městské části

- do 500 obyvatel 5 až 15 členů,
- nad 500 do 3 000 obyvatel 7 až 15 členů,
- nad 3 000 do 10 000 obyvatel 11 až 25 členů,
- nad 10 000 do 50 000 obyvatel 15 až 35 členů,
- nad 50 000 do 150 000 obyvatel 25 až 45 členů,
- nad 150 000 obyvatel 35 až 55 členů.

- navrhopvat zástupce obce do ostatních orgánů obchodních společností, v nichž má obec majetkovou účast, a navrhopvat jejich odvolání,
- vydávat obecně závazné vyhlášky obce,
- navrhopvat změny katastrálních území uvnitř obce, schvalovat dohody o změně hranic obce a o slučování obcí,
- zřizovat a rušit výbory, volit jejich předsedy a další členy a odvolávat je z funkce,
- volit z řad členů zastupitelstva obce starostu, místostarosty a další členy rady obce (radní) a odvolávat je z funkce,
- zřizovat a zrušovat obecní policii,
- rozhodovat o spolupráci obce s jinými obcemi a o formě této spolupráce.

Zastupitelstvu obce je ze zákona vyhrazeno rozhodování o těchto majetkoprávních úkonech:

- nabytí a převod nemovitých věcí včetně vydání nemovitostí podle zvláštních zákonů, převod bytů a nebytových prostorů z majetku obce,
- poskytování věcných darů v hodnotě nad 20 000 Kč a peněžitých darů ve výši nad 20 000 Kč fyzické nebo právnické osobě v jednom kalendářním roce,
- poskytování dotací nad 50 000 Kč v jednotlivých případech občanským sdružením, humanitárním organizacím a jiným fyzickým nebo právnickým osobám působícím v oblasti mládeže, tělovýchovy a sportu, sociálních služeb, podpory rodin, požární ochrany, kultury, vzdělávání a vědy, zdravotnictví, protidrogových aktivit, prevence kriminality a ochrany životního prostředí,
- uzavření smlouvy o sdružení a poskytování majetkových hodnot podle smlouvy o sdružení, jehož je obec účastníkem,
- peněžité i nepeněžité vklady do právnických osob,
- vzdání se práva a prominutí pohledávky vyšší než 20 000 Kč,
- zastavení movitých věcí nebo práv v hodnotě vyšší než 20 000 Kč,
- dohody o splátkách s lhůtou splatnosti delší než 18 měsíců,
- zastavení nemovitých věcí,
- vydání komunálních dluhopisů.

3.5.2 Rada

Rada obce je výkonným orgánem. V samostatné působnosti podléhá zastupitelstvu obce, v rámci přenesené působnosti obce rozhoduje, jen stanoví-li to zákon.

Radě obce je ze zákona o obcích vyhrazeno:

- zabezpečovat hospodaření obce podle schváleného rozpočtu, provádět rozpočtová opatření v rozsahu stanoveném zastupitelstvem obce,
- plnit vůči právnickým osobám a organizačním složkám založeným nebo zřízeným zastupitelstvem obce, s výjimkou obecní policie, úkoly zakladatele nebo zřizovatele podle zvláštních předpisů, nejsou-li vyhrazeny zastupitelstvu obce (§ 84 odst. 2),
- rozhodovat ve věcech obce jako jediného společníka obchodní společnosti,
- vydávat nařízení obce,
- projednávat a řešit návrhy, připomínky a podněty předložené jí členy zastupitelstva obce nebo komisemi rady obce,
- kontrolovat plnění úkolů obecním úřadem a komisemi v oblasti samostatné působnosti obce,
- přezkoumávat na základě podnětů opatření přijatá obecním úřadem v samostatné působnosti a komisemi,
- rozhodovat o uzavírání nájemních smluv a smluv o výpůjčce; tuto působnost může rada obce svěžit příslušnému odboru obecního úřadu nebo příspěvkové organizaci obce zcela nebo zčásti aj.

3.5.3 Starosta

Starosta je představitelem obce, zastupuje obec navenek.

Starosta obce vykonává podle zákona o obcích zejména tyto činnosti:

- odpovídá za včasné objednání přezkoumání hospodaření obce za uplynulý kalendářní rok,
- plní úkoly zaměstnavatele podle zvláštních předpisů, uzavírá a ukončuje pracovní poměr se zaměstnanci obce a stanoví jim plat podle zvláštních předpisů, pokud není v obci tajemník obecního úřadu; vedoucí odboru jmenuje, odvolává a stanoví jim plat, jen není-li zřízena rada obce,
- může po projednání s ředitelem krajského úřadu svěžit komisi výkon přenesené působnosti v určitých věcech,
- může požadovat po Policii České republiky spolupráci při zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku,
- odpovídá za informování veřejnosti o činnosti obce,
- zabezpečuje výkon přenesené působnosti v obcích, kde není tajemník obecního úřadu,
- rozhoduje o záležitostech samostatné působnosti obce svěřených mu radou obce,

3.5.4 Tajemník obecního úřadu

Tajemník je pracovníkem úřadu, v pracovněprávních vztazích má postavení statutárního orgánu zaměstnavatele a je nadřízený všem pracovníkům obecního úřadu. Tajemník vykonává podle zákona o obcích následující činnosti:

- zajišťuje výkon přenesené působnosti s výjimkou věcí, které jsou zákonem svěřeny radě obce nebo zvláštnímu orgánu obce,
- plní úkoly uložené mu zastupitelstvem obce, radou obce nebo starostou,
- stanoví podle zvláštních právních předpisů platy všem zaměstnancům obce zařazeným do obecního úřadu,
- plní úkoly statutárního orgánu zaměstnavatele podle zvláštních právních předpisů vůči zaměstnancům obce zařazeným do obecního úřadu,

3.6 Funkce obce jako samosprávné územní jednotky

Od jednotlivých základů samosprávy se odvíjejí základní funkce obce podle Peková, 2004, s. 23):

- sociální funkce – vyplývá z toho, že jde o společenství občanů a samospráva obce se podílí na tvorbě sociálních kontaktů, tato funkce obsahuje zajištění bezpečnosti občanů a ochranu jejich majetku (obecní policie), zajištění sociální péče, sociálních služeb až po eliminaci sociálních nespravedlností při rozdělování příjmů (pokud, tak aspoň minimálně), význam této funkce roste vzhledem decentralizačním procesům, jejichž, jejichž výsledkem je přenos stále většího počtu kompetencí v sociální oblasti na místní samosprávu,
- územně-technická funkce – vychází z optimálního využití území založené na racionálním uspořádání územních celků, jednotlivých zón obce z hlediska potřeb občanů, jejich nároků na kvalitu života, v dosahování ekologické stability území obce a potřeb na její další rozvoj; uplatnění této funkce představuje územně-technická regulace využití území, funkčnost jednotlivých komponentů a jejich umístění na území obce s řešením jeho technicko-architektonického utváření; základním nástrojem je územní plán a kompetence obce ve stavebním řízení,
- ekonomická funkce – souvisí s postavením obce jako veřejnoprávního subjektu, který má zabezpečovat veřejné statky pro své občany; zároveň může jako subjekt s právní subjektivitou vykonávat podnikatelskou činnost, prodávat, pronajímat svůj majetek a zakládat různé organizace na výkon svých činností; ekonomická funkce je spojena s účastí místní samosprávy na růstu velikosti ekonomického potenciálu území obce,

jeho výkonnosti, na růstu počtu ekonomických jednotek na území, na absorpci trhu práce a zvyšování konkurenceschopnosti území obce; ekonomická funkce se stále více dostává do popředí zájmu v souvislosti se snahou angažovat územní samosprávu při stabilizaci ekonomiky.

4 Municipalita jako systém

Při zkoumání ekonomických procesů v rámci municipality se jeví vhodným použít systémový přístup. Tento přístup představuje v podstatě takový způsob myšlení, řešení problémů a jednání, při kterém jsou jevy chápány komplexně ve svých vnitřních a vnějších souvislostech. Základním kamenem systémové teorie je pojem „systém“, který např. Habr a Vepřek (1986, s. 24) vymezují jako složitý reálný nebo abstraktní objekt, v němž se rozlišují části, vztahy mezi nimi, vlastnosti. Vůči okolí vystupuje systém jako celek. Části systému jsou ve vzájemné interakci a interagují i se systémem jako celkem. Podle Čelechovského a Šiplera (1983, s. 124) lze systém definovat jako účelově vymezenou množinu prvků a množinu vazeb mezi nimi, které společně určují vlastnosti celku.

Vymezení pojmu „prvek“ se váže na zvolenou míru rozlišovací úrovně. Při zvolené určité míře rozlišovací úrovně je prvek dále nedělitelnou částí celku. Pokud se však zvýší míra rozlišovací úrovně, potom se sám prvek může stát systémem.

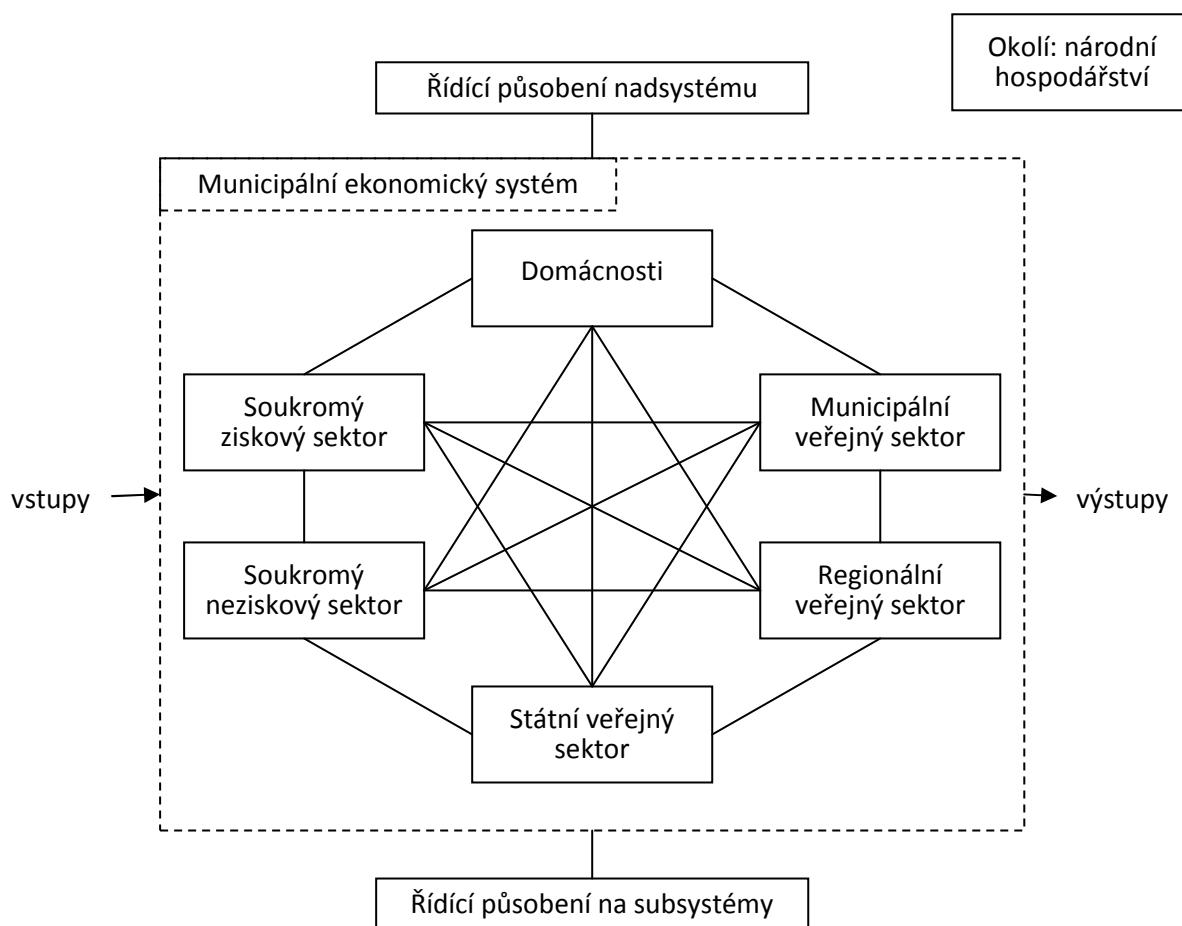
Jak již bylo výše zmíněno, mezi prvky existují určité vazby. Pojem „vazba“ lze definovat (dle Čelechovský, Šipler, 1983, s. 135) jako spojení mezi prvky nebo jejich množinami (subsystémy). Vazby lze rozlišit přímé, nebo nepřímé (zprostředkované alespoň jedním dalším prvkem).

Množina prvků a vazeb se nazývá strukturou systému. Prvky, které nejsou součástí zkoumaného systému, se označují jako okolí systému. Vstupem systému je množina vazeb nebo proměnných, jejichž prostřednictvím prvek nebo systém projevuje své vnější působení (ovlivňuje své okolí). Systém, u něhož se nevyskytují vstupy ani výstupy, se označuje jako uzavřený systém. Pokud má systém alespoň jeden vstup nebo jeden výstup, je již systémem otevřeným. U otevřených systémů se dále rozlišují podněty a odezvy. Za podnět (impuls) se považuje stav veličin množiny vstupních proměnných v daném časovém okamžiku. Odezvou (reakcí) se nazývá stav veličin množiny výstupních proměnných, vyvolaný určitým podnětem. Způsob odezev, kterými reaguje systém na podněty, se nazývá chováním systému.

Podle způsobu chování systému lze rozlišit deterministický a stochastický systém. Za deterministický systém se považuje takový systém, jehož chování je jednoznačně určeno stavem systému a podněty. Pokud při témže stavu a týchž podnětech může nastat více variant chování systému, a to s určitou pravděpodobností, potom se takový systém označuje jako stochastický.

Kritériem posuzování kvalit jednotlivých prvků a vazeb v systému je plnění dílčích cílů těchto prvků ve vztahu k celkovému cíli systému. Jak uvádí Čelechovský a Šipler (1983, s. 124) je zkoumání cílovosti jen jedním z řady kroků, z nichž sestává analýza systému. V dalších krocích se definuje jeho struktura, tj. určující se prvky a vztahy mezi nimi, systém se rozkládá na subsystémy s dílčími cíli a s určitou uzavřeností vtažů mezi jejich prvky a v takto strukturovaném celku se zkoumá chování prvků a subsystémů.

Municipální ekonomika je subsystémem systému národního hospodářství (viz obrázek 1). Na základě kritérií vlastnictví, zdrojů financování, potřeb a způsobů jejich uspokojování a prostorového členění lze za jejich prvky považovat soukromý sektor a neziskový sektor, municipální, regionální a státní veřejný sektor a domácnosti.

Pramen: upravené dle (Švantnerová, Kožiak, 2005a)

Obrázek 1: Municipální ekonomický systém a jeho prvky

Determinanty ekonomického rozvoje, ale i vztahy, které vznikají mezi specifickými potřebami v území, způsoby a prostředky k jejich uspokojování, mají vliv na formování a fungování sociálního a ekonomického systému municipality. Struktura prvků municipálního ekonomického systému je výsledkem několika probíhajících a vzájemně se doplňujících nebo

podmiňujících procesů (procesu, jehož výsledkem je rozhodnutí ekonomického subjektu o své lokalizaci, procesu rozhodování orgánů municipální samosprávy o zabezpečení veřejných statků a o podmínkách, které vytvoří na vstup ekonomických subjektů do svého území nebo na udržení prosperujících subjektů v území, procesů spojených s vykonáváním funkcí státu a s rozhodováním orgánů regionální samosprávy). (Švantnerová, Kožiak, 2005a, s. 22)

Každý z prvků municipálního ekonomického systému plní své funkce a disponuje určitými prostředky, které jsou potřebné k naplňování individuálních nebo společenských cílů. Funkce jednotlivých prvků jsou různorodé a jejich cíle mají heterogenní povahu (často si i protiřečí). Přesto se každý prvek může podílet na sociálně-ekonomickém rozvoji municipality.

Municipalita jako řídicí subjekt přímo nebo nepřímo ovlivňuje podmínky svého rozvoje, a to prostřednictvím svých nástrojů. Obec je zároveň objektem řízení subjektů nadsystému. To znamená, že na regulaci rozvoje municipální ekonomiky má výrazný vliv také centrální a regionální úroveň řídicích a rozhodovacích procesů. Municipalita na jedné straně má právo usměrňovat rozvoj svého území, na druhé straně je povinna zabezpečovat uspokojování určitého okruhu potřeb, případně pro toto uspokojování vytvářet podmínky.

5 Rozvoj obce

5.1 Rozvoj a jeho definice

Podobně jako pojem „municipální ekonomika“ není v literatuře exaktně definován také pojem „rozvoj“. Např. Macháček (1999) rozvojem rozumí proces změn uskutečňovaných postupně a ovlivňující podstatu dané entity, přinášející narůstání efektivnosti a účelnosti, pokud jde o využívání zdrojů, o uskutečňování možností podmiňujících pohyb z původního stavu do stavu žádoucího.

Maier a Tödting (1998) uvádějí, že pojem „rozvoj“ lze určit pouze na základě konkrétních hodnotových postojů. Skokan (2004, s. 12) dodává, že pojem „rozvoj“ popisuje proces orientovaný na určitý cíl, přičemž tento cíl podléhá neustálým změnám.

Podle společnosti Berman Group neexistuje jednotící definice, která by zachytila všechny aspekty rozsáhlého tématu, kterým je ekonomický rozvoj. Běžný přístup popisuje ekonomický rozvoj z hlediska dosahovaných cílů. Nejčastěji se jedná o tvorbu pracovních míst a materiálního bohatství a zlepšování kvality života. Ekonomický rozvoj se dá také chápat jako proces, který ovlivňuje růst a proměny ekonomiky, zaměřené na zvyšování hospodářského blahobytu komunity. V nejširším slova smyslu ekonomický rozvoj zahrnuje tři základní oblasti:

- politiky, realizované vládou s cílem dosahovat obecných ekonomických cílů (např. zaměstnanost, udržitelný růst apod.),
- politiky a programy, zaměřené na poskytování veřejných služeb typu budování dálnic, správa parků a zajišťování přístupu ke zdravotní péči pro postižené,
- politiky a programy přímo zaměřené na zlepšování podnikatelského prostředí prostřednictvím např. transferu technologií, rozvoji nemovitostí a dalších.

Pojem „rozvoj“ je v literatuře často spojován s pojmem „ekonomický růst“. Přestože se nejedná o synonyma, lze si rozvoj bez růstu jen těžko představit. Jaké jsou však další součásti rozvoje? V literatuře se lze setkat s mnoha pohledy. Například Todaro (podle Maier, Tödting, 1998) vychází z třech podstatných cílů:

- uspokojování základních potřeb,
- sebeúcta osoby,
- volnost od vnitřního a vnějšího korigování cizí osobou.

Další autoři Nohlen a Nuscheler (podle Maier, Tödting, 1998) navrhuji „magický pětiúhelník rozvoje“, který obsahuje podobné prvky:

- růst,
- práce,
- rovnost/spravedlnost,
- participace,
- nezávislost/samostatnost.

Růst je zde myšlen zejména z dlouhodobého pohledu, který neničí svoji zdrojovou základnu, tedy může být udržitelný delší čas. Jeho úlohu vidí především v boji proti chudobě. Práce jako součást rozvoje umožňuje jednak zapojit nevyužité zdroje (má tedy úzký vztah s pojmem efektivnost) a vedle toho přináší dostatečný příjem, který dále umožňuje překonat chudobu a přitom vytváří poptávku jiným podnikům a sektorům. Navíc také zlepšuje šance při sebeuplatnění jednotlivce. Kritérium rovnost/spravedlnost souvisí s rozdělováním důchodů a bohatství a dále s přístupem ke vzdělávání, zdravotnickým zařízením, infrastruktuře apod. Participace znamená, že k rozvoji dochází pouze vzájemnou pomocí všech zúčastněných při politických a sociálních rozhodovacích procesech. Nezávislost/samostatnost znamená hlavně odolnost proti politickým a ekonomickým vlivům silnějších vůči slabším.

5.1.1 Místní ekonomický rozvoj

V souvislosti s rozvojem obce lze uvést pojem „místní ekonomický rozvoj“, který lze definovat jako cílenou aktivitu podniků, místních samospráv a dalších místních skupin, zaměřených na maximalizaci ekonomických zdrojů na daném území na zvýšení hospodářského blahobytu, na růst počtu pracovních míst a životní úroveň občanů. (Don Iannone, dle Žárská a kol., 2007, s. 171)

Světová banka (2003) definuje místní ekonomický rozvoj jako proces, ve kterém partneři z veřejného podnikatelského a nevládního sektoru spolupracují na vytváření lepších podmínek pro hospodářský růst a tvorbu pracovních míst. Cílem je zlepšit kvalitu života všech. Úspěch potom závisí na schopnosti přizpůsobit se rychle se měnícímu národnímu a mezinárodnímu tržnímu prostředí.

Strategicky plánovaný místní ekonomický rozvoj je stále více využíván k posílení ekonomické kapacity dané oblasti, zlepšení investičního klimatu, zvýšení produktivity a konkurenceschopnosti místních podnikatelů a pracovníků. (Swinburn, Goga, Murphy, 2004)

Společnost Berman Group uvádí, že místní ekonomický rozvoj je také způsob integrace různých politik a programů na místní úrovni, čímž dochází k vytváření synergií, zlepšování koordinace, budování partnerství, která podporují investice soukromého sektoru do veřejně prospěšných záležitostí (a investice veřejného sektoru do zlepšení místního podnikatelského prostředí), a zároveň způsob zlepšování kvality místní samosprávy zapojením místních lidí a sítí do formulace a realizace společné prorůstově orientované politiky.

OECD⁴ (2000) zdůrazňuje v rámci místního ekonomického rozvoje aspekty tvorby podmínek zvyšování zaměstnanosti. Obsah strategií místního ekonomického rozvoje se různí. Všechny však mobilizují místní obyvatele a orgány pro navrhování a implementaci iniciativ, jež vycházejí z místních potřeb.

Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization – ILO)⁵ vysvětluje místní ekonomický rozvoj jako participační rozvojový proces, který podněcuje partnerství mezi hlavními veřejnými a soukromými účastníky na daném území. Tito účastníci potom umožňují implementaci společné rozvojové strategie při využití místních zdrojů. Dále umožňují vytvářet konkurenční výhodu s cílem tvorby pracovních míst a stimulování ekonomické aktivity.

Šebová a Šebo (2007, s. 929) vidí hlavní rozdíl mezi pojetími místního ekonomického rozvoje Světové banky a ILO v tom, že ILO doporučuje vytvářet místní rozvojové agentury jako implementační orgány místního ekonomického rozvoje. Tyto agentury působí jako neziskové organizace s účastí veřejného a soukromého sektoru.

Podle Blakelyho a Bradshawa⁶ (2002, s. 55) označuje místní ekonomický rozvoj proces s hlavním cílem zvýšit počet a variabilitu pracovních příležitostí místních obyvatel. Hlavní aktivní úlohu přitom hrají místní zastupitelské orgány a místní skupiny. Tito autoři zdůrazňují potřebu rovnováhy mezi potřebami podniků a sociálními a politickými potřebami komunity.

Také Wong (2002, s. 1834) se přiklání k tomu, že jedním z důležitých úkolů vlády je vytvářet a rozšiřovat zdroje pro místní území a využívat jejich potenciální přínosy efektivním způsobem.

⁴ OECD. Local Development and Job Creation. In *OECD Observer*. February 2000

⁵ Rodrigues-Pose, A., Tijmstra, S. What is LED? [on-line]. ILO [citováno dne 2. 5. 2009] Dostupné z: <http://learning.itcilo.org/entdev/LED/doc/982_Pose_LED%20Module%20II%20Final%20ppt.pdf>

⁶ BLAKELY, E.J. – BRADSHAW, T.K.: *Planning Local Economic Development, Theory and Practise*. SAGE Publications, Inc. 2002. Third Edition. ISBN 0-7619-2458-2.

V literatuře se lze setkat s dalšími definicemi místního ekonomického rozvoje, přesto lze u nich vysledovat jisté společné rysy. Žárska (2007, s. 171) uvádí, že všechny definice místního rozvoje se shodují v cíli, kterým je vybudovat ekonomické kapacity obce, aby se zlepšila hospodářská budoucnost a kvalita života obyvatel. Místní ekonomický rozvoj nezávisí jen na množství finančních prostředků, ale také na intenzivní komunikaci a koordinaci zapojených subjektů. Dalším společným znakem je určení jeho partnerů.

Výše zmiňovaní autoři Blakely a Bradshaw (2002, s. 55) tvrdí, že žádná teorie nebo soubor teorií nevysvětluje adekvátním způsobem regionální nebo místní ekonomický rozvoj, pouze několik dílčích teorií poukazuje na základní principy. Všechny tyto teorie mohou být vyjádřeny součinem kapacity a zdrojů. Kapacitu rozlišují ekonomickou, sociální, technologickou a politickou. Ze zdrojů vyzdvihují dostupnost přírodních zdrojů, lokalitu, práci, kapitálové investice, podnikatelské klima, dopravu, komunikační prostředky, odvětvovou strukturu, technologie, rozsah trhu, mezinárodní ekonomickou situaci, výdaje národní a státní vlády.

5.1.2 Faktory místního ekonomického rozvoje

Faktory, ovlivňující místní ekonomický rozvoj, se zabývala ve své práci např. C. Wong.⁷ (1998). Faktory rozděluje na „tradiční“ hmotné a na „měkké“ nehmotné. V teorii i praxi se často liší důležitost těchto jednotlivých forem. V případě tradičních faktorů se v posledních letech sleduje zejména jejich kvalitativní struktura.

Konkrétní náplň tradičních a měkkých faktorů je zobrazena v následující tabulce 1.

Tabulka 1: Typologie faktorů místního ekonomického rozvoje

Faktory místního ekonomického rozvoje		Popis
„Tradiční“ resp. hmotné ekonomické rozvojové faktory	Lokalita	týká se externích charakteristik; dostupná výhoda získaná z prostorového vzájemného ovlivňování, ke kterému dochází mezi územím a účastníky procesu produkce a spotřeby
	Fyzické faktory	týkají se dostupnosti a nákladů vhodných míst, prostor a ostatních místních zdrojů
	Technická infrastruktura	zahrnuje mnoho nemovitých a dlouhodobě fixních produkčních faktorů daného území; jedná se jak o veřejné statky, tak statky kapitálové, které usnadňují rozvoj

⁷ WONG, C.: Determining factors for Local economic development: The Perception of Practitioners in the North West and Eastern Regions of the UK, Regional Studies, Vol. 32.8. pp. 707 – 720, 1998 Regional Studies Association

	Lidské zdroje	zahrnují dostupnost, úroveň participace, kvalitu, postoje, náklady a další charakteristiky pracovních sil
	Finanční zdroje a kapitál	jde o finanční zdroje (peníze a úvěry) dostupné pro investování místních podnikatelů a investice v rámci ekonomického rozvoje
	Znalosti a technologie	zahrnují aktivity výzkumu, znalostní rozvoj a technologické inovace
	Odvětvová struktura	jedná se o souhrn odvětví v národním hospodářství; stupeň koncentrace několika odvětví může ovlivnit jejich růst nebo náchylnost k ekonomickým změnám
„Měkké“ resp. nehmotné ekonomické rozvojové faktory	Kvalita života	vztahuje se k vhodnosti místa pro život včetně netržních veřejných statků, které zahrnují kvalitu přírodního a kulturního prostředí, občanskou vybavenost a náklady spojené s žitím v dané oblasti
	Podnikatelská kultura	zahrnuje podnikání a dynamiku místních podnikatelských aktivit, jako jsou start-up podniky, inovační kapacity apod.
	Identita a image komunity	zahrnuje stupeň vzájemné spolupráce sociální citlivost obyvatel a jejich denního žití v komunitě, jejich postoj k rozvoji podnikání a jak tento „charakter“ bude vnímán okolním světem
	Institucionální kapacita	vztahuje se ke spojitosti místních politik a kooperací mezi místními aktéry s cílem podpořit a přispět k ekonomickým rozvojovým aktivitám

Pramen: upraveno podle Wong (2002, s. 1836) a Šebová, Šebo (2007, s. 932)

Autoři Šebová a Šebo (2007, s. 931 a 932) poznamenávají, že do popředí se v současnosti stále více dostávají měkké lokalizační faktory, jimiž jsou např. kultura, životní standard, atraktivnost místa apod. Svoje tvrzení opírají o výzkumy provedené v Německu, kde podle provedených výzkumů označilo nejvíce respondentů za nejvýznamnější měkký faktor, kterým je veřejná správa „přátelská k podnikům“ (z angl. business-friendly).

Tradiční faktory lze definovat jako obecné faktory, které jsou převzaty zejména z neoklasické ekonomické teorie, případně z ekonomické geografie. Klasifikace tradičních faktorů klade důraz zejména na kvalitativní dimenzi produkčních faktorů. Proto, jak uvádí Wong (2002, s. 1835), by skupina tradičních faktorů neměla být interpretována jako protiklad ke skupině měkkých faktorů. Vzhledem k tomu, že tradiční faktory nejsou schopné vysvětlit velké množství proměnných místního rozvoje, zaměřuje se pozornost ekonomů na zkoumání vlivu měkkých faktorů tohoto rozvoje.

Faktory takové jako jsou dobrá kvalita životního prostředí, vhodné pracovní a životní podmínky podporují ekonomický růst, vytváření pracovních míst místními podniky

a přitahující vnitřní investice. Příčinná souvislost mezi místním ekonomickým rozvojem a kvalitou života je nicméně obtížné a kontroverzní téma.

Koncept kvality života je velmi obtížné definovat. Podle Wong (2002, s. 1842) byl přístup k hodnocení kvality života využit zejména novináři a geografy, kteří definují kvalitu života jako čisté netržní veřejné statky, takové jako jsou klima, vybavenost, kriminalita, doprava a veřejné služby. Ekonomické studie tendují spíše k zahrnutí do tohoto pojmu např. úroveň příjmů a ceny domů a bytů.

Pro naplnění cílů místního ekonomického rozvoje lze využít různé přístupy. Žárska a kol. (2007, s. 172) vyjmenovává jednotlivé přístupy, které mohou obce využít:

- tvorba investičního prostředí přijatelného pro místní podnikatele,
- podpora malých a středních podniků,
- podpora nových a začínajících podnikatelů,
- přilákání externích investic (národních nebo mezinárodních),
- investice do tzv. tvrdé infrastruktury (dopravní a energetické sítě, telekomunikace, kanalizace apod.),
- investice do tzv. měkké infrastruktury (školy, vzdělávání, zdravotnictví, bydlení, bezpečnost, veřejná doprava, rozvoj pracovní síly apod.),
- podpora podnikatelských klastrů.

Za hlavní činitele jsou v tomto pojetí považovány faktory tvrdé a měkké infrastruktury. Jejich kvalita a dostupnost jsou základem úspěšnosti místní ekonomiky.

Pokud se vrátíme k výše uvedené definici rozvoje podle Skokana (2004) o rozvoji jako procesu orientovanému na určitý cíl, potom zůstává otázkou, jaké jsou základní cíle obcí. Lacina a kol. (1999, s. 60) za hlavní poslání obcí považuje uspokojování náročných, mnohdy značně diverzifikovaných zájmů občanů. S tím souvisí i ekonomická činnost obcí. Ta je zaměřena především k získávání nezbytných materiálních zdrojů pro plnění klíčových sociálních, kulturních a dalších funkcí.

Dále např. Toth (2005, s. 31) uvádí celou řadu hlavních cílů, kterých mohou obce dosahovat. Jedná se zejména o:

- uspokojování potřeb veřejnosti a zvyšování jejich životní úrovně,
- zkvalitňování a zmnožování majetku obce,
- zvyšování rozpočtových zdrojů,
- vyšší atraktivita obce pro potencionální imigranty,

- zlepšování demografické struktury v důsledku zamezení emigrace,
- podpora místního, především drobného a středního podnikání,
- přilákání nových investic,
- zvyšování inovačního klimatu municipality,
- realokace výrobních a nevýrobních aktivit,
- ovlivnění urbanistického vzhledu obce,
- zlepšení architektonického dojmu lokality,
- zlepšování životního prostředí,
- zlepšení sociálních poměrů,
- zvyšování počtu pracovních míst.

Determinujícím faktorem rozvoje mohou být všechny subjekty, které municipální ekonomický systém obsahuje. Míra jejich vlivu na rozvoj však určitě nebude stejná. Toth (2005, s. 3) uvádí, že hlavním zdrojem bohatství municipalit je soukromý sektor, přičemž veřejný sektor má doplňkovou funkci.

Viladecans-Marsal (2002) zařazuje mezi hlavní subjekty rozvoje soukromé podniky a obyvatelstvo. Hlavními determinujícími faktory rozvoje jsou potom zejména:

- produktivita firem,
- kvalita života obyvatel,
- dosažitelnost vhodných rozvojových ploch.

Municipality se rozvíjejí zejména v případě, že jsou atraktivní pro ekonomické subjekty. Podniky se lokalizují zejména v obcích, které jim umožňují dosáhnout vyšší úrovně produktivity. Podobně lidé preferují municipality, kde lze dosáhnout dobré životní úrovně. Určujícím elementem pro kapacitu rozvoje municipality je dostupnost vhodných rozvojových ploch. Větší míra dostupných pozemků přináší větší možnosti pro lokalizaci nových podniků nebo pro rozšíření obytných ploch s nižšími náklady.

Faktory atraktivnosti pro podniky

Podniky preferují lokalizaci v městských oblastech, protože parametry těchto oblastí umožňují zvýšení jejich produktivity. Důvody, které by rostoucí produktivitu zdůvodnily, bývají různé. Vždy záleží na povaze konkrétních podniků. Prvním faktorem je způsob přepravy. Pokud se budou snižovat náklady na přepravu, může se podnik lokalizovat i v lokalitách vzdálenějších od trhu materiálu a surovin. Druhým faktorem je blízkost trhu

spotřebitelů, který roste s růstem koncentrace obyvatel, což činí lokalitu atraktivnější oproti lokalitám jiným.

Třetím faktorem, který přispívá ke koncentraci ekonomických aktivit, jsou externí výhody. Obecně lze konstatovat, že externí výhody, které se nacházejí v blízkosti podniku, ovlivňují takové parametry jako umístění podniku, produktivitu a efektivnost. Prvním autorem, který rozlišuje tzv. interní (závislé na vnitřních možnostech firem, jejich organizaci a efektivnosti jejich managementu) a externí výhody byl Marshall. Ten klasifikoval (dle Viladecans-Marsal, 2002) externí výhody do tří kategorií. První kategorií představuje existující trh práce s dostupnou, početnou a kvalifikovanou pracovní silou (města potom vystupují jako místa s vysokou koncentrací lidského kapitálu). Druhý typ externích výhod se sestává z dostupnosti kvalitních dodavatelů. Třetím typem externích výhod je přenos informací mezi jednotlivými ekonomickými subjekty v dané oblasti. To umožňuje vytvářet nové znalosti, jejichž uplatnění pomáhá následně firmám v dané oblasti snižovat náklady.

Rozvoj nových technologií sice umožňuje výměnu informací a znalostí mezi podniky lokalizovaných v různých geografických oblastech, přesto řada autorů na základě teoretických a empirických zjištění považují územní blízkost podniků stále za důležitý faktor jejich spolupráce.

Faktory atraktivity pro obyvatelstvo

Různé teoretické a empirické studie prokázaly, že obyvatelstvo si spojuje vyšší kvalitu života s většími městy. Ovlivněno je to zejména tím, že bydlení ve větších městech umožňuje spořit dopravní náklady v souvislosti s přepravou do zaměstnání. Města dále nabízejí široký rozsah spotřebitelských statků a služeb (a to jak soukromého, tak i veřejného sektoru). Třetí faktor je spíše sociologické povahy a je spojen s chováním mladší částí populace. Příležitost zvýšit úroveň hodnoty lidského kapitálu (což může přinést vyšší mzdy a snazší přístup k informacím) roste s velikostí měst.

Tyto faktory, které přitahují obyvatelstvo do větších měst, nepřímo prospívají firmám. Zaměstnanci jsou ochotni přijmout nižší reálnou mzdu (diskontovanou vyššími náklady souvisejícími s bydlením ve městě), protože naproti tomu získávají určité výhody nepeněžního charakteru. Jinak dle četných empirických studií (např. Glaeser, Maré, 2001) lze očekávat, že ve větších městech nominální mzda bude vyšší než v menších obcích. Tyto vyšší mzdy jsou připisovány vyšší produktivitě firem a vyšší úrovni lidského kapitálu, který zaměstnanci získávají ve městech.

Dostupnost vhodných rozvojových ploch

Dostupné pozemky představující potenciální rozvojové plochy, jež lze využít pro potřeby obyvatelstva, podniků nebo jiných subjektů působících na území municipality, patří mezi hlavní determinanty rozvoje obce. Nabídka vhodných pozemků je v každé municipalitě limitována. To může způsobit růst jejich cen. Proto je zde potřeba také vzít v úvahu přítomnost urbanizačních ztrát, které se spolu s růstem municipalit objevují. Tyto stoupající ceny pozemků zapříčiňují růst nákladů na bydlení nebo růst nákladů na podnikání.

5.2 Zdroje, nástroje a techniky rozvoje obce

Rozvoj obce je uskutečňován prostřednictvím zdrojů, nástrojů a technik, kterými municipalita disponuje. Stejně jako jiné subjekty systému národního hospodářství také obce jsou limitovány svými zdroji. Omezenost finančních zdrojů (ale také zdrojů nefinančního charakteru) nutí k jejich účelnému a hospodárnému využívání. Pomocí nástrojů a technik (a jejich kombinací) lze tedy dosáhnout efektivnějšího využívání zdrojů pro potřeby dosažení cílů rozvoje obce.

Zdroj lze chápat jako část systému, z něhož vycházejí prostředky k činnosti. Toth (2005, s. 29) uvádí, že zdroje mohou být hmotné i nehmotné povahy. Zdroje tedy slouží k dosahování sociálně ekonomických cílů (představ o výsledném stavu území obcí).

K vyhledávání a odhalování zdrojů nových a dosahování úspor u zdrojů stávajících slouží nástroje. Jejich prostřednictvím lze dosahovat stanovených cílů. V praxi dochází při rozlišování mezi zdrojem a nástrojem k prolínání a stírání jasných hranic (příkladem může být obecní rozpočet).

Techniku lze definovat jako formu nebo způsob využití nástrojů. Jedná se o souhrn lidských činností a postupů, které umožňují využívat zdroje k produkci statků pro uspokojování potřeb subjektů. Techniky umožňují pomocí nástrojů a znalostí společensko-ekonomických zákonů a pravidel fungování odkrývat a lépe využívat zdroje.

V případě obcí jsou zdroje a nástroje obvykle určeny státem prostřednictvím zákonů a dalších právních předpisů. Stát deleguje obcím určité kompetence a odpovědnost. Pokud by stát nedelegoval zároveň i zdroje a nástroje, docházelo by k tzv. ekonomickému stresu, zejména ke stresu fiskálnímu, kdy finanční prostředky nepokrývají náklady přenesených aktivit.

Jednotlivé nástroje a techniky lze rozdělit do určitých okruhů, kterými mohou představitelé územních samospráv ovlivňovat realizaci příslušných rozvojových opatření a dosahovat svých cílů. Např. Toth (2005, s. 33) rozděluje nástroje a techniky do tří základních okruhů:

- ekonomické nástroje a techniky,
- administrativně správní nástroje a techniky,
- nástroje a techniky spolupráce a participace.

Do ekonomických nástrojů Toth (2005, s. 33) zařazuje přímé využívání hmotných a nehmotných aktiv a pasiv k podpoře obecního rozvojového záměru nebo dosažení určitého cíle. Konkrétně sem lze zařadit veškeré příjmy a výdaje municipálního rozpočtu a municipální majetek.

Mezi administrativně správní nástroje lze zařadit různé druhy regulačních opatření, pomocí nichž se územní samospráva snaží usměrňovat jednání subjektů, které se nacházejí na území obce. Pomocí těchto nástrojů lze také regulovat spotřebu veřejných statků, případně jich lze využít k tvorbě prostředí, ve kterém se realizují tržní a netržní vztahy. Jedná se zejména o:

- normativní správní akty,
- interní normativní správní akty,
- individuální správní akty,
- kontrolu a dozor,
- bezprostřední zákroky.

Při používání nástrojů spolupráce a participace se předpokládá interakce mezi municipalitou a dalšími subjekty (zejména soukromého sektoru). Jedná se zejména o (dle Toth, 2005, s. 42 - 43):

- předávání informací a technologií,
- uzavírání kontraktů k zajištění veřejných, ale i soukromých statků,
- společné využívání zdrojů,
- nenávratné poskytování zdrojů finančních nebo lidských, zejména pro neutralizaci externalit,
- návratné poskytování zdrojů,
- převzetí určité činnosti,
- cenová diferenciacce při prodeji a pronájmu nemovitostí, poskytování služeb apod.,
- podpora inovačního prostředí prostřednictvím zakládání vědeckotechnických parků, zvláštních hospodářských zón, průmyslových parků, podporou vytváření klastrů.

Podle místa, odkud činitelé municipální ekonomiku ovlivňují lze rozlišit vnitřní a vnější činitele. Vnitřní činitelé vycházejí z podstaty municipální ekonomiky a z podmínek jejího fungování. Mezi vnitřní činitele lze zařadit (dle Švantnerová, Kožiak, 2005a, s. 87)

- strukturu společenských potřeb na území municipality,
- municipální majetek,
- vlastní finanční zdroje municipality,
- místní zdroje pracovních sil
- zdroje místních surovin,
- hospodářskou strukturu na území municipality (odvětvovou a sektorovou skladbu ekonomických aktivit),
- infrastrukturu místního významu (technická infrastruktura, sociální administrativní infrastruktura apod.),
- urbanistickou strukturu (funkční zóny).

Zdroj vnějších činitelů se nachází mimo prostředí municipality a je na ekonomice municipality nezávislé. Švantnerová a Kožiak (2005a, s. 87) mezi tyto činitele zařazují:

- dosaženou úroveň hospodářského rozvoje státu,
- lokalizační rozhodnutí vnějších investorů,
- sociálně-ekonomickou úroveň regionu,
- regionální hospodářskou strukturu,
- infrastrukturu nadmístního významu,
- polohu sídla,
- hospodářsko-politická opatření státu týkající se municipalit.

Dalšími hledisky pro rozdělení determinantů rozvoje obce jsou (dle Švantnerová a Kožiak, 2005a, s. 89):

- věcné hledisko (činitelé přírodního charakteru, ekonomické, sociální, územně-technické),
- hledisko vázanosti na území municipality (vázané na území – např. majetek obce, nevázané na území – např. pracovní síly),
- hledisko stability (stabilní – např. geografická poloha, proměnlivé – např. finanční zdroje, municipální majetek).

Přestože je cílem této práce zachytit vlivy obecního majetku na rozvoj obce, není možné odhlížet od ostatních determinantů místního rozvoje. Dále je nutné vzít v úvahu, že všechny

výši uvedení činitelé mohou být impulsem pro rozvoj, ale zároveň mohou tento rozvoj limitovat.

6 Rozpočet obcí a jeho úloha v soustavě rozpočtů

6.1 Soustava veřejných rozpočtů

Soustava veřejných rozpočtů je základním nástrojem veřejných financí. Do soustavy veřejných rozpočtů patří: nadnárodní rozpočet v případě nadnárodních seskupení (např. EU), ústřední rozpočet, rozpočty územní samosprávy (obce, regiony), rozpočty veřejných podniků a vládních neziskových organizací ve veřejném sektoru.

Podle Žárske (2007, s. 78) jsou rozpočty obcí důležitým článkem v soustavě veřejných rozpočtů, kterými se zabezpečuje část úloh veřejného sektoru. Uspokojování potřeb prostřednictvím veřejných úloh je hospodárnější a efektivnější, než kdyby si je zabezpečoval každý jednotlivec sám, přičemž některé statky si sám vůbec nemůže zabezpečit.

V rámci soustavy veřejných rozpočtů, jsou na úrovni územních samosprávných celků (v případě České republiky – obcí a krajů) sestavovány rozpočty obce nebo kraje (tzn. územní rozpočty). Rozpočty obcí podle Peková (1997) představují:

- decentralizovaný peněžní fond, který se tvoří, rozděluje a používá na základě principu nenávratnosti,
- účtovou bilanci příjmů a výdajů,
- finanční plán, podle kterého obec hospodaří během rozpočtového období,
- nástroj prosazování cílů místní politiky.

Rozpočet je také nástrojem samosprávy, kterým realizuje svoji politiku, a to především (Žárska, 2007, s. 81):

- prosazováním místních zájmů a preferencí místních obyvatel,
- financováním potřeb veřejné ekonomiky na místní úrovni,
- realizací koncepce místní územní samosprávy.

6.2 Struktura územního rozpočtu

Rozpočty územních samosprávných celků jsou označovány jako decentralizované peněžní fondy, ve kterých se soustřeďují jak příjmy, které obec (kraj) získá na základě jejich přerozdělení v rozpočtové soustavě, tak příjmy generované jejich vlastní činností, a ty se rozdělují a používají na financování veřejných a smíšených statků prostřednictvím veřejného sektoru územní samosprávy, nebo prostřednictvím soukromého sektoru. Územní rozpočet je vytvářen, rozdělován a používán, stejně jako ostatní veřejné rozpočty v rozpočtové soustavě,

s využitím nenávratného, neekvivalentního a nedobrovolného (především u daní) způsobu financování, který je typický pro všechny veřejné rozpočty.

Rozpočet a celý rozpočtový proces lze chápat jako nástroj zabezpečení a financování obecní politiky, nástroj, který dává do souladu plánované příjmy a výdaje obce. Je však třeba říci, že rozpočet je toková veličina a na příslušném příjmovém a výdajovém účtu nikdy není stav rozpočtových příjmů a výdajů, jelikož v rozpočtovém období se z došlých příjmů plynule uhrazují výdaje. Během rozpočtového období tudíž běžně dochází k časovému nesouladu mezi vývojem příjmů a vývojem výdajů příslušného územního rozpočtu.

Ve většině zemí se rozpočet obce (kraje) zpravidla sestavuje ve dvojím průřezu, a to běžný a kapitálový rozpočet. Oddělení běžného hospodaření od hospodaření investičního (dlouhodobého) umožňuje přehledně analyzovat, na co jsou vynakládány daňové i nedaňové příjmy, umožňuje analyzovat nutnost využívání návratných příjmů na financování investic a únosnou výši dluhové služby.

6.2.1 Běžný rozpočet

Běžný (někdy se též uvádí název provozní) rozpočet je bilance běžných příjmů a běžných výdajů, z nichž většina se každoročně opakuje, vztahují se k danému rozpočtovému roku. Běžnými příjmy se financují neinvestiční (provozní) potřeby prostřednictvím běžných (neinvestičních) výdajů. Tabulka 2 zobrazuje přehled hlavních kategorií běžných příjmů a výdajů.

Tabulka 2: Schéma běžného rozpočtu

Příjmy	Výdaje
- daňové: svěčené daně sdílené daně místní (a regionální) daně správní poplatky (daně)	- všeobecné veřejné služby (veřejná správa apod.) - veřejný pořádek (policie, hasiči apod.) - vzdělání - péče o zdraví (veřejné zdravotnictví atd.) - bydlení
- nedaňové: uživatelské poplatky za služby příjmy z pronájmu majetku příjmy od vlastních neziskových organizací zisk z podnikání	- komunální služby - na podnikání - ostatní běžné výdaje (nahodilé, placené pokuty apod.) placené úroky

ostatní	běžné dotace jiným rozpočtům
- přijaté transfery: běžné dotace ze státního rozpočtu běžné dotace ze státních fondů od územních rozpočtů ostatní běžné příjmy (nahodilé, přijaté dary, sankce apod.	
(Saldo – přebytek)	(Saldo – schodek)

6.2.2 Kapitálový rozpočet

Kapitálový rozpočet obsahuje příjmy a výdaje, které souvisejí s financováním investičních potřeb. Jedná se o jednorázové a neopakovatelné toky prostředků.

Tabulka 3: Schéma kapitálového rozpočtu

Příjmy	Výdaje
- z prodeje majetku - kapitálové přijaté dotace z rozpočtové soustavy - příjmy z půjček apod. - příjmy z emise vlastních obligací - přebytek běžného rozpočtu - dary na investice apod.	- na investice - kapitálové dotace jiným rozpočtům - na nákup obligací, akcií - poskytované střednědobé a dlouhodobé půjčky - splátky dříve přijatých půjček - krytí deficitu běžného účtu

Rozpočty obcí jsou nástrojem realizace koncepce sociálního a ekonomického rozvoje daného území, nástrojem prosazování vlastního poslání územní samosprávy, nástrojem prosazování lokálních, resp. regionálních zájmů a preferencí obyvatelstva, které žije v daném území. Územní rozpočty se postupně stávají i významným nástrojem ovlivňujícím dlouhodobý ekonomický potenciál daného území, jsou důležitým nástrojem realizace záměrů regionální politiky.

7 Majetek obcí jako nástroj rozvoje obce a hospodaření obce

7.1 Význam majetku pro obce

Jak již bylo uvedeno výše, jsou obce samosprávním jednotkou s právní subjektivitou. Z titulu toho postavení municipalit lze význam majetku pro obce rozdělit do tří základních okruhů:

1. Majetek je jednou ze základních podmínek samosprávy, bez vlastního majetku by obce pouze spravovaly majetek cizí, rozhodoval by vlastník (dříve např. stát), a to za podmínky, že by obcím byla správa majetku vůbec svěřena.
2. Prostřednictvím majetku může vedení obce ovlivňovat sociálně ekonomický rozvoj, život v obci, podnikatelské aktivity a dokonce celý urbanistický vývoj obce. Vlastnictví majetku a jeho užívání se tak stává významným ekonomickým nástrojem obecní samosprávy.
3. Obec je poskytovatelem veřejných statků. Jsou určité statky, u kterých je nutné, eventuelně žádoucí, aby byly ve vlastnictví a správě obce, neboť je to ve veřejném zájmu, případně jeho správa je obcím zákonem uložena. Jinými slovy u některých forem majetku jsou nutné netržní formy řízení a hospodaření.

Význam majetku pro obce lze podle kolektivu autorů (2001, s. 151) rozdělit do tří základních okruhů:

- majetek je jednou ze základních podmínek samosprávy; bez vlastního majetku by obce a města pouze spravovaly cizí majetek a o užívání by rozhodoval vlastník,
- prostřednictvím majetku může vedení obce ovlivňovat sociálně-ekonomický rozvoj, život v obci, podnikatelské aktivity a dokonce celý urbanistický vývoj obce; vlastnictví majetku a jeho užívání se tak stává významným ekonomickým nástrojem obecní samosprávy; na místní úrovni lze potom využívat některé způsoby nakládání a hospodaření s majetkem, jejichž účelem je především další rozvoj obce; hlavní úlohu zde obvykle hraje nemovitostní politika obce (protože budovy, stavby a pozemky jsou obvykle přímo i nepřímo hodnotitelným statkem v majetku obce) a umožňuje ovlivňování a kontrolování aktivit v místě,
- jsou určité statky, u kterých je nutné – event. žádoucí, aby byly ve vlastnictví a správě obce, neboť je to ve veřejném zájmu, event. jeho správa je obcím uložena zákonem.

7.2 Vymezení obecního majetku

V ekonomické a právní literatuře se pojem „majetek“ vymezuje nejčastěji buď jako bohatství nebo jako vlastnictví. (Halásek, Pilný, Tománek, 2002, s. 24)

7.2.1 Majetek ve smyslu bohatství

Pojem „majetek“ bývá zpravidla vymezován jako bohatství (má hodnotu, může být směněn za peníze nebo jiné komodity) nebo jako vlastnictví (představuje soubor vlastnických práv). Peková (2004, s. 351) se přiklání k vymezení obecního majetku jako bohatství. Majetek jako bohatství potom lze ztotožnit s pojmem „aktivum“. Lze sem zařadit různé hmotné prvky (např. statky dlouhodobé spotřeby) a finanční aktiva (např. hotovost, cenné papíry). Podle Samuelsona a Nordhause (1992, s. 217) můžeme bohatství jednotlivce nebo společnosti vyjádřit jako čistou peněžní hodnotu aktiv, které člověk nebo společnost (municipalita, region, stát) vlastní v daném časovém okamžiku. Obecně lze za bohatství považovat (dle Halásek, Pilný, Tománek, 2002, s. 25) vše, co má tržní hodnotu a může být směněno za peníze nebo jiné komodity. V nejširším smyslu lze (dle Žák, 2002, s. 116) pod pojmem bohatství rozumět vše, co je schopné generovat důchod (tedy výnos z bohatství). Hodnota bohatství je potom určována jako současná hodnota budoucích důchodů. Shrneme-li vše výše uvedené, lze konstatovat, že majetek má hodnotu, lze jej ocenit tržní cenou a různé druhy majetku je možné změnit na peněžní formu majetku.

7.2.2 Majetek ve smyslu vlastnictví

Majetek ve smyslu vlastnictví se opírá o právo užívat vlastněnou věc, mít z ní výnosy, právo na její pronájem a právo ji zcizovat. Na základě tohoto práva se kromě vlastníka všichni ostatní z užívání této věci vylučují. Švantnerová a Kožiak (2005b, s. 36) k této problematice uvádějí, že vlastnická práva k některým věcem nemohou být vyhrazené pro žádného jednotlivce. Příkladem jsou věci, které jsou ve společném vlastnictví. Skupina vlastníků má v tomto případě neomezená práva k veškerým užitkům, které plynou z realizace vlastnictví. Využívání společného vlastnictví je regulované. Náleží vždy tomu orgánu, který je ze zákona kompetentní o této věci rozhodovat. Snahou je eliminovat konflikty, které by mohly vzniknout mezi jednotlivci při prosazování svých osobních zájmů při maximalizaci vlastního užitku na úkor maximálního užitku všech ostatních členů společenství. V případě společného vlastnictví zdrojů není neregulovaný trh schopný vytvářet paretovskými efektivní alokaci výsledku. Proto má stát nebo místní a regionální samospráva donucovací pravomoci, prostřednictvím nichž může dosahovat svého cíle.

Vlastnictví jako takové lze chápat ve smyslu právnickém a smyslu ekonomickém. Právní smysl vyzdvihuje vztah lidí k věcem. Právo posuzuje vlastnictví ve statickém stavu tak, jak je zaevidované v dokladech o vlastnictví. Podle práva je tento vztah založený na svobodné vůli vlastníka se svým majetkem volně nakládat a využívat jej. Ostatní ve společnosti právo vlastníka uznávají, stát práva vlastníka chrání a jejich narušení trestá podle zákonů. V případě obcí jde, jak uvádí Havlan (2008, s. 192), o to, že představují plnohodnotné majetkoprávní subjekty, plnohodnotné subjekty vlastnického práva. Mají tedy jako vlastníci, principiálně v rovném postavení s jinými vlastníky, všechna vlastnická oprávnění, a jsou také v zásadě stejně omezováni jako jiní vlastníci. To, že je v některých aspektech na ně „veřejnoprávní“ úprava přísnější než na ostatní vlastníky, je věc další. Vzhledem k jejich nezastupitelné pozici při naplňování tzv. sociální funkce vlastnictví a veřejného zájmu mohou být označeny za vlastníky se „zvláštním posláním“.

Vlastnictví ve smyslu ekonomickém je podle Švatnerové a Kožiaka (2005b, s. 37) nutné chápat jako souhrn vztahů mezi lidmi v reprodukčním procesu. Analýza různých forem a druhů vlastnických práv vedla ekonomy k závěru, že ekonomický systém společnosti (i na úrovni municipality) je určený i jejími vlastnickými právy. Pokud se mění vlastnická práva, zároveň se mění také chování ekonomických subjektů, rozdělování důchodů a alokace zdrojů.

V rámci vlastnictví lze rozlišit soukromé (vlastníkem je fyzická nebo právní osoba) a veřejné vlastnictví (vlastníkem je stát nebo územní samospráva). U soukromého vlastnictví je jednoznačná a pevná vazba mezi náklady a výnosy. Majetek potom přináší výnosy pouze tehdy, pokud jej vlastník udržuje v dobrém stavu. V případě veřejného vlastnictví se však tato vazba nevytváří. To může být jedním z důvodů, proč se v odborné literatuře často veřejnému vlastnictví vytýká nižší efektivita oproti soukromému vlastnictví.

Opodstatněnost existence municipálního vlastnictví jako rovnocenné formy vlastnictví v pluralitním systému vlastnických vztahů lze potvrdit jak z hlediska historického vývoje místní samosprávy v postavení relativních autonomních hospodářských jednotek s různými kompetencemi, tak i ze současných tendencí, které směřují k posilování municipálních samospráv v ekonomické oblasti. S tím souvisí i proces reforem územní samosprávy spojený s decentralizací některých aktivit ze státu na místní samosprávu, v rámci kterých se zabezpečují místní veřejné statky pro obyvatelstvo. Posilování ekonomické funkce místní samosprávy v posledních letech v demokratických zemích je snahou o dosahování vyšší efektivnosti v zabezpečování veřejných statků na municipální úrovni. Proto je nutné vytvořit místní samosprávě adekvátní ekonomické podmínky, což mimo jiné znamená umožnit ji

vlastnit majetek, samostatně s ním hospodařit, tvořit vlastní finanční zdroje a hospodařit na základě vlastního rozpočtu. (Švantnerová, Kožiak, 2005b, s. 38)

7.3 Historie obecního majetku

V historickém kontextu tvořily výnosy z majetku vždy podstatnou část příjmů obecní pokladny. Např. v říšské ústavě z roku 1849 se uvádí, že stát nemá zasahovat do hospodářského života, ale má jen chránit svobodu podnikání a bezpečnost. Dále lze na tomto místě uvést ustanovení obecního zřízení zemského z roku 1861, kde se uvádí, že mezi příjmy obcí patřily výnosy z obecního majetku, příspěvky (samostatné obecní dávky, které nebyly přirážkou k dani), náhradní peněžní plnění atd.

Stejně jako i jiným subjektům, tak i obcím v průběhu let objem jejich vlastnictví narůstal či se z různých důvodů zmenšoval. Současný stav majetku obcí je zejména ovlivněn vývojem událostí a organizací veřejné správy a samosprávy v průběhu 20. století.

Po roce 1918 platila v rámci obecní samosprávy zásada, že obecní výdaje mají být kryty především z výnosu obecního majetku. V této době patří do majetku obcí jmění finanční, jmění správní (slouží specifickým potřebám daného stupně samosprávy, např. kancelářské budovy, muzea, veřejné knihovny) a veřejné statky (silnice, veřejná prostranství, náměstí, parky aj.) a podniky. Obecní podniky se dělily na výdělečné a jiné. Úkolem výdělečných podniků bylo zabezpečovat za úplatu služby, které jsou typické pro soukromý sektor. Šlo např. o místní kamenolomy, pískovny, pily, cihelny, elektrárny, plynárny, pohřební ústavy, lesy, jatky apod. Jiné podniky hospodařily na základě nevýdělečného principu. Jejich úkolem bylo poskytovat statky uspokojující veřejný zájem. Jednalo se např. o podniky zajišťující zásobování vodou, odvoz odpadků, místní veřejnou dopravu, správa kanalizace apod. Tyto podniky byly většinou ztrátové a jejich ztráta byla uhrazována z rozpočtu obce.

Výnosy z majetku se dělily na řádné a mimořádné a podle toho se s nimi zacházelo k financování buď řádných výdajů (běžných v rozpočtovém roce), nebo se používaly dlouhodobě k úhradě dluhů nebo k navýšení obecního jmění atd. Majetek měst a obcí se v období první republiky dělil také na jmění kmenové a jmění běžné. Kmenové jmění nešlo bez souhlasu vyššího stupně územní samosprávy volně privatizovat.

Během 2. světové války tvořily výnosy z majetku stále hlavní část příjmů obecního rozpočtu. K významné změně dochází v roce 1945, kdy bylo zrušeno zemské zřízení, a byla vytvořena trojstupňová soustava národních výborů, ve které je uplatňována instanční podřízenost. Po roce 1948 se postupně dále likviduje samospráva. K 31. 12. 1949 dochází ke znárodnění

rozhodující většiny obecního majetku. Obce tedy de facto omezují svoji samosprávnou funkci na minimum. Obce působily jako správci státního majetku a využívaly jej k zabezpečení svěřených úkolů. Dochází tak k užšímu napojení rozpočtů národních výborů na státní rozpočet a postupně ke splnutí obecního hospodaření s hospodařením státním.

Dnes tvoří obecní majetek tyto položky:

- tzv. historický majetek (majetek, který u nás obce vlastnily ke dni 31. 12. 1949; tímto majetkem byly nezastavěné pozemky – lesy, zemědělská půda, stavební a jiné nezastavěné plochy; pozemky, které přešly po r. 1949 do vlastnictví ČSR a současně se na nich postavily stavby ve vlastnictví fyzických osob a konečně stavby a pozemky tvořící jeden funkční celek (na základě zákona č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku ČR do vlastnictví obcí);

Peková (2004, s. 356) k tomuto bodu poznamenává, že se obcím nevrátil všechny tento historický majetek, neboť během let se některé objekty dostaly do vlastnictví jiných subjektů, občanů, družstev, nebo jiných nestátních organizací; obcím se též nenavrátily ty pozemky, na nichž se postavily komunikace, průmyslové stavby apod., nebo na nich bylo započato se stavbou podobných objektů; obce také nezískaly lesy náležící národním parkům; co se týče kulturních památek, muzeí, galerií a sbírkových předmětů, pak ty se navrátily obcím do jejich vlastnictví pouze na základě rozhodnutí Ministerstva kultury ČR);

- stavby a pozemky, které byly převedené do vlastnictví obcí na základě původního práva hospodaření z národních výborů a které obce spravovaly ke dni 24. 5. 1991 (tento den nabyl účinnosti již výše zmiňovaný zákon č. 172/1991 Sb.); Peková (2004, s. 357) zde dodává, že obcím nebyl vrácen majetek, který byl určen pro tzv. malou privatizaci (např. drobné provozovny);
- bytový fond s pozemky, které tvoří jeden funkční celek, a to jednak jako historický obecní majetek a domy, které byly v tzv. přímé správě (obhospodařované podniky bytového hospodářství), nebo byly postavené státem; do vlastnictví obcí přešla i sídlištní zeleň, chodníky apod., které jsou umístěné na katastrálním území příslušné obce;
- objekty komplexní bytové výstavby rozestavěné ke dni 31. 12. 1992 a majetek investorských organizací a spolu s pozemky tvořícími jeden funkční celek, a to vše v rámci katastru obce.

Podle zákona 172/1991 Sb. o přechodu některých věcí z majetku ČR do vlastnictví obcí (§ 4), do majetku obcí nepřecházejí:

- pozemky, k nimž bylo zřízeno právo osobního užívání, a pozemky, které byly k tomuto účelu přiděleny,
- nemovité věci, které byly v trvalém užívání Komunistické strany Československa a ke dni 1. 6. 1990 jí byly odňaty,
- nemovité věci s příslušenstvím, které byly ke dni účinnosti tohoto zákona v trvalém užívání jiné než státní organizace,
- pozemky lesního fondu v národních parcích,
- věci z vlastnictví České republiky, u nichž se předpokládalo uplatnění restitučního nároku.

Binek (2008, s. 35) dodává, že další majetek obce získaly zejména na základě rozhodnutí okresních úřadů a ministerstev. Z rozhodnutí okresního úřadu mohly na obce přecházet drobné provozovny národních výborů, ke kterým příslušelo právo hospodaření organizacím, jejichž se stal okresní úřad zřizovatelem. Z rozhodnutí Ministerstva kultury mohly na obce ze státního vlastnictví přecházet kulturní památky, muzea a galerie, včetně jejich sbírkových fondů, k nimž náleželo právo hospodaření organizacím, jejichž zřizovatelská pravomoc přešla na obce. Z rozhodnutí ministerstva školství při dodržení stejné zřizovatelské funkce mohly na tyto obce přecházet objekty škol a školských zařízení.

Navracení majetku probíhalo více než deset let. Podle Kameníčkové (2005, s. 12)⁸ se obcím postupně vrátil značný „historický“ majetek z minulosti. Obce navíc získaly téměř celou bytovou výstavbu postavenou státem po roce 1948 a v průběhu velké privatizaci i podíly v některých společnostech (Česká spořitelna, vodovody a kanalizace, plynárenské a energetické společnosti). Kromě toho se obce účastnily i v procesu malé privatizace.

Hrabalová (2004, s. 42 – 43)⁹ uvádí, že obce získaly majetek rovněž v rámci druhé vlny kupónové privatizace. Jednalo se o akcie nově vzniklých akciových společností v procesu transformace. Vlna obchodování s tímto majetkem započala koncem roku 1998 a k největším prodejům akcionářských práv docházelo v roce 1999. Akcionářská práva, se kterými obce obchodovaly, byla již většinou převedena na jiné subjekty. Kromě akcií elektrárenských a plynárenských rozvodných společností se jednalo i o akcie České spořitelny či vlastníků vodovodních a kanalizačních sítí. Od roku 2000 se stále snižuje podíl kapitálových příjmů v obecních rozpočtech, neboť obce již stabilizovaly strukturu svého majetku, a proto se další rozsáhlé prodeje obecního majetku nedají očekávat.

⁸ Kameníčková, V. Hospodaření krajů. In Obec a finance, 1/2005, s. 12.

⁹ Hrabalová, S. Teorie a praxe rozvoje měst a obcí. Brno: Masarykova univerzita, 2004.

Podle zákona 114/2000 Sb., kterým byl změněn zákon 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku ČR do majetku obcí, získaly obce stavby účelových komunikací, drobné stavby sloužící k plnění funkcí lesa, k výkonu práva myslivosti nebo k ochraně trvalých travních porostů, drobné stavby melioračních zařízení a drobné stavby lesotechnických meliorací, pokud byly mezi roky 1950 až 1991 vybudovány na pozemcích vlastněných obcemi k 31. prosinci 1949 nebo byly k 1. 7. 2000 (datum navrácení tohoto majetku) ve vlastnictví státu. Na obce přešly také nemovitosti přidělené po roce 1945 přidělovou listinou či listem.

Dalším zákonem, kterým byl změněn zákon 172/1991 Sb., byl zákon 277/2002 Sb. Podle tohoto zákona přecházejí na obce nezastavěné pozemky, pozemky zastavěné stavbami ve vlastnictví fyzických osob, stavby s pozemky tvořícími se stavbou jeden funkční celek, které byly ve vlastnictví České republiky a které ke dni 31. 12. 1949 byly ve vlastnictví lesních družstev, jejichž podílníky ke dni jejich likvidace byly výlučně obce, nebo které jim byly po roce 1945 přiděleny dekretem. Uvedený majetek přechází do spoluvlastnictví obcí v podílech, které měly na majetku lesního družstva ke dni jeho likvidace. Nelze-li velikost podílů zjistit, má se za to, že jsou stejné. Do vlastnictví obcí nepřecházejí pozemky zastavěné po dni likvidace družstva stavbami ve vlastnictví fyzických nebo právnických osob, včetně pozemků, které se zastavěnými pozemky tvoří jeden funkční celek, s výjimkou lesních cest a oplocenek.

7.4 Klasifikace majetku obce

V současnosti lze tedy na strukturu majetku nahlížet z mnoha hledisek. Dříve, než však budou vymezeny jednotlivé druhy majetku obcí, je na místě připomenout, jak uvádí např. Havlan (2008, s. 201), že neexistuje žádný „obecný“ výčet součástí majetku územních samosprávných celků. Je proto i zde třeba vycházet ze zásady, že principiálně nelze územnímu samosprávnému celku upřít práv na žádný druh majetku.

7.4.1 Účetní hledisko členění majetku

Z účetního hlediska tvoří majetek obcí zejména:

- nemovitosti (pozemky a budovy),
- věci movité,
- peněžní prostředky (tedy hotovost a vklady na účtech u peněžních ústavů),
- cenné papíry (dlouhodobé i krátkodobé),
- nehmotný majetek (software, ocenitelná práva apod.).

Výhodou účetního členění je dle Binka (2008, str. 47) jeho přesnost, možnost srovnávání hospodaření mezi obcemi a možnost celkového hospodaření obce. Mezi nevýhody lze zařadit absenci vazeb na rozvojové aspekty obce.

7.4.2 Účelové členění majetku

Obecní majetek lze také utřídit podle účelu, ke kterému by měl sloužit. V literatuře (např. Švantnerová, Kožiak, 2005a, s. 67, Žárska a kol., 2007, s. 25, Halásek, Pilný, Tománek, 2002 s. 28) se lze setkat s následujícím rozčleněním majetku:

- majetek sloužící k veřejným účelům,
- majetek sloužící k výkonu funkcí samosprávy (příp. přenesené působnosti),
- majetek sloužící k podnikání.

Dále např. Binek (2008, s. 49) k těmto třem skupinám majetku přidává:

- finanční majetek v podobě majetkových podílů,
- majetek strategický.

7.4.3 Zabezpečování veřejných statků

Skupinu majetku zahrnující veškerý majetek určený svou povahou k zabezpečování veřejných statků bývá nejvíce početnou skupinou. Patří sem místní komunikace, parkoviště, veřejná prostranství, veřejné osvětlení, rozvody vod, plynu, svody kanalizací a čističky odpadních vod apod. Také sem lze zařadit kulturní a společenská zařízení, školy, zařízení sociální péče apod. Majetek v této skupině je veřejně přístupný a lze ho obvyklým způsobem používat. Obec je povinna tento druh majetku spravovat a udržovat profinancováním z obecního rozpočtu v plném rozsahu, případně z mimorozpočtových fondů. Také lze část prostředků získat od jednotlivců (a to nejen od obyvatel příslušné obce, ale také od turistů) formou různých poplatků za služby. Zde záleží na charakteru poskytovaného veřejného statku. V případě čistých veřejných statků (kdy je spotřeba nedělitelná a vylučitelnost ze spotřeby nemožná) nebo v případě finančně náročných statků se obvykle poplatky za tyto služby nestanovují. Žárska a kol. (2007, s. 25) upozorňují, že s využíváním tohoto majetku jsou spojené vysoké provozní náklady, které se uhradují z výdajové části obecního rozpočtu.

7.4.4 Majetek sloužící k výkonu samosprávy

Skupina majetku sloužícího k výkonu samosprávy zahrnuje např. budovu obecního úřadu včetně jejího vybavení a příslušenství, služební dopravní prostředky, kancelářské vybavení apod. Pro výkon samosprávy je typické, že se jedná o činnosti, které nemají přímý

ekonomický efekt v podobě plynoucího výnosu nebo zisku. Finanční výdaje na tyto služby se uhrazují z rozpočtu samosprávy, v některých případech (např. při aktivitách překračujících význam municipality) lze použít mimorozpočtové fondy samosprávy, případně lze použít prostředky sdružené od více subjektů veřejného, ale i soukromého sektoru.

První dvě skupiny se někdy též souhrnně označují jako provozní majetek nebo jako majetek neinvestiční.

7.4.5 Majetek určený k podnikání

Další skupinu tvoří majetek určený k podnikání. Pod pojmem „podnikatelská činnost obcí“ se běžně chápe činnost, při které je obecní majetek v pohybu a přináší efekty buď v podobě zisku, nebo v podobě vytváření vhodného prostředí pro podnikatelskou aktivitu různých vlastnických vztahů. Majetek, který je určen k podnikatelské činnosti, slouží na vytváření a doplnění vlastních zdrojů rozpočtu (v rámci příjmů nedaňových). Zároveň podnikání obce může vytvářet konkurenční prostředí dalším subjektům podnikajícím na území dané obce. Také se doplňuje struktura činností z hlediska jejich komplexnosti a potřeb ve vztahu k velikosti obce.

Finanční majetek zahrnuje např. cenné papíry, případně využití termínovaných účtů apod. Tento majetek má neutrální dopad na místní ekonomiku. Finanční majetek slouží zejména k uložení v daném čase nevyužitých prostředků, případně k získávání pravidelného výnosu ve formě dividendy či úroků.

Strategický majetek je podle Binka (2008, s. 52) specifickou podmnožinou majetku a souvisí s majetkem k podnikání či finančními investicemi. Obě uvedené kategorie mohou být do jisté míry majetkem strategickým, ale v obou případech je nutný pozitivní efekt z vlastnictví tohoto majetku. To u strategického majetku již není nezbytnou podmínkou. Strategický majetek slouží obci k rozvojovému řízení a ochraně veřejného zájmu. Konkrétně může jít např. o vlastnictví klíčových pozemků, vlastnické podíly v podnicích výrazně působících na situaci v obci či regionu apod.

V souvislosti s hospodárným a účelným využíváním majetku, případně v souvislosti s rozvojovými aktivitami obce lze rozčlenit majetek podle toho, zda je jeho vlastnictví skutečně nezbytné pro obec. Na základě tohoto hlediska lze rozdělit majetek:

- nezbytný,
- zbytný.

Nezbytný majetek představuje tu část majetku, která je spojena s veřejnou správou a činnostmi, které je obec povinna poskytovat ze zákona. Zatímco zbytný majetek představuje tu část majetku, která slouží zejména k podnikání. V případě majetku určeného pro produkci veřejných statků je nutné zvažovat, které služby si obec přeje svým občanům poskytovat a které by mohla zajistit jiným způsobem. Binek (2008, s. 52) upozorňuje, že není třeba se zbytného majetku zbavovat za každou cenu. Jistou roli hrají i strategické otázky, které přicházejí v úvahu zejména u pozemků. Významnou roli hraje také likvidita majetku.

7.5 Způsoby využívání municipálního majetku

Zákon o obcích (128/2000 Sb.) stanovuje v § 38, že majetek municipality musí být využíván účelně a hospodárně. Obec musí pečovat o jeho zachování a rozvoj a dále musí být její majetek chráněn před zničením, poškozením, odcizením nebo zneužitím. Konkrétní naplnění těchto obecných zásad je již v kompetenci obce (s přihlédnutím k dílčím omezením stanovených právními předpisy).

Přestože účel a způsob hospodaření obcí se svým majetkem spolu úzce souvisí, jedná se o dvě odlišné kategorie. Podle Švantnerové a Kožiaka (2005a, s. 79) se způsob, jakým se konkrétní majetek použije pro konkrétní účely, může lišit nejen v rámci jednotlivých samospráv, ale také v rámci jedné samosprávy. Pro každý účel existuje několik možností, jak jej lze dosáhnout. V případě poskytování veřejných služeb může samospráva postupovat např. tak, že bude tuto službu zajišťovat sama, nebo může za tímto účelem zřídit jiný subjekt, případně může zajistit danou službu prostřednictvím externího dodavatele. Rozdílný je tedy způsob nakládání s majetkem obce. Samospráva může např. svůj majetek vložit ve formě vkladu do obchodní společnosti (majetek se stane součástí základního kapitálu). Dále se může jednat o pronájem majetku subjektu sektoru soukromého nebo veřejného.

Při zkoumání způsobu hospodaření s obecním majetkem lze rozlišit tržní a netržní způsob hospodaření. Tržní způsob hospodaření je ovlivňován interakcemi nabídky a poptávky, zatímco vlastní investiční rozhodnutí je sekundárního charakteru. Tento způsob hospodaření je využíván v případech, kdy municipalita upřednostňuje tvorbu zisku a cílem je posílení místního rozpočtu.

Netržní způsob hospodaření s obecním majetkem je ovlivněn zejména politickými rozhodnutími. Cílem by zde mělo být uspokojování potřeb zejména v oblasti veřejného sektoru. Zde se obvykle preferuje sociální charakter poskytovaných statků, zatímco tvorba zisku má podružnou roli.

Žárska (2007) dodává, že při rozhodování o využití konkrétního majetku by obce měly při ekonomických analýzách brát ohled na alternativní účely využití svého majetku. Tyto analýzy by měly dát odpověď na otázky, jako např. jaké efekty a užitky bude konkrétní druh majetku vytvářet a za jakých ekonomických a jiných podmínek apod. V praxi se často lze setkat s prolínáním jednotlivých účelů a také s tím, že konkrétní majetek obce se používá na dva, případně na všechny tři účely současně. Obyčejně se jedná o aktivity, které spolu navzájem úzce souvisí, jedna na druhou navazuje a často je jedna na druhé závislá. Toto prolínání anebo vzájemné doplnění může být pro samosprávu výhodné a z ekonomického hlediska efektivní. Využívání obecního majetku současně pro více účelů je pro samosprávu prospěšné do okamžiku, kdy se v plném rozsahu splní prioritní úlohy samosprávy, to znamená výkon samosprávy a zabezpečení některých druhů místních veřejných služeb, které obci vyplývají ze zákona.

Lacina a kol. (1999, s. 66) upozorňují, že hospodaření s obecním majetkem by mělo mít zásadně neziskovou povahu. Pomocí obecního majetku (a také pomocí podnikatelské činnosti) získávají obce prostředky zejména pro podporu komunálního bydlení, rozvoj základního, případně středního školství, kulturních a dalších uměleckých aktivit, zařízení pro volný čas apod. Poukazuje na nutnost důsledného rozlišování mezi sociálními a veřejně prospěšnými službami. Poskytování sociálních služeb vychází ze zásady solidarity movitějších občanů s potřebnějšími vrstvami obyvatel. U veřejně prospěšných služeb platí zásada, že téměř veškeré náklady s nimi spojené musí být hrazeny jejich konzumenty a příspěvek obce na ně je omezen možnostmi municipality.

Hlavním problémem je v případě netržního způsobu hospodaření s majetkem stanovení optimálního objemu poskytovaných statků. Tyto poskytované statky lze obecně rozdělit na statky soukromé a naproti nim statky veřejné. Znakem soukromých statků je libovolná dělitelnost z pohledu uživatele. Spotřeba veřejných statků je, jak bylo uvedeno výše, nedělitelná tzn., že jsou spotřebovávány společně a nikoliv každým jednotlivcem zvlášť. Přitom spotřeba veřejného statku konkrétním jednotlivcem nevede ke zmenšení užitečného efektu ze spotřeby téhož statku pro jiného jednotlivce. Nefunguje zde totiž vylučovací princip. Jednotlivci potom mohou své preference skrývat. To vede k disproporcím v tržním mechanismu – tedy disproporcím v nabídce a poptávce. Cenový mechanismus selhává a je nutno jej nahradit jiným rozhodovacím postupem.

V rámci klasifikace statků je nutné zmínit, že vedle kategorie veřejných statků lze některé statky zařadit spíše do kategorie veřejně poskytovaných statků. Např. Malý upozorňuje, že často dochází k zaměňování těchto dvou pojmů nejenom v obecné mluvě a chápání.

Ve skutečnosti lze statky členit na:

- statky s charakterem čistě veřejným,
- statky s průběhem produkce za klesajících nákladů,
- upřednostněné statky,
- statky poskytované z politických důvodů,
- statky poskytované na profitním základě.

Zásadní roli zde sehrává politické rozhodnutí, protože zastupitelstvo může samo rozhodnout, zda se ke konkrétnímu statku bude přistupovat jako k veřejnému, ačkoliv u nich lze aplikovat dělitelnost i vylučitelnost. V této souvislosti se obvykle mluví o tzv. upřednostněných (preferovaných) statcích.

Vedle možnosti produkce veřejných nebo soukromých statků lze ještě majetek pronajímat, použít ho jako záruku, případně jej prodat.

V případě, že municipalita chce zachovat kontrolu nad produkovanými statky, jeví se jako vhodné příslušný majetek pronajímat. Poté je nutné věnovat pozornost podmínkám pronájmu majetku (týká se to zejména pozemků a nebytových prostor). Sem spadá i otázka doby pronájmu majetku. Obec, která bude chtít určitým způsobem ovlivňovat využívání pronajatého majetku, bude preferovat spíše krátkodobé nájmy. Pro podnikatelskou sféru však krátkodobý pronájem nepřináší dlouhodobé jistoty využívání pronajatého majetku.

Na problematiku poskytování záruk lze pohlížet ze dvou stran. Jednak se jedná o využití majetku jako záruky při získávání úvěru pro vlastní obec nebo emitování vlastních obligací. Jednak může jít o poskytování záruky soukromému sektoru (zejména se bude jednat o malé a střední podnikání). Toth (2005, s. 38) k této druhé možnosti dodává, že se jedná o poskytnutí záruk za úvěry a půjčky, případně za závazky vzniklé v obchodním styku. Samospráva k tomuto pro ni dost rizikovému kroku přistupuje především v těch situacích, jestliže se uvedení podnikatelé spolupodílejí na poskytování veřejného, případně usiluje-li o zajištění doposud chybějících služeb či statků obyvatelstvu, případně vytvořit inovační klima v zemi. V současné době je možnost poskytovat záruky ze strany samosprávy výrazně omezena zákonem.

Možnost prodeje majetku lze uvažovat v případě, že daný majetek se pro municipalitu jeví zbytným nebo v případě, že obec nutně potřebuje získat jednorázově finanční prostředky na jiné investiční aktivity. Prodej majetku umožňuje také úsporu nákladů (finančních, lidských) spojených s běžným provozem. Rozhodování o nezbytnosti či zbytnosti konkrétního majetku však nelze založit na pouhém zhodnocení rozdílu příjmů a výdajů, které se váží na konkrétní majetek. Je zde nutné také přihlížet k rozvojovým programům obce. Dalším důvodem pro prodej majetku může být rozhodnutí samosprávy o ukončení produkce veřejného statku.

Na základě předchozích úvah lze rozlišit několik typových přístupů obcí k využívání svého majetku. Jedná se o (dle Binek, 2007):

- obce minimalizující svůj majetek,
- obce využívající majetek k zajištění vyšší úrovně veřejných statků,
- obce využívající majetek ke zvýšení rozpočtových příjmů.

V případě obcí minimalizujících svůj majetek jde o to, že obce vlastní pouze majetek nezbytný k zajištění místní správy a základních veřejných statků. Produkci ostatních veřejných statků se snaží zajišťovat prostřednictvím externích dodavatelů. Kritériem pro rozhodování o využití externích dodavatelů je analýza nákladů a výnosů.

Druhý přístup označuje situaci, kdy obce vlastní a dále rozšiřují svůj majetek s cílem zvyšovat dostupnost a úroveň veřejných (ale i smíšených a soukromých) statků.

Poslední přístup popisuje situaci, kdy obce pořizují zejména ten majetek, který je svým charakterem určen k podnikání nebo k pronajímání za účelem zisku.

Binek (2007) k tomuto rozdělení dodává, že čistá forma těchto přístupů v realitě neexistuje. Většina obcí vlastní nemovitosti, které v jistém rozsahu pronajímá a které, ač je nezbytně nepotřebuje, si z různých důvodů ponechává. Promítají se zde strategické otázky (zejména u pozemků), kdy může být majetek chápán jako rezerva do budoucnosti, je obtížné majetek prodat apod.

Provazníková (2007, s. 203) uvádí, že zvolený způsob hospodaření s majetkem je ovlivněn zejména těmito faktory:

- zvolená strategie samosprávy vůči jednotlivým pozemkům (snaha o zachování dlouhodobé integrity obce),
- vliv tržní poptávky,
- situace na trhu s nemovitostmi,

- podnikatelské schopnosti, postoje úředníků, veřejnosti apod.

Veškeré výše uvedené skutečnosti působí na obec, výkon všech jejích kompetencí a veškeré prvky, které obsahuje municipální ekonomický systém. Z tohoto důvodu upozorňuje Žárská a kol. (2007, s. 31) na to, že je důležité, aby se rozhodnutí o způsobech využití majetku neprováděli parciálně, ale ve všech komplexních souvislostech, při nichž se berou do úvahy vnitřní i vnější faktory, které využívání majetku ovlivňují. Tento komplexní přístup k využívání majetku lze označit pojmem „majetková politika“. Její cíle lze podle Binka (2008, s. 161) rozdělit do tří kategorií, kdy se jedná o cíle:

- odvozené,
- ekonomické,
- správní.

Kategorie odvozených cílů souvisí s cíli ostatních veřejných politik obce¹⁰. Klíčovým prvkem je nalezení vazeb a možností tvorby synergických efektů. Klasickým příkladem je zajištění veřejných statků, kdy z hlediska rozvoje lidských zdrojů může obec usilovat o udržení základní školy, řešení potřeby prostor pro společenské a kulturní vyžití, případně prostor pro podporu aktivit neziskového sektoru. Všechny tyto cíle kladou nároky na majetkové dispozice a na související údržbu. Jako podskupinu odvozených cílů určuje Binek (2008, s. 161) rozvojové cíle obce, kdy obec využívá svého majetku k regulaci určitých druhů činností, k podpoře určitých aktivit soukromého sektoru, či k naplňování dlouhodobých strategií.

Ekonomické cíle mají charakter podpůrný. Souvisí to se schopností majetku generovat příjmy obvykle finančního charakteru plynoucí z vlastnictví majetku. V zásadě lze rozlišit stabilní příjmy z pronájmu majetku a z podnikání s majetkem a nepravidelné příjmy z prodeje

¹⁰ Žárská a kol. (2007, s. 55) rozlišuje sedm politik obce:

- komunální politika – zvyšování kvality života obyvatel, dosahování ekonomické, sociální a ekologické udržitelnosti rozvoje,
- finanční politika – získávání finančních zdrojů a uplatňování finančních nástrojů pro rozvoj, dosahování finanční stability a rozpočtové solventnosti,
- majetková politika – zvelebování majetku, využívání majetku pro samosprávnou činnost, veřejně-prospěšné služby a podnikatelskou činnost,
- podnikatelská politika – zvyšování konkurenceschopnosti, podpora tvorby podnikatelských kapacit na dosahování ekonomického růstu a tvorbu pracovních míst,
- sociální politika – rozvoj lidského potenciálu, zabezpečování sociální spravedlnosti při rozdělování a ochrana ohrožených skupin obyvatelstva,
- ekologická politika – zachování a zlepšování kvality složek životního prostředí, dosahování ekologické stability území,
- informační politika – komunikace s občany a subjekty působícími na území, informování veřejnosti, prezentace a propagace obce.

dlouhodobého majetku (kapitálové příjmy), či z prodeje majetku jiného (krátkodobého charakteru).

Kategorie správních cílů vychází z organizačního a procesního rámce majetkového hospodaření. Oproti předchozím cílům, které měly charakter spíše věcný, mají správní cíle charakter procesní. Lze k nim řadit např. funkční evidenci majetku, zavedení pravidelné inventarizace, flexibilní majetkový management apod.

7.6 Hospodaření s majetkem obce

Ze zákona mají obce povinnost pečovat o majetek a zachování a rozvoj majetku. Obce mohou uplatnit svá vlastnická práva k majetku tím, že mohou majetek (podle Provazníková, 2009, s. 234):

- pronajímat, prodávat, darovat nebo zapůjčit; v případě pronájmu může jít o dlouhodobé a stabilní příjmy rozpočtu; prodej majetku naproti tomu představuje jen jednorázový akt, i když může být získán značný příjem,
- vkládat majetek do zakládaných právnických osob (obchodních společností, obecně prospěšných společností); spojení prostředků se soukromým sektorem může překonat nedostatek finančních prostředků obce; je však nutno postupovat uvážlivě,
- svěřovat majetek zřizovaným příspěvkovým organizacím na základě zřizovací listiny, ve které je nutno vymezit rozsah majetku, majetkoprávní vztahy a finanční vztahy mezi zřizovatelem a organizací,
- vkládat majetek do dobrovolných svazků obcí; vložený majetek zůstává ve vlastnictví obce, je však nutno vymezit v zakladatelské smlouvě majetkoprávní vztahy; vhodné je spíše vložit majetek, který generuje výnosy a je schopen plně pokrýt náklady, kde je obec jediným zakladatelem, nebo s převyšující účastí,
- ručit majetkem, zejména nemovitým, např. za úvěr; ručení majetkem je omezeno; obec nesmí ručit za závazky fyzických a právnických osob, které nezřídily obce, kraje či stát,
- pojišťovat majetek; obce mohou svůj majetek pojistit, a tím jej částečně chránit a uchovávat; důležitost pojištění se ukázala zejména v období povodní,
- získávat majetek bezúplatným převodem, tj. specifickou právní cestou, např. po roce 1989, ale i v současnosti po zrušení OkÚ,
- zdědit majetek nebo ho získat darováním jako u soukromých osob (spíše výjimečná varianta).

- vytvářet majetek výstavbou a vlastní činností a nakupovat jej; územní samosprávné celky reprodukuje a rozšiřují svou majetkovou základnu a její strukturu k optimálnímu naplňování funkcí.

Vybrané problémy majetku spojené s hospodařením obce

Jak uvádí Žárská (2003, s. 24), způsob využití majetku obce by měl vycházet z analýzy nákladovosti a efektivnosti využívání každého objektu a pozemku ve vlastnictví samosprávy. Dále uvádí, že široce koncipované možnosti využívání majetku obce způsobují problémy při objektivním začlenění majetku obcí podle účelu využití, který je důležitý na vyjádření efektivnosti využívání obecního majetku.

Za majetek obce je tedy nutné považovat všechny věci (movité i nemovité), majetková práva i finanční hotovosti. Dále je nutné si uvědomit, že jako vlastník má obec všechna práva a povinnosti. Nedostatkem je, že dosud není vlastnictví obcí právně podchyceno, ale vzhledem k postavení obce jako vykonavatele veřejné správy by taková úprava hospodaření s majetkem obcí byla nanejvýš žádoucí.

Základní okruhy problematiky majetku obce a hospodaření s ním upravuje občanský zákoník a zákon o obcích. V současné době je obtížné identifikovat základní problémy spojené s vlastnickým právem obce a při hospodaření s obecním majetkem jsou uvedeny v dalším textu, protože na mnohé z takových situací ani jeden zákon výslovně nepamatuje.

Využívání určitého majetku třetím subjektem bez řádného právního titulu

Klasickým případem tohoto typu může být vodní hospodářství, tedy užívání majetku (vodovody a kanalizace), který byl vybudován obcí a je prozatím v jejím vlastnictví. Zpravidla se v budoucnosti předpokládá majetkový přesun na společnost typu "Vodovody a kanalizace", přičemž tento krok je odložen buď z důvodu dotačních podmínek, nebo pouze z procesních důvodů při schvalování vkladů takového majetku do základního kapitálu. Nicméně z hlediska majetkoprávního je nutno ošetřit užívání tohoto majetku v daném mezidobí, a to by mělo spočívat ve formě nájemních či jiných smluv, upravujících provozování daného majetku. Bohužel nedobré situaci v této oblasti nenapomáhá často nekvalitní evidence majetku.

Nedostatečné po právní stránce bývá užívání majetku a **vztahy mezi dobrovolnými svazky obcí a obcemi**. V řadě případů např. dobrovolný svazek obcí získá určitou dotaci na nákup majetku (např. výpočetní technika). Zbývající část financí je poskytnuta formou příspěvku členskou obcí, která bude daný majetek následně využívat. Zpravidla se představitelé obce,

kteřá provedla dofinancování, domnívají, že majetek je v jejich vlastnictví. Právní stav je však jiný - vlastnictví přísluší svazku obcí a užívání konkrétní obcí je nutno ošetřit například prostřednictvím darovacích smluv, výpůjčkou či jinými právními akty, schválenými kompetentními orgány.

Investice a opravy cizího majetku bez řádné majetkoprávní úpravy se projevuje v oblasti různých typů **sportovišť** ve vlastnictví tělovýchovných jednot, v oblasti komunikací, které nejsou ve vlastnictví investora a u oprav církevních kulturních památek. V případě **investic do sportovišť** vzniká následný problém vlastnictví vybudovaného majetku (hřiště s umělým povrchem vybudované na pozemcích na místě původního sportoviště - vše ve vlastnictví tělovýchovné jednoty). Řešení těchto situací ex post je velice problémové a nejlepší prevencí je kvalitní právní příprava před realizací projektu.

V případě komunikací zpravidla obec při rekonstrukci místní komunikace také zasáhne do komunikace, která je ve vlastnictví kraje, případně státu (technické zhodnocení). K následnému majetkoprávnímu vypořádání takovýchto záležitostí zpravidla nedochází.

Uvedené případy kromě nutnosti majetkoprávního vypořádání skrývají ještě jeden zásadní aspekt. Realizací investice do cizího majetku je fakticky příjemci poskytnuta určitá "naturální" dotace, což by podle § 85 písm. c) zákona o obcích mělo schválit zastupitelstvo.

Problematika zvýhodněného užívání určitých typů majetku ve vztahu k některým subjektům

Zejména jde o problematiku **školských budov středních škol**, které jsou v řadě případů ve vlastnictví obcí a jsou užívány příspěvkovými organizacemi, jejichž zřizovateli jsou kraje. Nastává často situace, kdy dané organizace nehradí jakékoliv nájemné a naopak obce investují významný objem prostředků do rekonstrukcí či oprav těchto objektů. Obce se tak přímo podílejí na financování středního školství, které by však mělo být záležitostí krajů. Taková situace není nutně chybou, nicméně je nutno pamatovat na transparentnost vzájemných vztahů a řešit problém s vědomím zastupitelstva např. stejně jako problematiku "naturálních" dotací.

Obdobná situace samozřejmě nastává také v případě sportovišť ve vlastnictví obcí, přičemž v některých případech se můžeme dostávat do konfliktu s principy pravidel veřejné podpory (zejména v případě vrcholového sportu či v případech, kdy součástí sportovišť jsou restaurační či ubytovací kapacity).

Problematika majetku ve spoluvlastnictví

Problém spočívá v tom, že není respektován **obecný princip spoluvlastnických vztahů**, kdy by se spoluvlastníci měli podílet v přímé úměře ke svým vlastnickým podílům na užitcích i nákladech. Nelze samozřejmě vyloučit i odchýlné ujednání o rozdělení užitků a nákladů, nicméně by to nemělo vést k poškozování zájmu obce. Navíc vznikají nejrůznější problémy v oblasti daní.

Technická zhodnocení nemovitého pronajatého majetku

Obce také významně podceňují smluvní ujednání, týkající se technických zhodnocení nemovitého majetku, který je pronajímán nájemci. Jedná se prvotně vůbec o smluvní zakotvení předchozího souhlasu pronajímatele s provedením určitého stavebního zásahu na nemovitosti (odstranit riziko znehodnocení) a dále nebývá smluvně ošetřen způsob vypořádání tohoto technického zhodnocení v případě ukončení nájemního vztahu. Z tohoto následně vyplývají velice složité soudní spory.

Tyto problémy budou zohledněny při vytváření simulací rozvoje obce.

7.7 Územní dopady využívání obecního majetku

Jak již bylo výše zmíněno, slouží obecní majetek k různým účelům (veřejným účelům, k výkonu funkcí samosprávy, v určitých případech k podnikání a k dalším účelům.). Ve všech těchto případech je obecní majetek schopen generovat určité přínosy. Z ekonomického hlediska je důležité, aby tyto přínosy převyšovaly náklady spojené s využíváním majetku (ale také náklady alternativní). Kromě majetku, který svou povahou je určen k podnikatelské činnosti (ke zvýšení rozpočtových příjmů), je vyjádření přínosů obecního majetku obtížně stanovitelné. Vhodným se jeví zkoumat tyto přínosy v rámci jejich územních dopadů prostřednictvím sledování rozvoje dané lokality. V případě municipalit lze například hovořit o zvyšování atraktivnosti obce.

Autoři van den Berg, van der Meer a Otgaar (2000) kvantifikují atraktivnost obce prostřednictvím měření lokalizace firem a lidí v dané oblasti, přičemž se jejich práce opírá o pojem „kvalita života“, který se stává katalyzátorem ekonomického růstu. V rámci zkoumání růstu kvality života je nutné rozlišit následující skupiny:

- obyvatelé,
- podniky.

Obyvatelé se rozhodují na základě zvážení vzdálenosti mezi domovem a místem práce. Význam sehrává jejich ekonomická a životní úroveň, dostupnost dopravy (zejména veřejné) apod.

Podniky jsou závislé na dostupnosti kvalifikované pracovní síly, na sítích vytvářených s dalšími podniky apod. V poslední době roste význam tzv. „měkkých“ lokalizačních faktorů (např. sociální prostředí, lidský kapitál a znalosti, inovace a jejich šíření apod.)

Atraktivní obce a města mohou také přitahovat turisty. Jedná se zejména o vytváření vhodné „turistické infrastruktury“.

Z předchozího lze vysledovat, že atraktivnost obce se bude lišit dle požadavků cílových skupin. Potom ale existuje nebezpečí vzniku antagonistických vztahů mezi požadavky jednotlivých skupin.

V kapitole 5.1.2 byly zmiňovány faktory, které jsou dle Viladecans-Marsal (2002) zásadní pro rozvoj obce. Teoreticky potom lze odvodit, že zvýšení atraktivity obce je ovlivněno třemi faktory: produktivitou firem, růstem kvality života místních obyvatel a dostupností vhodných pozemků, na kterých se mohou lokalizovat aktivity ekonomických subjektů nebo obyvatel. Předpokladem je, že růst hodnot jednotlivých faktorů podpoří rozvoj obce. Také nelze opomenout vliv aglomeračních efektů (výnosů a ztrát) v dané oblasti.

Nyní jde o to, jakým způsobem se zde projeví vliv obce – zejména z pohledu využívání jejího majetku. Management obce může ovlivňovat všechny tři zmíněné faktory. Rozdílná však bude intenzita tohoto vlivu. Produktivitu firem může obec ovlivnit pouze zprostředkovaně. Většinou se bude jednat o usnadňování lokalizace firem na území obce prostřednictvím zvýhodněných pronájmů nebytových prostor nebo pozemků. Dále lze očekávat, že soukromý sektor bude rozvíjet své aktivity zejména v oblastech s vysokou koncentrací spotřebitelů. Proto i zde má opodstatnění uvažování vlivu obce na zamezení odlivu obyvatel a snaha o zvýšení imigrace.

Kritérium kvality života pro hodnocení rozvoje území lze nalézt také např. v pracích autorů Glaeser, Scheinkman, Shleifer (1995). Tento index kvality života obyvatel se snaží zachytit široký rozsah faktorů jako je kriminalita, ceny bydlení, stav místní dopravy, úroveň poskytovaných veřejných služeb apod. Je zřejmé, že tento indikátor je ovlivňován např. samotnou velikostí obce. Ve zmíněné práci autoři Glaeser, Scheinkman, Shleifer (1995) uvažují negativní vztah mezi růstem velikosti obce (měřeno zejména počtem obyvatel) a kvalitou života. V dalších pracích však doznávají, že zde může být i vztah pozitivní.

Na kritérium kvality života je nutné nahlížet z pohledu obyvatel municipality. Tedy jakým způsobem ovlivňuje jejich užitek. Lze očekávat, že užitek obyvatel bude růst v případě, že porostou mzdy a bude se zvyšovat úroveň kvality jejich života. Dále lze očekávat, že jejich užitek se bude snižovat v souvislosti s růstem cenové hladiny. Úroveň cen je ovlivněna úrovní nejen cen spotřebního zboží, ale také cen pozemků.

8 Kvalita života

Pro využití fenoménu kvality života v dynamických modelech je důležité nejprve ji vymezit, určit její determinanty a následně uvažovat o kvalitě života jako determinantu dalšího rozvoje municipality.

Důvody v současnosti rostoucího zájmu o koncept kvality života jsou v podstatě dva. Prvním hlavním důvodem je souvislost mezi činnostmi prováděnými orgány obce a zájmu o zvyšování kvality života občanů obce. Biagi, Lambiri a Royuela (2006, s. 2) připomínají, že politici, výkonné orgány jsou neustále konfrontováni s rozhodnutími dotýkající se prostředí, případně sociálních nebo ekonomických záležitostí, jež jsou úzce spojeny s kvalitou života. Hodnocení kvality života se tak stává měřítkem pro posuzování úspěšnosti prováděných politik. Zmínění autoři připomínají, že také na úrovni Evropské unie roste zájem o hodnocení kvality života. Důvodem je snaha identifikovat stupeň zaostávání regionů, které může ohrozit cíl dosažení socioekonomické konvergence členských států. Zlepšení kvality života je začleněno mezi základní cíle EU v obecném rámci udržitelného rozvoje¹¹.

Druhým důvodem zájmu o kvalitu života je to, že působí jako faktor, který podporuje lokalizaci firem a domácností. Zlepšování kvality života se tedy stává jedním z prvků strategií pro přitahování lidí a investic do určitých lokalit.

8.1 Vymezení kvality života

Vymezit kvalitu života není kvůli multidimenzionálnímu využití tohoto termínu jednoduché. Andráško (poster) uvádí, že navzdory velkému používání tohoto pojmu nebyla do současnosti vytvořena taková definice, která by byla všeobecně akceptovaná a jednotně využívaná. Typickým se proto stalo separátní nadefinování tohoto pojmu pro konkrétní práce a úkoly, ve kterých je tento pojem využíván. V rámci snahy o vytvoření jednotné definice kvality života se lze setkat s mnoha překážkami. Mezi nejvýznamnější patří (dle Andráško, poster):

- nejednotnost terminologie a chápání významu pojmu,
- široké spektrum možností využití tohoto pojmu a jeho multidisciplinárnost,
- komplexní chápání a výzkum kvality života kontra její „distribuci“ do specifických oblastí a hodnocení pouze v rámci určité perspektivy,
- existence dvou dimenzí kvality života – psychologické a prostorové.

¹¹ srov. Výbor regionů, 1999 Výbor regionů *Evaluation Quality of Life in European Regions*, Brussels: Komise Evropského společenství, 1999.

Myers (1988) vymezuje kvalitu života jako silný politický koncept, který je často používaný k popisu spokojenosti obyvatel s různými obydlými oblastmi. Dále určil pět základních přístupů a rozdílů v pojetí zkoumání kvality života. Jedná se o následující:

- jaký byl vědecký nebo profesionální původ každého přístupu,
- jaký byl v rámci přístupu zamýšlený proces měření ve vztahu ke kvalitě života,
- jaká je statistická báze pro měření kvality života,
- jaké aspekty kvality života byly zvýrazněny v závěrech dřívějších studií,
- jaké bylo politické nebo ekonomické využití závěrů dřívějších studií.

Následující tabulka 4 sumarizuje rozdílnosti mezi zmíněnými alternativními přístupy ke zkoumání kvality života.

Tabulka 4: Alternativní přístupy k poznávání kvality života

	Porovnání obyvatelnosti	Mzdové rozdíly	Osobní blahobyt	Společenské trendy
Původ profesionálního přístupu	žurnalistika, geografie aj.	ekonomie	psychologie, sociologie	doporučený přístup v rámci územního plánování
Zaměření	společné objektivní charakteristiky veřejnosti s využitím sekundárních dat	kompenzace znevýhodnění s využitím sekundárních dat	determinanty životní spokojenosti založené na osobních rozhovorech	místní trendy týkající se komponent kvality života při využití sekundárních dat a osobních rozhovorů
Statistické prostředky	doplňkové kombinace objektivních indikátorů při využití záložních hodnot určených výzkumníkem	regresní modely hodnotící posuzované přínosy vybavenosti k rozdílným mzdám v jednotlivých lokalitách	regresní modely hodnotící posuzované přínosy k vlastnímu hodnocení různých životních oblastí v rámci celkového životního uspokojení	profil měnícího se charakteru společnosti založený na objektivních indikátorech a subjektivního hodnocení jednotlivých faktorů občanů
V minulosti byla pozornost zaměřena na	určení „lepší“ a „horší“ míst	určení míst s vyšší úrovní mezd	osobní charakteristiky a soukromý život	určení faktorů, jež se vyvíjejí „lépe“ nebo „hůře“ s ohledem na budoucnost a priority občanů
Politické / ekonomické uplatnění předchozích prací	podpora konkurence pro realokaci firem a zaměstnanců	označení míst s nižšími / vyššími náklady na podnikání	omezené možnosti pomoci ze strany místní vlády	zdůraznění lokálních problémů a cílů vztahujících se k procesu rozvoje

pramen: Mayers, 1988

Massam (2002, s. 145) rozlišuje individuální a prostorovou kvalitu života. Toto rozlišení stanovuje na základě působících složek kvality života. Ty složky, které se vztahují na vnitřní psychologický mechanismus, vyvolávají pocit spokojenosti se životem. Vnější podmínky zase souvisí spíše s prostorovým vymezením kvality života. Na základě těchto pojetí kvality života lze vymezit dvě dimenze:

- objektivní,
- subjektivní.

Objektivní dimenze souvisí s prostorovým pojetím (např. kvalita života určitého sídla). Subjektivní dimenze je spojována individuálním pojetím.

Ruku v ruce s těmito koncepcemi jdou pojmy welfare (příp. standard of living) a well-being. K objektivnímu pojetí kvality života má blíže pojem welfare, který se (srov. Bacsó, 2006, s. 5) nemůže vztahovat k individuálnímu přežívání, ale vztahuje se k úrovni kvality života celé komunity (společnosti), kam se samozřejmě promítají také ekonomická kritéria. Velmi blízko s tímto pojmem souvisí standard of living¹² (životní podmínky), které jsou mírou kvantity a kvality statků a služeb dostupných lidem. Tento ukazatel měří takové aspekty, jako jsou úroveň HDP na obyvatele, průměrná délka života, porodnost, novorozenecká úmrtnost, počet lékařů na 1000 obyvatel, počet automobilů na 1000 obyvatel, počet televizorů na 1000 obyvatel, úroveň vzdělanosti, výše výdajů na vzdělávání, výše výdajů na zdravotnictví, přítomnost jednotlivých prvků občanské vybavenosti v dané lokalitě apod.

Well-being má blízko k pojmu spokojenost, pohoda, štěstí. Tato koncepce tedy souvisí se subjektivním pojetím. Podle Massama (2002, s. 147) byl tento koncept zkoumán zejména v sociální psychologii.

Winter a kol. (1999, s. 32) popisuje kvalitu života třemi způsoby, které jsou navzájem kauzálně propojeny. Jedná se o:

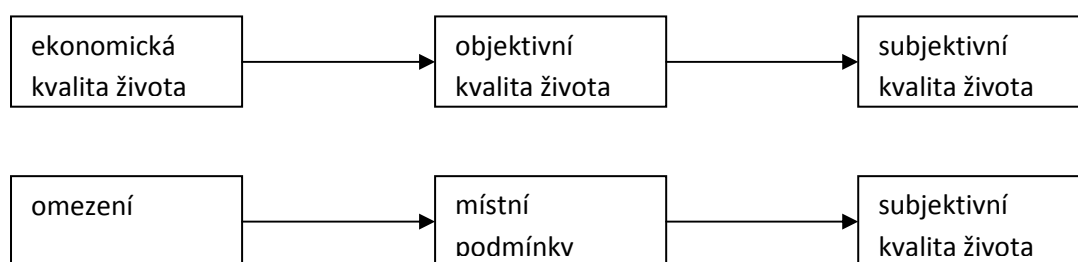
- ekonomickou kvalitu života (vyjádřená důchodem, bohatstvím a dalšími prostředky),
- objektivní kvalitu života (vyjádřená současnými životními podmínkami),
- subjektivní kvalitu života (emocionálně odpovídající ekonomické kvalitě života, případně odpovídá objektivní kvalitě života, která je ohodnocena prostřednictvím individuálním popisům pocitu štěstí, uspokojení, radosti apod.).

Propojenost těchto tří způsobů lze znázornit na obrázku 2. Ekonomická kvalita života reprezentuje prostředky k dosažení vysoce kvalitních podmínek zkoumané oblasti a je

¹² Podle www.gdrc.org/uem/qol-define.html

vnímána jako určité omezení nebo determinant objektivní kvality života (pojem omezení zde vystupuje v podobném smyslu, jako je vnímáno např. rozpočtové omezení v teorii chování spotřebitele v mikroekonomii). Samozřejmě domácnost s vyššími příjmy nemusí svoje omezení příliš vnímat. Vedle toho jsou zde omezení charakterizována také tržními omezeními a psychologickými omezeními, jako jsou např. optimistická očekávání v budoucnosti.

Místní podmínky jsou projevem objektivní kvality života. Subjektivní kvalita života je limitována objektivní kvalitou života.

Pramen: Winter a kol., 1999

Obrázek 2: Vztahy mezi jednotlivými způsoby vyjádření kvality života

Když objektivní indikátor ekonomické přiměřenosti (měřen mírou příjmu domácnosti k průměrnému rozpočtu) je porovnáván se subjektivními indikátory ekonomické přiměřenosti (kdy je respondent žádán, aby ohodnotil dostatečnost příjmu k zabezpečení života sebe a své rodiny ve vztahu k příjmu, jaký by v současnosti chtěl), potom subjektivní indikátor má vyšší prediktivní sílu v modelech uspokojení a modelech kvality života (Winter a kol., 1999).

Životní podmínky (důchod, zaměstnání, zdraví, věk, rodinný stav) ovlivňují stupeň, jímž jsou fyzické a emocionální potřeby uspokojovány, což dále ovlivní kvalitu života.

Využití kvality života jako indikátoru rozvoje obce lze několika různými způsoby. V této práci bude využito pro další analýzy zejména objektivní pojetí kvality života. Přestože při zkoumání vlivu majetku obce na její rozvoj se lze opřít i o subjektivní pojetí tohoto fenoménu. To by však vyžadovalo zkoumat osobní uspokojení obyvatel obce z využití majetku obce. Ne všechny způsoby využití majetku však mají za cíl zvyšovat osobní blaho občanů. Proto bude v dalším textu využito zejména objektivní koncepce kvality života.

Autoři Felce a Perry (1995) uvádějí, že kvalitu života lze zkoumat prostřednictvím čtyř způsobů. Kvalita života potom může být definována jako:

- kvalita životních podmínek jedince,

- uspokojení jedince z životních podmínek,
- jako kombinace předchozích přístupů (tedy životní podmínky a jedincovo uspokojení určují kvalitu života),
- jako kombinace prvních dvou přístupů s ohledem na osobní hodnoty, snahy a očekávání.

S měřením blahobytu se také pojí další otázka týkající se toho, čím blahobytem by měl být hodnocen. V rámci hodnocení kvality života lze totiž rozlišit:

- blahobytem společnosti,
- blahobytem jednotlivce.

Při měření kvality života je vhodné také vzít v úvahu místní jedinečné podmínky. Myers (1987) zdůrazňuje, že při porovnávání kvality života v různých místech se může stát, že se bude výzkum zaměřovat pouze na několik dostupných společných ukazatelů a bude ignorovat jedinečné místní podmínky. Dalším nebezpečím při měření kvality života je opomíjení vnímání kvality života obyvateli. Bez zájmu o to, jak obyvatelé vnímají svoji kvalitu života v komunitě, není možné tuto kvalitu změřit.

Myers (1987) vytváří pro účely porovnávání míst metodu, která je založena na dvou předpokladech. Kvalita života existuje jednak jako místní zkušenost, kdy většina lidí zažívá kvalitu života pouze v jediné komunitě. Ačkoliv cestování a migrace mezi municipalitami poskytují možnosti pro porovnávání, tráví lidé větší část svého života v jednom místě. Druhým předpokladem je právě to, že lidé hodnotí svoje možnosti žití pomocí různých aspektů místní kvality života.

S ohledem na měření kvality života podle místních podmínek by mělo měření kvality života vzít v úvahu čtyři hlavní principy:

- lidé jsou spíše přitahováni místy, které preferují a časem mohou vyvinout určité vazby k jednotlivým místním atributům.
- lidé posuzují svoji kvalitu života spíše v čase než porovnáváním kvality mezi dalšími místy,
- rozhodnutí a politické debaty místní vlády se zaměřují na změny v rámci hranic komunity.
- výsledky výzkumů budou důvěryhodnými pouze, pokud jsou založeny na místním mínění.

Kvalitu života lze měřit na jedné straně prostřednictvím jediného elementu kvality života. Zde se jedná o ohodnocení celkového pocitu spokojenosti. Vedle této možnosti však lze změřit kvalitu života pomocí mnohonásobných součástí, které jsou schopné ohodnotit uspokojení s různými oblastmi života označené jako okruhy působnosti. Komparace různých metod měření kvality života ukázaly, že (až na malé výjimky) jsou měření navzájem silně korelována a že mnohonásobné součásti jsou spolehlivější a méně napadnutelné různými předsudky jako měření pomocí jediného elementu. (Winter a kol, 1999)

8.2 Determinanty kvality života

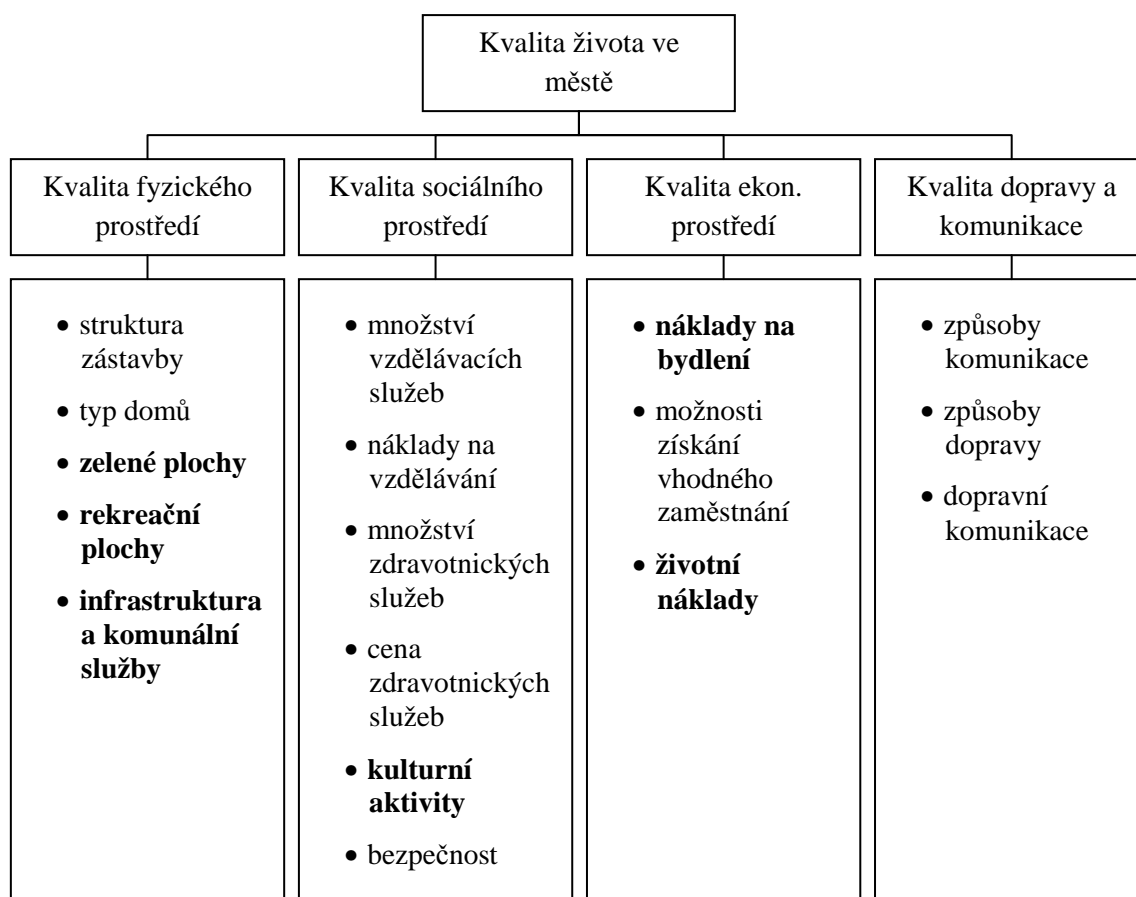
Kvalita života je u většiny autorů ovlivňována spolupůsobením mnoha faktorů. Jedním z prvních autorů, který vymezil faktory ovlivňující kvalitu života, byl Forrester. Mezi tyto faktory zahrnul (1971, s. 60):

- zabezpečení potravinami,
- finance zabezpečující životní standard,
- stav znečištění životního prostředí,
- hodnotu růstu počtu obyvatel.

Základními determinanty komplexní kvality života jsou takové oblasti lidského života jako např. rodina, přátelé, volný čas, práce, bydlení, zdraví, finance apod. Pro měření kvality života používá řada autorů různých ekonomických proměnných. Lze se setkat se spojováním ukazatelů příjem a pocit štěstí. Easterlin (1973, dle Winter a kol., 1999) tvrdí, že to není příjem nebo bohatství, ale spíše, jak jednotlivec porovnává sebe s životní situací referenční skupiny, případně se porovnává s obecnými místními standardy nebo normami referenční skupiny.

Ülengin a kol. (1999) zobrazuje kvalitu života ve městě prostřednictvím modelu hierarchické struktury kvality života (viz obrázek 3)¹³.

¹³ Tučně uvedené položky představují oblasti, které mohou obce svým majetkem ovlivňovat.

Pramen: Ülengin a kol., 2001

Obrázek 3: Hierarchická struktura modelu kvality života

Mezi charakteristiky společnosti, které přispívají buď pozitivně, nebo negativně ke kvalitě života, lze zařadit různé determinanty. Přehled jednotlivých atributů, jež lze zkoumat v rámci kvality života, zobrazuje tabulka 5.

Tabulka 5: Atributy kvality života

Dimenze	Autoři ¹⁴						
	Smith	Liu	Boyer and Savagea	Rogerson et al.	Burnley	Hart et al.	PCC
	1973	1976	1981	1988	1988	1989	1990
Životní prostředí / znečištění		x	x	x	x		x
Atmosféra / pořádek a klid					x	x	x
Klima			x	x	x		
Příležitosti v životním stylu					x		
Zaměstnanost				x	x		
Důchod					x		
Náklady na bydlení	x	x	x	x		x	x
Zdravotní péče	x	x	x	x		x	x
Kriminalita / bezpečnost	x		x	x			x
Doprava				x		x	x
Vzdělávání	x		x	x		x	x
Rekreace			x	x			
Ekonomické / podnikatelské klima	x	x				x	
Umění / kulturní rozmanitost	x		x	x		x	
Zdanění						x	
Hospodářské prostředí						x	
Blízkost k trhu						x	
Náklady na potraviny / životní náklady			x	x			
Politická spoluzodpovědnost	x	x					
Mzdy				x		x	

Pramen: Rogerson (1999)

¹⁴ Smith, D (1973) *Geography of Social Wellbeing*. New York: McGraw-Hill

Liu, B.-C. (1976) *Duality of Life Indicators in US Metropolitan Areas: A Statistical Analysis*. New York: Praeger

Boyer, R. and Savageau, D. (1981) *Places Rated Almanach: Your Guide to Cindiny the Best Place to live in America*. Chicago: Rand McNally

Rogerson, R. et al. (1988) *Quality of Life in British Cities: A Summary Report*. Glasgow: University of Glasgow

Burnley, I. (1988) Population turnaround and the peopling of the countryside? Migration from Sydney to country districts of New South Wales, *Australian Geographer*, 19, s. 268 – 283

Hart, S. et al. (1989) A contingency approach to firm location: the influence of industrial sector and level of technology, *Policy Studies Journal*, 17, s. 599 – 629

Population Crisis Committee (1990) *Cities: Life in the World's 100 Largest Metropolitan Areas*. Washington, DC: PCC.

Z uvedených přehledů je patrné, že kvalita života zahrnuje podle různých autorů její rozdílná pojetí ve vymezení a také rozdílné faktory, které kvalitu života ovlivňují. S ohledem na cíl této práce je nutné vybrat ty prvky kvality života, které mohou být v nejvyšší míře využitím majetku ovlivňovány. Z obrázku 3 a z tabulky 5 lze s ohledem na obecnou strukturu a způsoby využití municipálního majetku stanovit, že souvztažnost můžeme očekávat u determinantů kvality života:

- životní prostředí a znečištění,
- zajištění místní bezpečnosti a pořádku,
- bydlení a náklady spojené s bydlením,
- dopravní infrastruktura,
- technická infrastruktura,
- infrastruktura cestovního ruchu,
- zdravotní péče,
- vzdělávání,
- kultura a další složky občanské vybavenosti.

8.3 Kvalita života jako determinant rozvoje

Rogerson (1999) dává do souvislostí kvalitu života s konkurenceschopností municipalit. Kvalita života se v jeho pojetí stává jedním z determinantů konkurenceschopnosti. Můžeme ji tedy použít také jako determinant rozvoje municipalit.

Podle Rogersona (1999) ovlivňuje kvalita života dvě oblasti konkurenceschopnosti:

- ekonomickou produkci,
- migraci obyvatelstva.

V oblasti ekonomické produkce ukázaly výzkumy, že kvalita života v sobě obsahuje takové atributy, které mohou zajistit ekonomický růst a rozvoj prostřednictvím přitahování ekonomických aktivit a zabraňováním jejich odlivu. Kvalita života je faktorem, který podporuje lokalizaci. Rogerson (1999) zde vychází z faktu, že mnoho nových ekonomických aktivit se lokalizuje v oblastech s vysokou vybaveností a naopak se snaží odcházet z upadajících průmyslových center. Podle studie provedené autory Healey a Baker (dle Rogerson, 1999) zahrnuje 10 % největších institucí v rámci Evropské unie mezi tři nejdůležitější znaky při rozhodování o lokalizaci právě kvalitu života. Mayers (1988) uvádí, že vyšší kvalita života v určité oblasti směřuje ke snižování mezd, protože část mzdy je zde

vyšší kvalitou života substituována. Levnější pracovní síla potom může přitáhnout do dané oblasti nové podniky.

Druhá oblast zkoumání kvality života se zaměřuje na individuální potřeby. Kvalita života se stává jedním z hlavních faktorů, které ovlivňují imigraci a emigraci obyvatelstva v rámci municipality. Rogerson (1999) uvádí, že fenomén kvality života ovlivní migraci obyvatelstva spíše než ekonomické faktory.

Také Myers (1988) chápe kvalitu života jako jeden z faktorů dalšího rozvoje obce. V první řadě spojuje zvyšování kvality života v obci s imigrací (nových obyvatel, ale také nových pracovních sil). Zvýšený počet pracovních sil vlivem působení poptávky a nabídky na trhu práce způsobí pokles úrovně mezd. Kvalita života tak v jeho pojetí ovlivňuje úroveň mezd nepřímo úměrně.

Zvýšený počet obyvatel (a tedy i potenciálních spotřebitelů a zároveň pestřejší složení pracovních sil) a zároveň nižší úroveň mezd způsobí zvýšení atraktivity dané lokality pro podniky. V Myersově pojetí je zvyšování atraktivity lokality také spojeno s růstem aglomeračních úspor¹⁵. Na tomto místě je však nutné zmínit existenci aglomeračních ztrát (srov. např. Toth a kol., 2005, s. 7; Maier a Tödtling, 1998). S růstem velikosti obcí rostou nároky na výstavbu a provoz technické a občanské vybavenosti. Je to způsobeno, že roste plocha obce, počet obyvatel, počet podniků a organizací na jejím území.

Dalšími důsledky zvýšené atraktivity oblasti je růst cen stavebních pozemků a také zhoršování kvality životního prostředí.

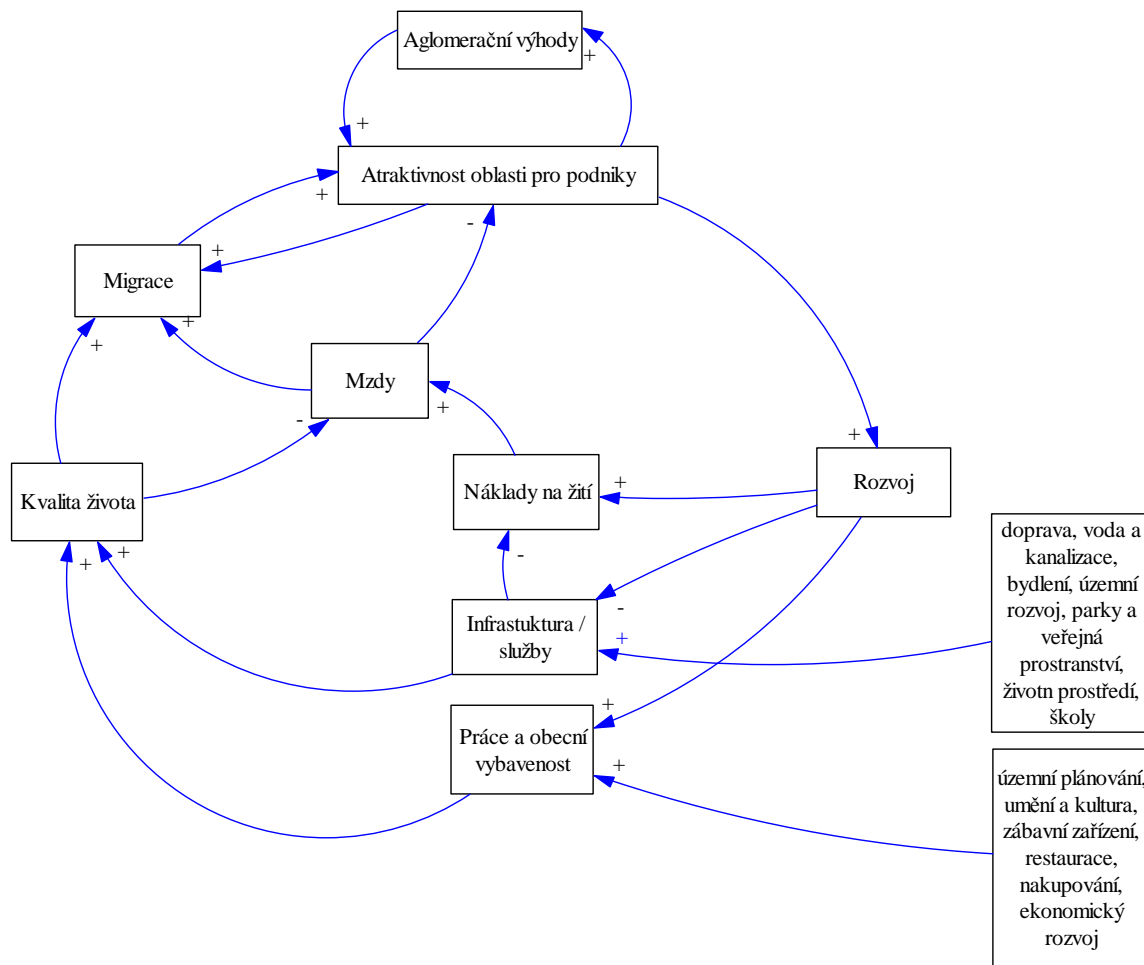
Výše popsané vztahy jsou zachyceny na obrázku 4.

¹⁵Maier, Tödtling (1997, s 139) hovoří v souvislosti s lokalizací firem o tzv. aglomeračních efektech, které definují jako vlivy determinující hospodářský výsledek jednotlivých účastníků, přičemž jsou kontrolované jinými hospodářskými subjekty. Tyto efekty lze rozdělit na lokalizační a urbanizační.

- Lokalizační efekty vznikají mezi různými podniky stejného odvětví, kdy koncentrace podniků určitého odvětví často vede k vybudování specializované infrastruktury, která zúčastněným firmám přináší dodatečné přínosy.
- Urbanizační efekty se projevují mezi podniky různých odvětví. Jedná se o všechny pozitivní i negativní vlivy působící na výsledek hospodářského subjektu, jež vznikají z celého objemu hospodářských aktivit regionu. Příkladem může být velikost odbytového trhu, vznik trhu kvalifikovaných pracovních sil, možnost přímých hospodářských a sociálních kontaktů s ostatními podniky a institucemi veřejné správy.

Protiváhou lokalizačním a urbanizačním efektům jsou negativní lokalizační a urbanizační efekty (ztráty), které souvisejí např. s přetížením v daném regionu apod.

Srov. van Oort, F. G. (2004), který navíc rozlišuje pojetí aglomeračních efektů na statické a dynamické bázi.

Pramen: Myers (1988)

Obrázek 4: Systém vztahů spojujících proces rozvoje, kvalitu života a municipálního plánování

9 Aspekty rozvoje obcí

Jak již bylo uvedeno v kapitole 3, postavení municipality v úloze významného nositele socioekonomického rozvoje vyplývá jednak z legislativní úpravy jejích kompetencí, ale také ze vzájemných vazeb mezi ní, občany a konkrétním územím. (Meričková, 2005, s. 7). Tato formulace může být považována za výchozí bod systémového přístupu k obcím¹⁶. V souvislosti s dotazníkovým šetřením, jeho vyhodnocením pomocí korespondenční analýzy se tento systémový přístup projeví ve výsledných simulacích modelů vlivu vybraných druhů majetku na rozvoj obce.¹⁷ Majetek obce související s vybranými aspekty rozvoje municipality bude dále zařazen do modelu rozvoje obce.

9.1 Komunální politika

Komunální politika představuje komplex opatření, která umožňují účinně řídit procesy a řešit problémy rozvoje místní jednotky (Žárska, 2007, s. 44)

9.1.1 Sociální politika

Obce jsou zodpovědné za hospodářský a sociální rozvoj svého území a tato skutečnost vymezuje význam a postavení sociálního rozměru jejich působení. Sociální rozměr aktivit místní samosprávy je neoddelitelnou součástí jejího fungování. Působnosti z oblasti zabezpečení cílů sociální politiky patří k základním kompetencím obce. (Žárska a kol., 2007, s. 121)

Hlavním cílem sociální politiky je čelit sociálním a ekonomickým ohrožením, s nimiž se lidé v průběhu svého života setkávají, případně vytvářet příznivé podmínky pro rozvoj jednotlivců a sociálních skupin. Sociální politika jako součást hospodářské politiky země zahrnuje několik oblastí: politiku zaměstnanosti, sociálního zabezpečení, zdravotní, vzdělávací, politiku ve sféře bydlení a rodinnou politiku. Obecní sociální politika pečuje v souladu s místními zvyklostmi a předpoklady o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů. Pečuje zejména o bydlení, ochranu a rozvoj zdraví, výchovu a vzdělávání, pomoc občanům, kteří se ocitli v mimořádně nepříznivých sociálních podmínkách, a poskytuje jednorázové peněžité příspěvky. (Rektořík a kol., 2002, s. 6)

¹⁶ O systémovém přístupu je pojednáno v kapitole 4.

¹⁷ Rozvoj obce je v této práci spojován v první řadě zejména s kvalitou života a s pojmem „atraktivnost“, kterou je míněna přitažlivost území obce pro příchod, příp. vznik nových podnikatelských subjektů.

V současné době musí obce reagovat na konkrétní potřeby občanů, přičemž základní prostředí vytváří stát, a to prostředí právní a finanční.¹⁸ Obec má široké pole působnosti, co se týče sociální podpory. Pro zmapování aktuální situace v dané obci je nezbytné provést sociálně demografickou analýzu, zmapování potřeb, vymezení cílových skupin klientů a zhodnocení dosavadního stavu. Poskytování sociální péče je jednou z povinností obce uložené zákonem. Jde o aktivní mapování potřeb lidí na území obce. Poskytovat tyto služby může obec prostřednictvím zřizované organizace tj. příspěvkové nebo organizační složky obce.

9.1.2 Bytová politika

Bydlení je základní potřebou člověka, jejíž uspokojení je podmínkou pro uspokojení dalších životně důležitých požadavků. Je to jedna ze základních urbanistických funkcí, jeho rozsah a úroveň, umístění a rozmístění v rámci města mají zásadní vliv na fungování městského organismu a ovlivňují atraktivitu sídla. Bydlení má nejen významné sociální aspekty, ale i značný vliv na hospodářský rozvoj a politickou stabilitu země, proto musí být oblast bydlení předmětem soustavné pozornosti vlád i místních samospráv, ať už se jedná o správu existujícího bytového fondu, vlastní bytovou výstavbu nebo "jen" o vytváření podmínek a podpor pro nejrůznější formy bytové výstavby.

Obce patří mezi nejvýznamnější subjekty, které působí na trhu s byty¹⁹. Toto jejich postavení vyplývá zejména z lokálního charakteru trhu bytů. Cílem obecní bytové politiky je tedy zavedení a realizace účinných opatření a nástrojů, jež by postupnými kroky řešily problémy obce v oblasti bydlení – tj.: (Rektořík a kol., 2002, s. 20)

- podpora nové bytové výstavby, a tím nasycení bytové potřeby obyvatel a dosažení rovnovážného stavu na místním trhu s byty,
- péče o bytový fond, jeho včasnou a kvalitní údržbu, modernizaci,
- jeho optimální využití a řešení souvisejících otázek finančních, sociálních atd.

Péče o problematiku bydlení je ve vlastním zájmu obce pro zajištění spokojenosti obyvatel. Obce však mají tuto povinnost i ze zákona, neboť podle zákona o obcích do samostatné působnosti obce patří péče „o uspokojování potřeby bydlení“ v souladu s místními předpoklady a zvyklostmi. Právě potřeba vytváření podmínek a podpor pro nejrůznější formy bytové výstavby by měla být vyjádřena na úrovni samospráv vytvořením koordinujícího dokumentu v oblasti bydlení. Situace v prostředí středních a malých měst, je ovšem taková,

¹⁸ Blíže viz zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů

¹⁹ Jedním ze způsobů, jak může obec ovlivňovat trh s byty, je hospodaření s pozemky a jinými nemovitostmi v jejím vlastnictví. Pokud obec disponuje potřebným množstvím pozemků, může jejich prostřednictvím přilákat podnikatelské subjekty, kteří svoji lokalizací přispějí k rozvoji dané obce.

že tyto dokumenty buď nevznikají vůbec a koordinace rozvoje bydlení je tak ponechána nahodilým rozhodnutím nebo jsou vytvářeny místními volenými zástupci či úředníky a jejich úroveň je velmi kolísavá a vlastní vliv na podporu bydlení je často velmi sporný.

Pro zajištění efektivního fungování obecní bytové politiky je velmi důležité vypracovat a posléze také respektovat závazný rámec – koncepci obecní bytové politiky, tedy jeden z nástrojů obecní bytové politiky. Samozřejmostí je, že by koncepce obecní bytové politiky by mělo být v řešení dlouhodobého rozvoje dané problematiky. (Rektořík, 2002, s. 20)

9.1.3 Školská politika

Rektořík (2002, s. 27) školskou politikou rozumí souhrn názorů a opatření akceptovaných zainteresovanými partnery a směřujících k fungování a rozvoji školství v územním celku pro určité období. Vzdělání můžeme považovat za podmínku kvality života obyvatel, prosperity obce. Problém spočívá ve vytváření podmínek pro zajištění povinného vzdělávání. Důvody jsou finanční, dopravní a jiné místní podmínky.

Obec je podle zákona o státní správě a samosprávě ve školství povinna vytvářet podmínky pro plnění povinné školní docházky. Územní obvod obce tvoří spádový obvod základní školy; pro dvě a více základních škol stanoví obec vyhláškou jejich spádové obvody s přihlédnutím k případným alternativním vzdělávacím programům. Obec zřizuje školy jako příspěvkové organizace s právní subjektivitou. Obec konkrétně zřizuje nebo se souhlasem krajského úřadu také zrušuje předškolní zařízení, základní školu a školská zařízení jim sloužící, základní uměleckou školu, střediska pro volný čas dětí a mládeže, školní družinu, školní klub a školní knihovnu.

9.1.4 Rozvoj kultury

Kultura je dalším významným faktorem života občanské společnosti a přispívá k rozvoji intelektuální, emocionální i morální úrovně každého člověka. Jedním z cílů obce je podpora rozvoje kultury, a to jak ve sféře ochrany kulturních památek, tak v oblasti rozvoje společenského života, který je ovlivňován mimo jiné množstvím konaných kulturních akcí, dostupností kulturních zařízení, jako jsou kina, divadla, knihovny apod.

Obec jako základní jednotka územní samosprávy ve své samostatné působnosti pečuje o kulturní památky a kontroluje plnění povinností vlastníků kulturních památek a může zřídit právnickou osobu pro obnovu kulturních památek. Tato oprávnění a povinnosti přináleží každé obci bez ohledu na její velikost.

9.1.5 Zdravotní politika

Významnou nedílnou součástí komunální politiky je řešení problémů týkajících se vytváření a ochrany zdraví životních podmínek a zdravého způsobu života, a to především se zaměřením na prevenci a poskytování zdravotnických služeb. Zdravotní politika je neustále pod dohledem veřejnosti, a jako taková by měla odrážet konkrétní potřeby dané obce. (Rektořík, 2002, s. 56)

9.1.6 Péče o životní prostředí

Kvalita životního prostředí je důležitým aspektem rozvoje obcí. Samosprávné orgány se v této oblasti střetávají s rozdílnou úrovní stavu složek životního prostředí. Tyto rozdíly jsou způsobené vícero příčinami. Vyplývají v první řadě z lokalizovaných jednotek na území při dané úrovni aplikovaných technologií. Je zřejmé, že koncentrace výrobních kapacit s nízkou úrovní technologií na jednom území má negativní vliv na stav životního prostředí. Obec, ve které se takové kapacity soustředily, má ztíženou situaci v řešení péče o své životní prostředí. Lokalizace výroby směřovala a také nadále směřuje do měst. To vyústilo u obyvatelstva při výběru svého bydliště do upřednostňování kvalitnějšího životního prostředí na venkově oproti výhodným městům. Také poloha obce hraje důležitou roli v oblasti životního prostředí. Země mají v rámci svého geografického prostoru vytipované tzv. nejvíce postižené prostory, resp. problémové oblasti životního prostředí. Pokud se obec nachází v takové oblasti, snižuje se její atraktivnost a ztížené jsou také podmínky na realizaci opatření na zkvalitnění životního prostředí.

Péče obce o životní prostředí se soustřeďuje na ochranu jeho jednotlivých přírodních složek, likvidaci a eliminaci negativních dosahů a dosahování ekologické stability území obce. Základními přírodními složkami jsou ovzduší, voda, půda a zeleň. Rozhodujícími negativními vlivy na životní prostředí jsou hluk a odpad. Jednotlivé složky životního prostředí mají tzv. samočisticí schopnost nazývanou jako asimilační kapacita. Pokud je tato kapacita překročena, dochází ke znehodnocení její kvality – k devastaci. Znehodnocení se projevuje na lidském organismu anebo negativně ovlivňuje kvalitu jeho existence. Na omezení, předcházení, resp. odstraňování takto vzniklých situací se podílí také obec. Řešení problémů životního prostředí není jen úlohou místních orgánů.

9.1.7 Územní plánování

Péče o životní prostředí se promítá do tvorby územního plánu obce. Územní plán řeší funkční vymezení a uspořádání ploch a určuje základní zásady organizace území, postup při jeho

využití a podmínky výstavby. Takové určení a funkce územního plánu jednoznačně podmiňuje využívání území a je nástrojem usměrňování rozvoje obce. Je to základní dokument, který musí obec vypracovat. Jeho existence je předpokladem racionálního využívání jednotlivých ploch území. Zároveň je ale, resp. musí být východiskem na posuzování vlivu jednotlivých činností, zástavby a zhušťování prostoru ve vztahu k zatěžování složek životního prostředí a dosahu na jejich kvalitu a na zdraví obyvatelstva. Tato úloha územního plánu je daná jeho postavením jako nástroje obce a zároveň jako výsledku územního plánování. Územní plánování řeší funkční využití území, stanovuje zásady jeho organizace. Věcně a časově koordinuje výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území. Utváří předpoklady na zabezpečení trvalého souladu všech přírodních, civilizačních a kulturních hodnot na území obce, hlavně se zřetelem na péči o životní prostředí a ochranu jeho hlavních složek – ovzduší, vody a půdy.

9.1.8 Technická infrastruktura

Infrastrukturou se tudíž rozumí soubor zařízení převážně veřejných služeb (v rámci veřejného zájmu), které jsou za určitých stanovených podmínek k dispozici všem obyvatelům daného spádového území a jsou převážně provozována veřejnými subjekty.

Rozlišuje se infrastruktura dopravní (komunikační sítě), dále technická infrastruktura (zásobování vodou, energiemi, odvádění a čištění odpadních vod, zneškodňování komunálního odpadu, zabezpečení k přepravě informací) včetně veřejné zeleně. Technická infrastruktura zohledňuje také zabezpečení požární vody, ale i některá protipovodňová opatření.

Vybavenost obcí technickou infrastrukturou je jednou ze základních podmínek jejich rozvoje. Důležitou podmínkou pro zabezpečení a udržení určité úrovně života obyvatel ve městech a obcích je dobré fungování systémů dopravní a technické infrastruktury. Tento obslužný systém slouží zpravidla celému území obce, ale svými kapacitními možnostmi i životností může být mnohdy limitujícím faktorem veškeré další výstavby.

V každé obci je proto snahou zajistit pro občany například kvalitní pitnou vodu včetně následujícího bezkolizního odvádění odpadních vod, aby nebylo zatěžováno přírodní prostředí. Rovněž světelná a tepelná pohoda je běžnou součástí našeho života. K tomu přistupuje i kvalitní dopravní obsluha, která by však měla respektovat i zklidněná veřejná prostranství.

Všechny uvedené činnosti zabezpečuje dopravní a technická infrastruktura, přičemž nesmíme zapomínat ani na veřejnou zeleň. Všechny sítě technického vybavení jsou v zastavěných územích i malých obcích většinou uloženy v podzemním prostoru, takže je vnímáme pouze při poruchách, při výpadku obsluhy toho či onoho média anebo při rozkopávání komunikací, chodníků apod.

Po vyčerpání kapacity rozvodného systému (např. potrubí, kabelů vč. souvisejících objektů na sítích), uzlových bodů (např. vodojemu, čerpací stanice, odlehčovací komory, dešťové zdrže, trafostanice, regulační stanice apod.) a zdrojů (např. vodní zdroj vč. jímacího zařízení, čistírna odpadních vod, rozvodna, vysokotlaký plynovod a další) následuje náročné zabezpečování rozšiřování systémů infrastruktury (po technické i ekonomické stránce) bez něhož nelze pokračovat v nové výstavbě.

Rovněž cena pozemků je ovlivňována existencí infrastruktury. Stavební pozemek, který je vymezen v rámci zastavitelného území obce územním nebo regulačním plánem a není ještě zainvestován, má nesrovnatelně nižší hodnotu než pozemek připravený pro následnou výstavbu. Tato provázanost není ještě dostatečně cenově akceptována.

Financování infrastruktury obce může být zabezpečováno jednak samotnou obcí, ale také developery, kteří mají zájem na realizování staveb na rozvojových plochách. Je zřejmé, že by se určitým dílem měli podílet i vlastníci pozemků, kterým se jejich pozemky zhodnocují.

9.1.9 Vodní hospodářství

Vodní hospodářství je národohospodářské odvětví, které se dělí na dva obory, a to obor vodních toků a obor vodovodů a kanalizací. Obor vodních toků se zabývá správou, provozem a rozvojem hydrografické sítě, tj. sítě vodních toků včetně jejich úprav, dále pak objektů a útvarů na nich, zejména přehrad, jezů, vodních nádrží, stupňů a jiných vodních staveb souvisejících s využíváním povrchových vod, regulací jejich odtoku a ochrany před povodněmi. Obor vodovodů a kanalizací se zabývá zásobováním pitnou vodou a odváděním a čištěním odpadních vod. Slouží jak obyvatelstvu (domácnostem), tak i ostatním uživatelům, ať již průmyslu, tak i službám všeho druhu. (Rektořík, 2002, s. 127)

Za současného stavu z hlediska obcí je podstatné zejména to, že obce dbají na rozvoj vodovodů a kanalizací tím, že zajišťují zpracování této problematiky do závazné části územního plánu obce. Obce mají rovněž významné povinnosti i kompetence z titulu vlastníka vodovodní a kanalizační infrastruktury.

Zhodnocení rozvojových aktivit obcí a kvality života jako jednoho z faktorů rozvoje obcí bude provedeno prostřednictvím dotazníkového šetření. Výstupem dotazníkového šetření jsou v první řadě absolutní četnosti zkoumaných variant. Aby bylo možné zachytit latentní vazby mezi rozvojovými cíli, velikostí obcí a způsoby využití majetku, bude nutné využít metod vícerozměrné statistiky, v tomto případě korespondenční analýzy.

Charakteristika jak dotazníkového šetření, tak korespondenční analýzy bude popsána v kapitolách 10.1 a 10.2 a úvod do těchto metod můžeme považovat za vstup celé analýzy. Při následující analýze bude zachováno pořadí otázek uvedených v dotazníkovém šetření. Z toho plyne, že některé otázky budou vyhodnoceny prostřednictvím základních statistických charakteristik, jiné pomocí korespondenční analýzy. Korespondenční analýzu lze použít jen u těch otázek, u kterých lze udělat alespoň pět kategorií obsahujících četnosti zkoumaných znaků, proto budou prostřednictvím korespondenční analýzy vyhodnoceny otázky č. 2, 3, 4, 7, 9, 11, 16 a 17.

10 Analýza využívání majetku obcemi

10.1 Korespondenční analýza

Korespondenční analýza představuje metodu založenou na rozboru struktury vzájemných závislostí dvou a více nominálních a ordinálních proměnných uspořádaných do kontingenční tabulky. Podle Clausena (1998, s. 1) je hlavním účelem korespondenční analýzy odhalit strukturu matice souboru dat nahrazením surových dat maticí jednodušších dat, aniž by došlo ke ztrátě podstatných informací. Znamená to tedy vyloučení šumu a přebytečných informací.

Podle Hebáka a kol. (2007, s. 169) je metoda oblíbeným nástrojem zejména při zpracování rozsáhlejších kontingenčních tabulek, které obsahují mnohočetné kategorie, a kdy se grafické metody stávají ve srovnání s číselnými přehlednější. Vzhledem k tomu, že korespondenční analýza umožňuje v zásadě výzkum závislostí nominálních a ordinálních proměnných, je třeba případné spojité proměnné nejprve kategorizovat.

Grafický výstup tzv. korespondenční mapa obsahuje dvě skupiny bodů, a to I -bodů řádkových kategorií (objekty) a J -bodů sloupcových kategorií (znaků). Každý řádek (nebo sloupec) korespondenční tabulky si můžeme představit jako bod v I -rozměrném (J -rozměrném) prostoru. Vzájemné vzdálenosti²⁰ bodů je možné přenést do dvourozměrné Euklidovské roviny, ve které budou body odpovídat jednotlivým kategoriím. Běžný výstup korespondenční analýzy obsahuje „nejlepší“ dvourozměrné zobrazení údajů, ve kterém jsou souřadnice zobrazených bodů a míra „inercie“ vyjadřující množství informací obsažené v každé dimenzi.

Mírou inercie můžeme podle Pacákové a kol. (2009, s. 197) rozumět jednu ze základních měr rozptýlení bodů, představujících řádkové a sloupcové kategorie v korespondenční mapě. Výraz inercie je převzatý z mechaniky, kde je definovaný jako součin hmotnosti a čtvercových vzdáleností od centroidu všech částic fyzického objektu. V korespondenční analýze dostaneme celkovou inercii jako vážený průměr s vahami p_{i+} čtvercových vzdáleností řádkových profilů od jejich průměru, nebo jako vážený průměr s vahami p_{+j} čtvercových vzdáleností sloupcových profilů od svého průměru. Greenacre (2007, s. 29) dodává, že pokud jsou řádkové profily identické a leží tak v jednom bodě (resp. jejich průměr), všechny chí-kvadrát vzdálenosti jsou nulové a celková míra inercie je také nulová.

²⁰ Vzdálenost v korespondenční analýze je možné změřit použitím tzv. chí-kvadrát vzdálenosti. Metod pro zjištění této vzdálenosti je mnoho. Některé z nich jsou více technické, zatímco některé využívají subjektivního posouzení (více viz. Greenacre, 2007, s. 25).

Dalším důležitým pojmem je „zátěž“, která je definovaná pomocí relativních četností v kontingenční tabulce. Součet všech zátěží se rovná hodnotě jedna. Zátěž lze vypočítat také pro každý řádek nebo sloupec kontingenční tabulky. Výsledkem je míra přínosu libovolného řádku nebo sloupce k celkové zátěži (tedy četnosti n).

Korespondenční analýza vychází z kontingenční tabulky s I řádky a J sloupci. Dvoustupňové četnosti n_{ij} , $i = 1, 2, \dots, I$, $j = 1, 2, \dots, J$ tvoří matici \mathbf{N} typu $I \times J$. Z této matice se vypočte korespondenční matice \mathbf{P} podílem

$$\mathbf{P} = \frac{\mathbf{N}}{n}.$$

Tato matice obsahuje sdružené relativní četnosti $p_{ij} = \frac{n_{ij}}{n}$. Řádkové marginální relativní četnosti $p_{i+} = r_i$ se nazývají řádkové zátěže. Vypočítají se podílem okrajových četností n_{i+} celkovým počtem prvků n

$$r_i = \frac{n_{i+}}{n}.$$

Sloupcové marginální relativní četnosti $p_{+j} = c_j$ se nazývají sloupcové zátěže. Vypočítají se podílem okrajových četností n_{+j} celkovým počtem prvků n

$$c_j = \frac{n_{+j}}{n}.$$

Řádkové relativní četnosti $r_{j/i} = \frac{n_{ij}}{n_{i+}}$ se nazývají řádkové profily. Tvoří pro všechny i řádkové vektory \mathbf{r}_i . Z nich lze vytvořit matici řádkových profilů

$$\mathbf{R} = \mathbf{D}_r^{-1} \mathbf{P} = \begin{bmatrix} \mathbf{r}_1^T \\ \mathbf{r}_2^T \\ \vdots \\ \mathbf{r}_I^T \end{bmatrix}$$

kde \mathbf{D}_r je diagonální matice s prvky vektoru \mathbf{r} na diagonále.

Stejným způsobem se definují sloupcové profily $c_{i/j} = \frac{n_{ij}}{n_{+j}}$. Matici sloupcových profilů \mathbf{C} pak vypočteme součinem

$$\mathbf{C} = \mathbf{D}_c^{-1} \mathbf{P}^T = [\mathbf{c}_1, \mathbf{c}_2, \dots, \mathbf{c}_J]$$

kde \mathbf{D}_c je diagonální matice s prvky vektoru \mathbf{c} na diagonále.

Korespondenční matici lze na základě definované symboliky schematicky vyjádřit

$$\begin{bmatrix} \mathbf{P} & \mathbf{r} \\ \mathbf{c}^T & \mathbf{1} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \mathbf{p}_{11} & \mathbf{p}_{12} & \cdots & \mathbf{p}_{1J} & \mathbf{r}_1 \\ \mathbf{p}_{21} & \mathbf{p}_{22} & \cdots & \mathbf{p}_{2J} & \mathbf{r}_2 \\ \vdots & \vdots & & \vdots & \vdots \\ \mathbf{p}_{I1} & \mathbf{p}_{I2} & \cdots & \mathbf{p}_{IJ} & \mathbf{r}_J \\ \hline \mathbf{c}_1 & \mathbf{c}_2 & \cdots & \mathbf{c}_J & \mathbf{1} \end{bmatrix}$$

Každý řádek nebo sloupec tabulky představuje bod v J -rozměrném (příp. I -rozměrném) prostoru se souřadnicemi odpovídajícím hodnotám příslušných profilů. Mezi jednotlivými body lze potom počítat vzájemné vzdálenosti. Mírou vzdálenosti rozumíme vzdálenost řádkových a sloupcových profilů. Smyslem celé analýzy je podle Hebáka a kol. (2007, s. 175) převést vzdálenost do euklidovského prostoru (nejlépe dvourozměrného), ve kterém body odpovídají jednotlivým kategoriím.

Grafické zobrazení kategorií představuje korespondenční mapu. Čím blíže jsou řádkové a sloupcové body v korespondenční mapě, tím větší je korespondence (podobnost) mezi odpovídajícími kategoriemi.

Základní mírou rozptýlení bodů v korespondenční mapě je již výše zmiňovaná celková inercie. Geometricky inercie vyjadřuje stupeň rozptýlení bodů ve vícerozměrném prostoru. Čím vyšší je celková inercie, tím větší je stupeň rozptýlení.

Dalšími ukazateli jsou příspěvky řádkových a příspěvky sloupcových bodů k inercii a dále příspěvky os k reprodukci řádkových (sloupcových) kategorií. Tyto ukazatele představují relativní podíl řádkové inercie na vysvětlení odpovídající celkové řádkové inercie. Vypočtené hodnoty lze interpretovat jako korelace řádkových (sloupcových) profilů s hlavními osami. Pokud sečteme příspěvky prvních k hlavních os, získáme ukazatel kvality zobrazení i -té řádkové (j -té sloupcové) kategorie.

10.2 Dotazníkové šetření

Pro splnění vytyčeného cíle této práce „*Prostřednictvím modelu rozvoje municipality stanovit dopady způsobů využívání majetku na rozvoj obcí s přihlédnutím k jejich funkcím*“ bylo nezbytné provést výzkumné šetření o problematice rozvojových aktivit obcí, které by pomohlo zmapovat aktuální situaci na vybraném vzorku obcí, a tudíž zodpovědět otázky, jaké bariéry stojí obcím v jejich rozvoji, jak majetek jednotlivé obce spravují a následně, jak jej

využívají atd. Pro řešení této problematiky spojené s vyhodnocením dat kvalitativního charakteru při zohlednění rozsáhlého vzorku obcí se jako vhodný nástroj jeví dotazníkové šetření.

10.2.1 Konstrukce dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření proběhlo v rámci obcí Pardubického kraje. Dotazník byl vytvořen v pilotní verzi, která byla přímo prokonzultována se starosty vybraných obcí všech velikostních kategorií²¹. Cílem bylo zjistit, do jaké míry je dotazník srozumitelný a jednotlivé otázky pochopitelné, aby byla zajištěna jeho objektivnost. Objektivností je v tomto případě myšlena taková konstrukce otázek, která by zajišťovala aktuální zmapování dané situace ve všech velikostních kategoriích obcí. Dalším kritériem pro zahrnutí dotazníku do zkoumaného souboru bylo jeho adresování danému představiteli obce. Touto podmínkou byla zajištěna konzistentnost získaných dat. Na základě zjištěných poznatků od představitelů obcí byl dotazník upraven a byly přidány vysvětlovací položky týkající se objasnění použitých termínů a zkratk. Finální podoba dotazníku²² byla rozeslána obcím Pardubického kraje²³ prostřednictvím elektronické pošty, v jehož rámci bylo osloveno všech 461 obcí. Protože návratnost dotazníků byla nižší, než bylo očekáváno, proběhlo druhé kolo dotazování. První kolo proběhlo v průběhu měsíce listopadu 2008. Druhé kolo bylo uspořádáno v průběhu prosince 2008.

Dotazník vyplnilo a zaslalo zpět celkem za obě etapy 127 obcí. Do základního souboru nebyly zahrnuty dotazníky, které nebyly kompletně vyplněny. V tomto případě se jednalo o 12 dotazníků. Z celkového počtu dotazníků tak činí chybovost v relativním vyjádření 10,4 %. Návratnost dotazníků tedy dosahuje 22,3 %. Na základě těchto skutečností můžeme konstatovat, že daný vzorek je reprezentativní, a tudíž je možné jej podrobit dalším analýzám.

Při vytváření dotazníku bylo počítáno s roztríděním obcí dle počtu obyvatel do pěti velikostních kategorií. Předpokladem pro toto roztrídění byla očekávaná podobnost struktury majetku a situací, které dané obce musí řešit. Jednalo se o následující velikostní kategorie:

- obce do 300 obyvatel,
- obce od 301 do 1 500 obyvatel,
- obce od 1 501 do 5 000 obyvatel,

²¹ Tyto kategorie byly převzaty ze zákona 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení daní ve znění předpisů platných před rokem 2008. Pouze první tři kategorie nejmenších obcí byly sloučeny do jedné skupiny.

²² Vzorový dotazník je zobrazen v příloze A této práce.

²³ Komplexní seznam obcí Pardubického kraje zajišťuje internetový portál www.e-pusa.cz.

- obce od 5 001 do 10 000 obyvatel,
- obce nad 10 000 obyvatel.

S ohledem na skutečnost, že počet zastoupených obcí v jednotlivých velikostních kategoriích byl značně nevyrovnaný, zejména u obcí nad 5 000 obyvatel, bylo nutné pro obce vytvořit novou kategorizaci. Obce byly nově uspořádány do jednotlivých velikostních kategorií prostřednictvím kvartilů²⁴. Takovým způsobem byly vytvořeny čtyři nové kategorie:

- obce do 245 obyvatel,
- obce od 246 do 436 obyvatel,
- obce od 437 do 878 obyvatel,
- obce nad 878 obyvatel.

Výhodou tohoto přístupu je rovnoměrné zastoupení obcí v jednotlivých kategoriích. Z uvedených velikostních tříd bude dále vytvořen „typický“ představitel dané kategorie, přičemž výstupy analýzy budou použity při vytváření modelu rozvoje obce.

Zasílaný dotazník je rozdělen do tří částí:

- v první části dotazníku byli identifikováni respondenti,
- druhá část dotazníku zahrnovala otázky směřující k rozvoji obce; otázky byly zaměřené na zjištění rozvojových cílů obce a zjištění rozvojových možností obce,
- třetí nejobsažnější část byla zaměřena na majetek obce; prostřednictvím otázek byla zjišťována struktura majetku obcí, způsob jeho spravování a způsob jeho využívání.

Blok otázek týkajících se rozvojových aktivit obcí, resp. překážek zahrnuje následující otázky:

- Které oblasti patří mezi priority v rámci plánování rozvoje obce?
- Co patří mezi největší překážky při rozvoji podnikatelských aktivit na území obce?
- Které oblasti nejvíce brání rozvoji obce?
- Jakými způsoby zajišťuje obec poskytování veřejných služeb obyvatelstvu?

Blok otázek poukazujících na skladbu majetku a jeho využívání obsahuje otázky následujícího charakteru:

- Vlastní obec lesní pozemky, zemědělské pozemky a jakými způsoby je spravuje?
- Vlastní obec vodní plochy a toky?

²⁴ Obce byly uspořádány podle počtu obyvatel do neklesající řady. Poté byly vypočítány příslušné kvartilové hranice – dolní kvartil, medián a horní kvartil, které rozdělují soubor do čtyř skupin stejné velikosti.

- Vlastní obec stavební pozemky?
- Které prvky technické infrastruktury jsou vybudovány v obci?
- Jsou stavební pozemky ve vlastnictví obce napojeny na sítě technické infrastruktury?
- Jaký je způsob využívání stavebních pozemků ve vlastnictví obce?
- Jakými způsoby spravuje obec budovy a stavby?
- V jakých oblastech jsou budovy a stavby nejčastěji využívány?
- Vlastní obec byty?
- Jaké jsou převažující funkce obecních bytů?
- Jaké jsou další plány s obecními byty?
- Zda obec investovala do výstavby obecních bytů během posledních pěti let?
- Plánuje obec prodej majetku, a jaké jsou hlavní důvody k tomuto kroku?

Dotazník obsahoval otázky, v nichž zástupce obce:

- bodoval odpovědi na stupnici od jedné do deseti, přičemž „1“ na bodovací škále představovala hodnocení „zcela nedůležité“, příp. „zcela rozvoji nebrání“ a „10“ „nejvíce důležité“, resp. „nejvíce brání rozvoji“; bodování se týkalo otázek směřujících k hodnocení rozvojového potenciálu obcí,
- stanovoval pořadí důležitosti nabízených variant, kdy tento způsob byl využit zejména u zkoumání způsobů hospodaření s majetkem obce; tento způsob byl stanoven z důvodu snazšího posouzení ze strany respondenta; aby bylo možné vyhodnotit odpovědi, u nichž respondenti stanovovali pořadí důležitosti jednotlivých variant, byla zjištěná pořadí kvantifikována pomocí vah určených prostřednictvím Saatyho metody²⁵ založené na párovém porovnávání kritérií.
- vybíral odpovědi z nabízených variant.

Dotazník obsahoval celkem 23 otázek a byl vytvořen s cílem, aby jeho vyplňování bylo pro respondenty nejrychlejší a nejjednodušší. Proto více jak polovina otázek obsažených v dotazníku patří do kategorie uzavřených otázek s variantními odpověďmi. Několik variantních otázek lze považovat za polootevřené, neboť nabízejí jako poslední variantu odpovědi „jiné“, v tom případě mohli respondenti doplnit další neuvedenou možnost. Pro řadu otázek byla zvolena bodovací metoda, případně metoda stanovování pořadí.

²⁵ Srov. např. Fotr, Dědina, Hružová (2000).

10.2.2 Interpretace výsledků dotazníkového šetření

Výsledky dotazníkového šetření jsou na následujících stránkách interpretovány pomocí grafického aparátu, tabulačních metod a vybrané vícerozměrné statistické metody – korespondenční analýzy. Otázky, které nelze vyhodnotit kvantitativně, jsou interpretovány pouze verbálně.

10.2.3 Vyhodnocení otázky č. 1

Otázka č. 1 sloužila k zjištění velikosti zkoumané obce. Velikost zde byla vyjádřena prostřednictvím počtu obyvatel. Jak již bylo výše uvedeno, byly obce rozděleny do čtyř velikostních kategorií na základě využití kvartilů. Jedná se o tyto kategorie:

- kategorie 1 – velmi malé obce,
- kategorie 2 – malé obce,
- kategorie 3 – střední obce,
- kategorie 4 – velké obce.

Na základě přijatých dotazníků, můžeme konstatovat, že největší zastoupení ve zkoumaném vzorku obcí představovaly obce do 300 obyvatel. Varianční rozpětí zkoumaného vzorku se pohybuje od 68 obyvatel do 89 954 obyvatel. S ohledem na to, že druhý jmenovaný počet zastupuje město Pardubice, které má v celém souboru specifické postavení, bylo od této kategorizace upuštěno. Pro další postup byla tedy zvolena metoda kvartilů.

Jak už bylo uvedeno v kapitole 10.1 korespondenční analýza slouží k hledání asociací zkoumaných jevů. Jako nejvhodnější nástroj k interpretaci těchto asociací se jeví korespondenční mapa. Pro snazší interpretaci grafů zobrazujících tuto mapu byly odpovědi respondentů přiřazeny k příslušným vlivům pomocí „zbarvených“ množin v následující tabulce 6:

Tabulka 6: Zkoumaný vliv a barevné ohraničení jeho rozsahu.

Vliv	Barva množiny bodů
nevýznamný	červená
slabě významný	body bez ohraničení
významný	fialová
silně významný	zlatá

Pramen: vlastní konstrukce

10.2.4 Vyhodnocení otázky č. 2

V rámci této otázky byly zkoumány oblasti, které obce vyzdvihují mezi svými prioritami při plánování rozvoje obce. Respondenti bodovali jednotlivé varianty na stupnici od 1 do 10

bodů, přičemž 10 bodů získala varianta, která představuje pro obec nejvýznamnější variantu, naopak hodnota bodů 1 byla určena pro nevýznamnou oblast rozvoje.

Pro vyhodnocení této otázky byly odpovědi kódovány způsobem uvedeným v tabulce 7.

Tabulka 7: Kódy pro varianty odpovědí v otázce č. 2

Oblast rozvoje obce	Kód odpovědi
zvyšování atraktivity obce pro potencionální imigranty	2A
snaha o zamezení emigrace obyvatel	2B
podpora místního drobného a středního podnikání	2C
podpora velkých podniků na území obce	2D
podpora zakládání průmyslových zón a vědecko-technických parků	2E
snaha o zlepšování životního prostředí v obci	2F
zlepšování sociálních poměrů mladých lidí a rodin	2G
zlepšování sociálních poměrů seniorů	2H
zajišťování dostupnosti zdravotní péče	2I
podpora aktivit v oblasti školství	2J
údržba a rekonstrukce obecních bytů a domů	2K
výstavba nových bytů a domů	2L
zajišťování dopravní obslužnosti	2M
výstavba a modernizace technické infrastruktury (kanalizace, vodovod, další inženýrské sítě a zařízení)	2N
rekonstrukce místních komunikací, chodníků, veřejného osvětlení apod.	2O
péče o veřejná prostranství – návsi, náměstí apod. (lavičky, mobiliář, zeleň)	2P
podpora kulturních aktivit	2Q
péče o kulturní památky	2R
podpora sportovních aktivit	2S
zajišťování pořádku a bezpečnosti v obci	2T
ovlivňování urbanistického vzhledu obce	2U
podpora aktivit v oblasti rekreace a cestovního ruchu	2V
spolupráce s dalšími obcemi	2W
jiné	bez kódu

Pramen: vlastní konstrukce

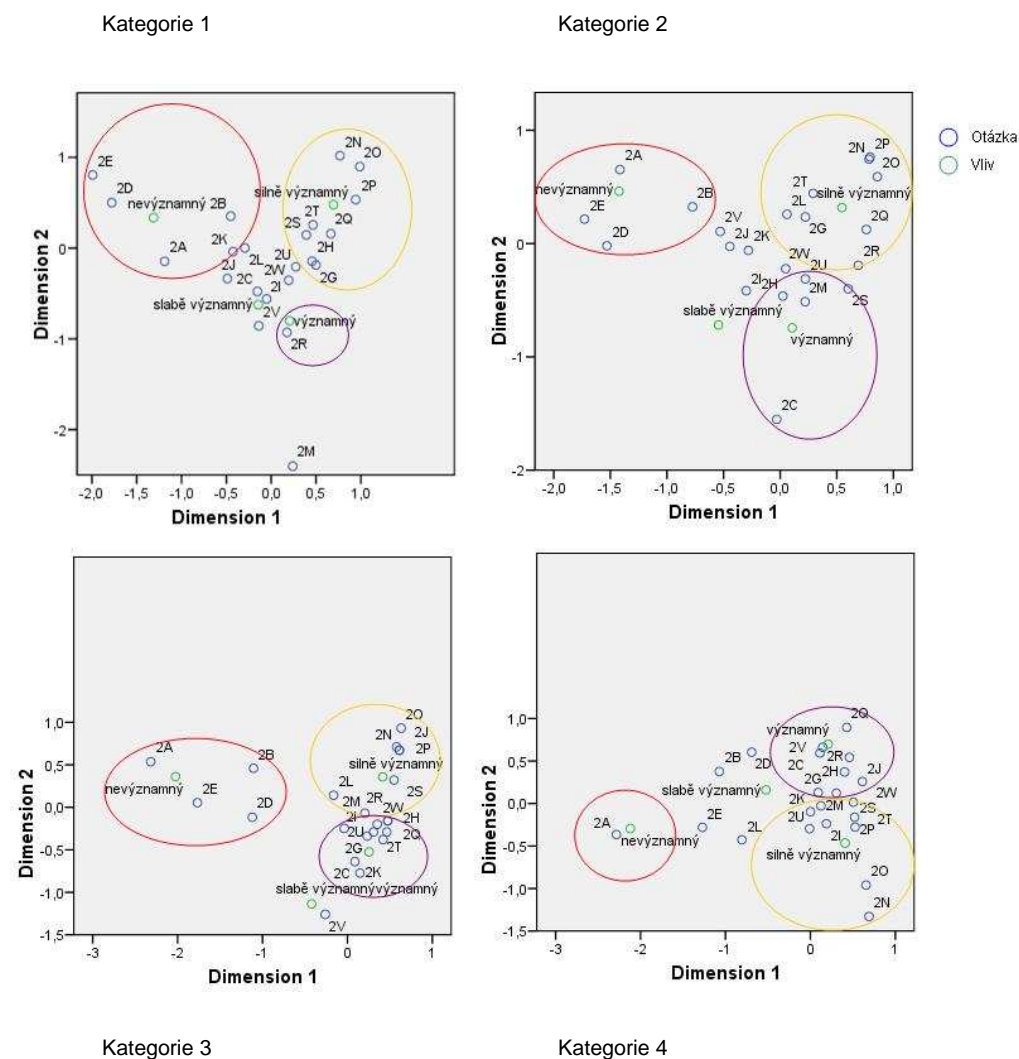
Autor práce považuje hodnotu celkové inercie ve výši 0,5 jako hodnotu referenční. Je-li celková inercie u některé z variant nižší, než je uvedená referenční hodnota, nezachycuje zobrazené dvourozměrné řešení dostatečně danou variantu (referenční hodnota tedy vyjadřuje 50 % interpretovatelnosti zkoumané varianty). U těchto variant odpovědí je potom nutné

postupovat s nejvyšší opatrností při interpretaci výsledků, protože kvalita zobrazení u těchto variant je nízká.

Pro otázku č. 2 nedosahují referenční hodnoty 0,5 následující varianty odpovědí²⁶:

- kategorie 2 – varianty 2J (0,47) a 2W (0,29),
- kategorie 3 – varianty 2L (0,39) a 2M (0,31),
- kategorie 4 – varianty 2G (0,02), 2K (0,27), 2M (0,14), 2U (0,24) a 2W (0,44).

Na následujícím obrázku 5 jsou zachyceny čtyři korespondenční mapy, které zobrazují pro jednotlivé kategorie obcí varianty odpovědí na otázku č. 2.

Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 5: Korespondenční mapa pro vyhodnocení otázky č. 2

Z grafů na obrázku 5 můžeme vysledovat, že za nejdůležitější aktivity podporující rozvoj všech velikostních kategorií obcí považují respondenti zejména péči o veřejná prostranství

²⁶ V závorce je uveden koeficient celkové inercie zaokrouhlený na dvě desetinná místa.

(u malých obcí se jedná především úpravu návsi, u větších obcí o úpravu náměstí), rekonstrukci místních komunikací, chodníků (můžeme sem zahrnout i veřejné osvětlení), zajišťování pořádku a bezpečnosti v obci, výstavbu a modernizaci technické infrastruktury (kanalizace, vodovod, další inženýrské sítě a zařízení), podporu kulturních aktivit a ve větších obcích i péči o kulturní památky.

Z aktivit méně významných, resp. nevýznamných obce věnují méně pozornosti zvyšování atraktivity obcí pro potenciální imigranty, dále snaze o zamezení emigrace obyvatel a pro všechny obce je možné ještě zahrnout menší podporu pro lokalizaci velkých podniků na jejím území.

Při detailnějším pohledu můžeme pro jednotlivé obce konstatovat následující:

Obce kategorie 1:

Kromě výše uvedeného velmi malé obce poukazují na důležitost upevňování sociálních poměrů jak mladých lidí a rodin, tak seniorů. Otázka podpory zakládání průmyslových zón a vědecko-technických parků je u obcí této velikostní kategorie zcela opomíjenou záležitostí. Ze slabě významných aktivit můžeme vyjmenovat např. podporu aktivit v oblasti školství, výstavbu nových bytů, zájem o lokalizaci malých a středních podniků, ovlivňování urbanistického vzhledu obce, podporu cestovního ruchu, ale také zajišťování dostupnosti zdravotní péče (což je nevýhodné pro místní obyvatele, kteří musejí dojíždět za zdravotní péčí do vzdálenějších měst).

Obce kategorie 2:

Obce do 436 obyvatel považují za významný prvek svého rozvoje zejména dobrou úroveň dopravní obslužnosti, podporu malých a středních podniků vytvářejících vysoký potenciál pracovních příležitostí, dále podporu školských aktivit, a s tím související dopravní obslužnost. Ze silně dominujících aktivit svého rozvoje preferují obce upevňování sociálních poměrů mladých lidí a rodin a také kladou velký důraz na svůj urbanistický vzhled. Nepatrný zájem věnují tyto obce budování průmyslových zón a vědecko-technických parků. Mezi aktivity, kterým tyto obce nepřikládají takový důraz, patří např. spolupráce s dalšími obcemi, údržbu a rekonstrukci obecních bytů, cestovní ruch a dále dostupnost zdravotnických zařízení.

Obce kategorie 3:

Aby byl zajištěn rozvoj obcí takovéto kategorie, domnívají se jejich představitelé, že je zapotřebí pro místní obyvatele zajistit občanskou vybavenost na dobré úrovni. To obnáší

zejména dbát na urbanistický vzhled obce, vybudovat sportovní zařízení a zařízení pro zdravotní péči. S tím je také spojená dobrá dopravní obslužnost a podpora kulturních aktivit. Představitelé těchto obcí kladou významný důraz na to, aby se v území lokalizovaly malé a střední podniky, které zajistí pro místní občany dostatek pracovních příležitostí. Ze slabě významných priorit uvádějí nejčastěji rozvoj cestovního ruchu.

Obce kategorie 4:

Tyto obce by už měly představovat spádová centra v daném území. Z velmi významných prvků rozvoje těchto obcí můžeme uvést veškerou občanskou vybavenost. Můžeme sem zařadit např. sportoviště, kulturní zařízení, zařízení se zdravotní péčí a školská zařízení. Z důvodu velkého počtu obyvatel těchto obcí je nutno vytvořit podmínky pro život místních občanů. Velký důraz je kladen na urbanistický vzhled, dopravní obslužnost a tedy spojení s okolními obcemi. Dalším cílem je vytvořit i podmínky pro rozvoj cestovního ruchu. Z analýzy vyplynulo, že u těchto obcí je nedostatečný zájem o budování průmyslových zón a výstavbu nových bytů a domů.

Pro úplnost je potřebné dodat, že v dotazníku měli respondenti možnost zvolit a vyplnit odpověď „jiné“. V případě otázky č. 2 se jednalo o tyto rozvojové priority:

- větší aktivita ve společenském životě,
- zlepšení mezilidských vztahů,
- výstavba domu pro seniory,
- třídění druhotných surovin,
- narovnání majetkoprávních vztahů,
- spolupráce se zahraniční partnerskou obcí.

10.2.5 Vyhodnocení otázky č. 3

V návaznosti na předcházející otázku, která řešila otázku priorit při plánování rozvoje obce, je na tomto místě vhodné uvést také překážky, které tomuto rozvoji brání. Tato otázka řeší především problematiku rozvoje podnikatelských aktivit na území obce. V dotazníku mohli respondenti vybírat z následujících možností uvedených v tabulce 8:

Tabulka 8: Kódy pro varianty odpovědí v otázce č. 3

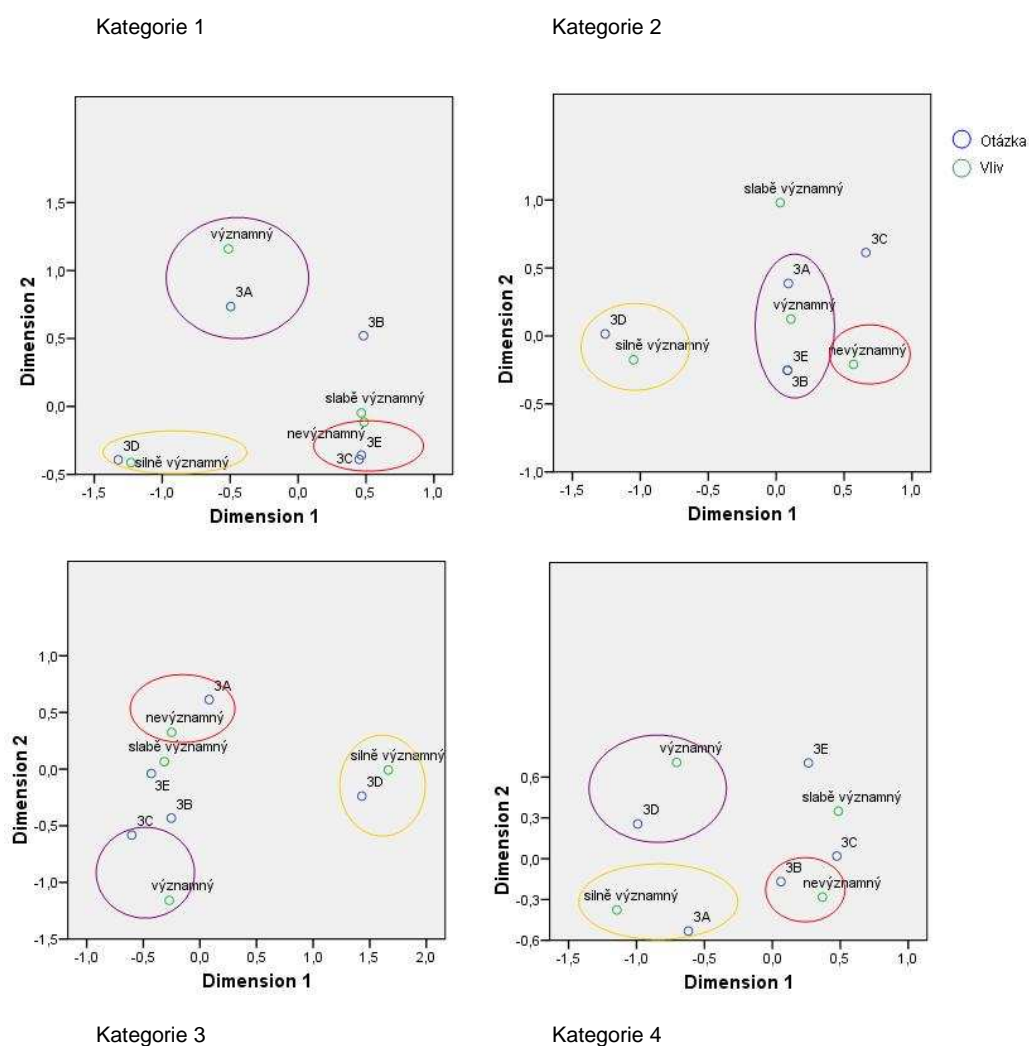
Překážky rozvoje podnikatelských aktivit v obci	Kód odpovědi
špatná dopravní dostupnost	3A
nedostatečná kvalifikace pracovních sil	3B
vysoká konkurence v oboru	3C

málo podnikatelů vytvářející pracovní příležitosti	3D
omezení kvůli ochraně přírody a krajiny	3E
postoje městských a obecních úřadů	3F
jiné	bez kódu

Pramen: vlastní konstrukce

Před vlastním vyhodnocením této otázky můžeme konstatovat, že míra celkové inercie byla v případě řádkových profilů nad referenční hranicí 0,5.

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku je zachyceno v následujícím obrázku 6.

Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 6: Korespondenční mapa pro vyhodnocení otázky č. 3

Obce kategorie 1:

Obce do 245 obyvatel spatřují největší bariéru při rozvoji podnikatelských aktivit v nedostatečném počtu podnikatelů vytvářejících pracovní příležitosti. V rámci toho faktu,

by bylo dobré zajistit dostatečný příliv malých a středních podniků, jak vyplynulo v odpovědích respondentů na otázku č. 2. Dalším nemalým problémem je špatná dopravní dostupnost. Mnohé z těchto obcí jsou „zcela odříznuty od okolních obcí“, což místním občanům způsobuje další potíže. Se špatnou dopravní obslužností je spojen i odchod místních obyvatel za prací do větších měst. Tyto nejmenší obce u podnikatelských aktivitách neuvažují vysokou konkurenci v oboru, nezohledňují určitá omezení spojená s ochranou přírody a krajiny a také se nezabývají otázkou nedostatečné kvalifikace pracovních sil.

Obce kategorie 2:

Za významné překážky uváděli představitelé těchto obcí nejčastěji špatnou dopravní infrastrukturu. Dalším problémem je jako v případě obcí první kategorie, nedostatečná kvalifikace pracovních sil a omezení kvůli ochraně přírody a krajiny. Tyto obce se nezabývají otázkou nízkého počtu podnikatelů vytvářejících pracovní příležitosti.

Obce kategorie 3:

Výrazným nedostatkem podle představitelů obcí kategorie 3 je nedostatek podnikatelských subjektů, které by v dané obci vytvářely dostatečné množství pracovních příležitostí. Vzhledem k tomu, že se jedná o obce do 878 obyvatel, může tu být opodstatněným prvkem i vysoká konkurence v oboru. Jak už vyplynulo z odpovědí na otázku 2M, považují tyto obce existenci malých a středních podniků za důležitou. Dále z první otázky vyplynulo, že dopravní obslužnost považují tyto obce za velice významnou prioritu. Mezi slabě významné překážky rozvoje zařazovali představitelé těchto obcí nedostatek kvalifikované pracovní síly a omezení kvůli ochraně přírody a krajiny.

Obce kategorie 4

Velké obce spatřují největší bariéru při jejich rozvoji především v otázce dopravní infrastruktury. Z dalších významných překážek vidí problém v nedostatku podnikatelů, kteří by vytvářeli pro místní obyvatele dostatek pracovních příležitostí. Vzhledem k velikosti těchto obcí, se jejich představitelé neobávají odlivu obyvatel. Domnívají se, že vzdělanostní a kvalifikační předpoklady obyvatel jsou na dobré úrovni, a tudíž nebrání rozvoji. U těchto velkých obcí, kde je velká koncentrace průmyslu v porovnání s ostatními kategoriemi, můžeme přisoudit nemalý problém i problematice ochrany ovzduší a v neposlední řadě i s koncentrujícím se průmyslem vysokou konkurenci v oboru.

Z variant „jiné“ se nejčastěji objevovaly tyto odpovědi:

- nový stavební zákon,

- administrativní zatížení,
- chybějící kapitál,
- chybějící dopravní napojenost obce,
- poloha obce,
- nízký počet obyvatel.

10.2.6 Vyhodnocení otázky č. 4

Tato otázka řešila problematické oblasti, které brání rozvoji obce. Respondenti ohodnocovali následující možnosti v tabulce 9.

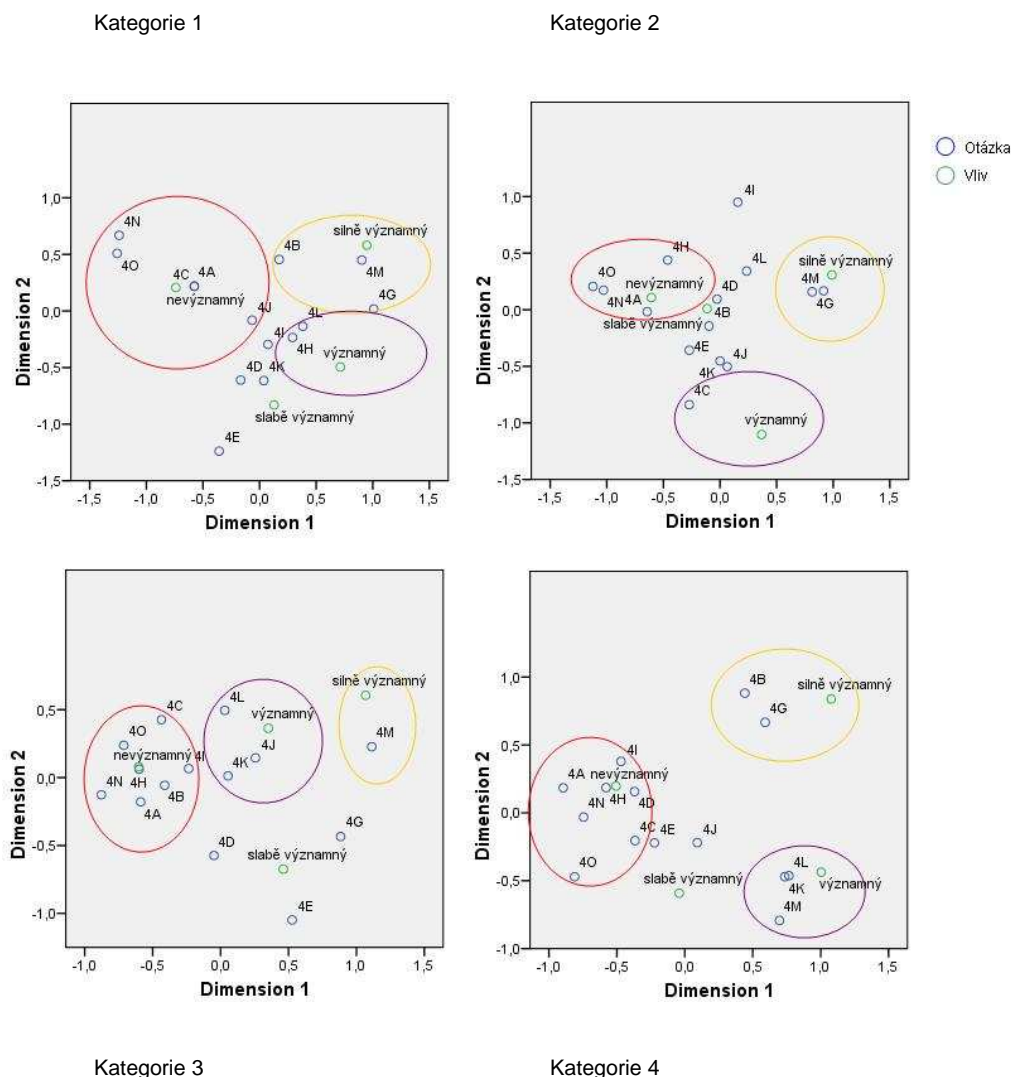
Tabulka 9: Kódy variant odpovědí pro otázku č. 4

Hrozby rozvoje	Kód odpovědi
odloučenost od dalších obcí	4A
špatná dopravní dostupnost	4B
omezení kvůli ochraně přírody a krajiny	4C
nevhodná demografická struktura	4D
nedostatečná kvalifikace pracovních sil	4E
málo podnikatelů na území obce vytvářející pracovní příležitosti	4F
málo podnikatelů v okolních obcích vytvářející pracovní příležitosti	4G
absence školských zařízení	4H
absence zdravotnických zařízení	4I
absence zařízení sociální péče	4J
špatný stav místních komunikací	4K
nedostatečná technická infrastruktura	4L
nedostatek volných rozvojových ploch	4M
neudržovaná veřejná prostranství	4N
zvýšená kriminalita	4O
jiné: (doplňte)	bez kódu

Pramen: vlastní konstrukce

V případě otázky č. 4 nedosahují referenční hranice 0,5 tyto varianty odpovědí:

- kategorie 1 – 4J (0,06), 4K (0,48),
- kategorie 2 – 4D (0,05),
- kategorie 3 – 4K (0,04),
- kategorie 4 – 4J (0,29).

Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 7: Korespondenční mapa pro otázku č. 4

Tato otázka má úzkou spojitost s předchozími dvěma otázkami. Odhlédneme od překážek, které brání při rozvoji podnikatelských aktivit, a zaměříme se na oblasti bránící v rozvoji obcím. Všechny kategorie obcí znázorněných v korespondenční mapě na obrázku 7 shledávají největší problémy v rozvoji v oblasti nedostatku volných rozvojových ploch, které by mohly být nadále využity pro stavební či podnikatelské účely. Další nedostatek v rozvoji spočívá v nedostatečné technické infrastruktuře. Tento problém je alarmující především pro menší obce. Všichni představitelé obcí se usnesli na nerovnoměrném, resp. nevhodném složení demografické struktury. S tímto problémem se rovněž nejvíce setkávají malé obce, kde nadále převažují hlavně senioři. Tudíž je opět na zástupcích obcí, aby vytvořili dostatečnou občanskou vybavenost a přilákali tak do svých obcí mladé lidi. Z šetření také vyplynulo,

že všechny obce zvládají také problém s kriminalitou, příp. s odloučeností od dalších obcí a nebo neupraveným veřejným prostranstvím.

Obce kategorie 1

Oblasti, kterým musejí tyto obce věnovat největší pozornost je kromě výše uvedeného také špatná dopravní dostupnost a malý počet podnikatelských subjektů na území obce, které by vytvořily další pracovní příležitosti pro občany. Tyto dva body, kterým by měla být věnována dostatečná pozornost ze strany představitelů obcí, již vyplynuly z předchozích dvou otázek. Za významný prvek bránící rozvoji obcí této kategorie je absence školských zařízení. V současné době jsou v těchto malých obcích tato zařízení rušena. Samozřejmě i toto má negativní dopady na další rozvoj obce.

Co se týče nevýznamných aspektů rozvojových oblastí, nepovažují tyto obce za důležité např. odloučenost od dalších obcí, absenci zařízení sociální péče, neudržovaná veřejná prostranství.

Obce kategorie 2

Obce do 436 obyvatel považují za silně významný element málo podnikatelů na území obce, ale i v okolních obcích vytvářející pracovní příležitosti. Tento jev je rovněž úzce spojený s předchozími dvěma otázkami, kde byla řešena problematika existence malých a středních podniků, jakožto významného potenciálu tvorby pracovních míst. Mezi dalšími nedostatky, které brání těmto obcím v jejich rozvoji, jsou např. absence zařízení sociální péče, špatný stav místních komunikací. Z šetření vyplynulo, že v těchto obcích se nacházejí školská zařízení. Ze slabě významných oblastí zmiňovali představitelé nejčastěji absenci zdravotnických zařízení, absenci zařízení sociální péče nebo nedobrý stav místních komunikací.

Obce kategorie 3

Problémovou oblastí u těchto obcí jsou především již výše zmíněný nedostatek volných rozvojových ploch, aby mohly být do těchto obcí přilákány podnikatelské subjekty. Další problémové oblasti jsou spatřovány především ve špatném stavu místních komunikací a v absenci zařízení sociální péče. Problém naopak zástupci obcí nevidí v dopravní dostupnosti, v zdravotnických zařízeních nebo u školských zařízení.

Obce kategorie 4

Závažnými překážkami v rozvoji těchto obcí jsou hlavně dopravní dostupnost a nadále malý počet podnikatelů vytvářející nová pracovní místa. Podle názorů představitelů obcí není problémovou oblastí nedostatečná kvalifikace pracovních sil a absence zařízení sociální péče.

V případě varianty „jiné“ vyplnili respondenti následující překážky rozvoje obce:

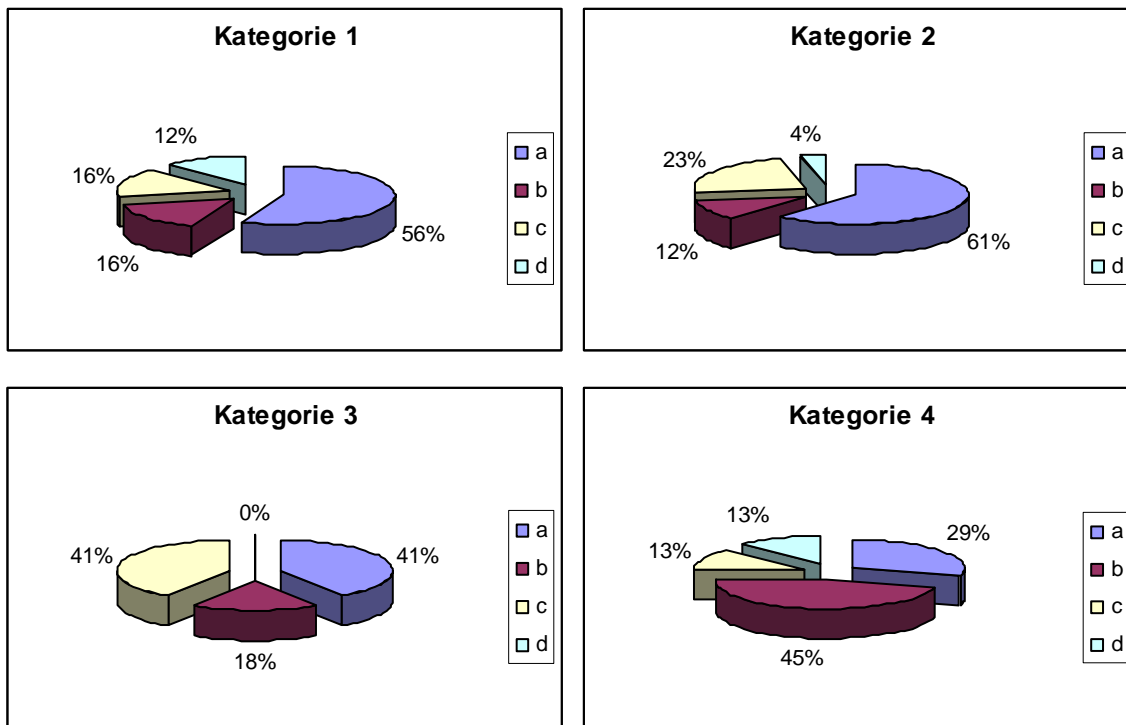
- administrativní náročnost dotačního systému,
- nepřehlednost zákonů,
- rozpočtové určení daní,

10.2.7 Vyhodnocení otázky č. 5

Při zkoumání způsobu, jakým obce poskytují veřejné statky a služby obyvatelstvu, volily obce mezi těmito možnostmi:

- a) převážně vlastními prostředky,
- b) převážně prostřednictvím vlastních organizačních složek a příspěvkových organizací,
- c) převážně prostřednictvím spolupráce se soukromým sektorem,
- d) jiný způsob.

Zjištěné způsoby produkce veřejných statků a služeb jsou zobrazeny na následujícím obrázku 8. Z grafů je patrné, že zejména malé obce (první a druhé kategorie) volí způsob poskytování těchto služeb vlastními prostředky. Tato možnost s růstem počtu obyvatel obce klesá ve prospěch ostatních způsobů. Střední obce (kategorie 3) zvyšují podíl soukromého sektoru na produkci zkoumaných statků a služeb. Velké obce (kategorie 4) volí cestu zřízení vlastních organizačních složek a příspěvkových organizací. Mezi jinými způsoby poskytování veřejných statků a služeb se vyskytovala nejčastěji varianta využití vlastní obchodní společnosti.

Pozn.: a - převážně vlastními prostředky,

b - převážně prostřednictvím vlastních organizačních složek a příspěvkových organizací,

c - převážně prostřednictvím spolupráce se soukromým sektorem,

d - jiný způsob.

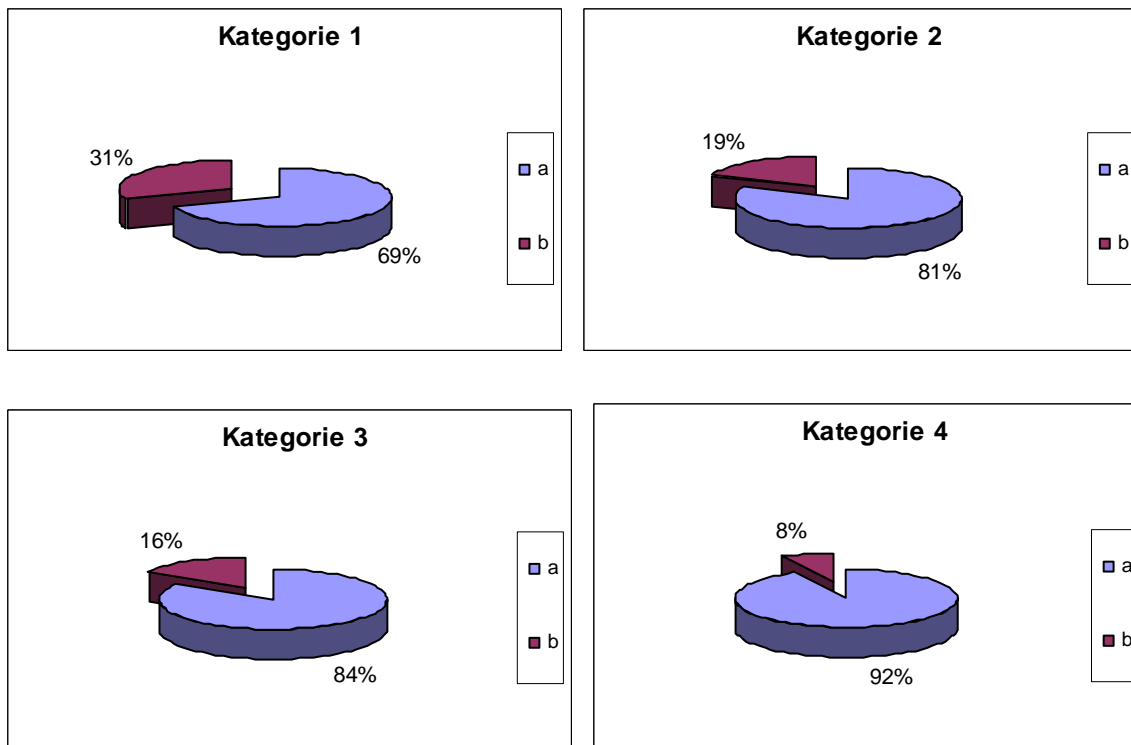
Pramen: vlastní zpracování

Obrázek 8: Způsoby zajišťování produkce veřejných statků a služeb obyvatelstvu

V případě jiného způsobu volila většina obcí variantu kombinace výše uvedených způsobů.

10.2.8 Vyhodnocení otázky č. 6

Následující obrázek 9 zobrazuje procentuální zastoupení obcí ze všech obcí v dané kategorii vlastníci daný druh nemovitého majetku.

pozn.: a – počet obcí vlastnící lesní pozemky

b – počet obcí, které nejsou majiteli lesních pozemků

Pramen: vlastní zpracování

Obrázek 9: Počet obcí vlastnící lesní pozemky

Z obrázku 9 lze odvodit, že vlastnictví lesů není závislé na velikosti obce. Podíly obcí vlastnící lesy jsou mezi jednotlivými velikostními kategoriemi vyrovnané.

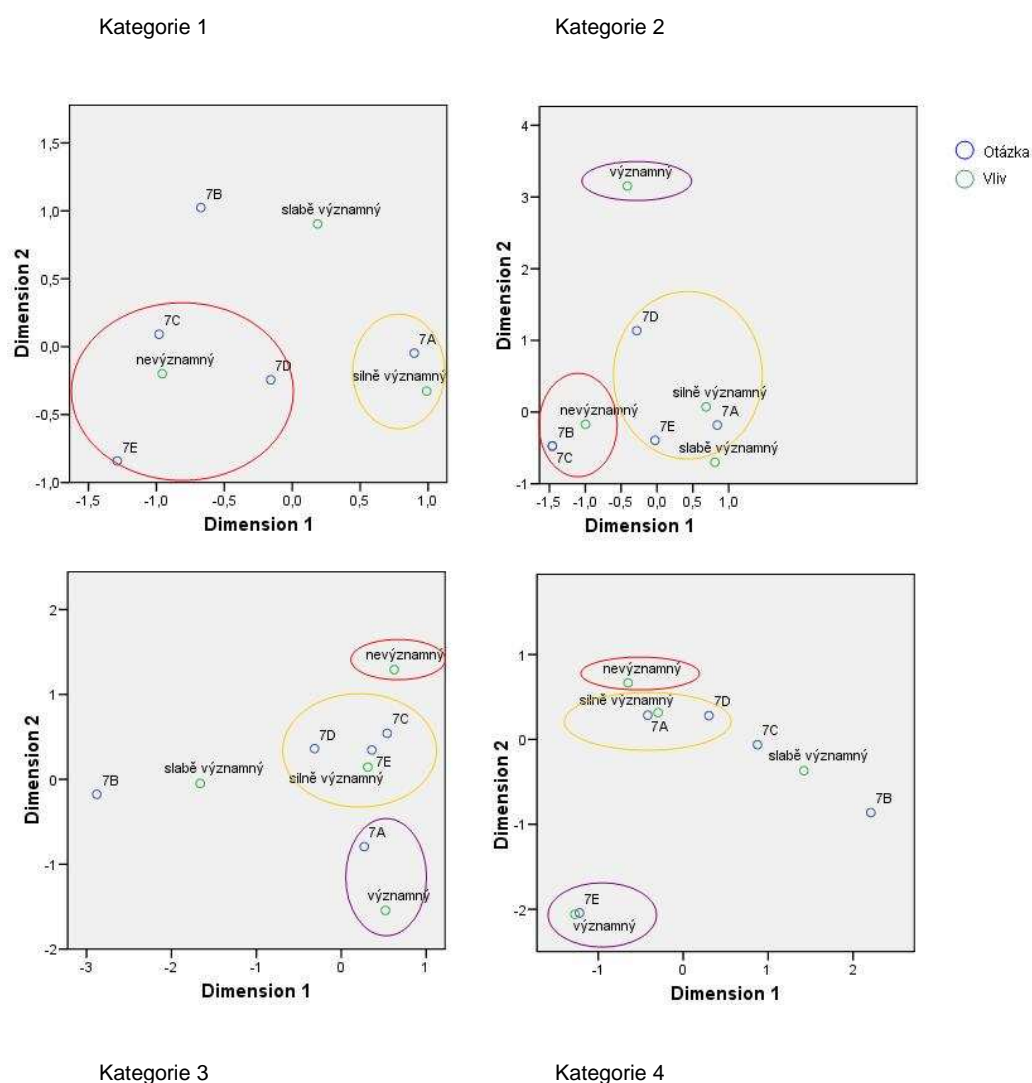
10.2.9 Vyhodnocení otázky č. 7

Tato otázka zkoumala způsoby hospodaření s lesními pozemky. Respondenti stanovovali pořadí důležitosti jednotlivých variant odpovědí uvedených v tabulce 10. Pro vyhodnocení této otázky byla pořadí důležitosti přepočítávána na normované váhy příslušející variantám odpovědí. Přepočet byl proveden pomocí Saatyho matice.

Tabulka 100: Kódy variant odpovědí pro otázku č. 7

Způsob hospodaření (forma správy)	Kód odpovědi
vlastní hospodaření	7A
vlastní hospodaření ve spolupráci s jinými obcemi	7B
hospodaření prostřednictvím OS, PO zřízené obcí	7C
hospodaření prostřednictvím soukromoprávního subjektu kontrolovaného obcí	7D
pronájem soukromému subjektu	7E
jiný způsob	bez kódu

Pramen: vlastní konstrukce

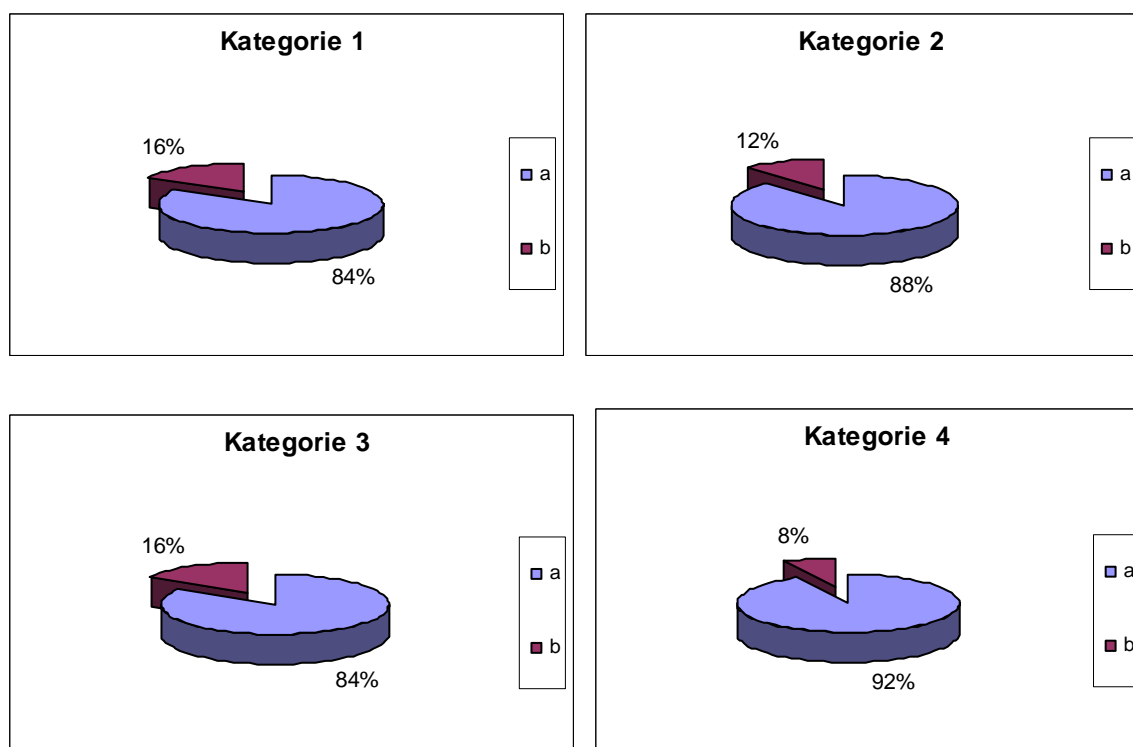
Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 10: Korepondenční mapa pro otázku č. 7

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že všechny velikostní kategorie obcí, jak můžeme vidět na obrázku 10, spravují lesní pozemky nejvíce na základě vlastního hospodaření. Pro malé obce je to jediný způsob, který lze označit za významný. S růstem počtu obyvatel již obce hledají jinou vhodnější formu správy. Většinou jsou za tímto účelem zřizovány subjekty soukromoprávní.

10.2.10 Vyhodnocení otázky č. 8

V grafech na obrázku č. 11 jsou zachyceny odpovědi respondentů na otázku, zda jsou majiteli zemědělských pozemků.

pozn.: a – počet obcí vlastní zemědělské pozemky

b – počet obcí, které nejsou majiteli zemědělských pozemků

Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 11: Počty obcí vlastní zemědělské pozemky

Z obrázku 11 je patrné, že mezi obcemi v podstatě nejsou zásadní rozdíly, které by od sebe odlišovali jednotlivé velikostní kategorie.

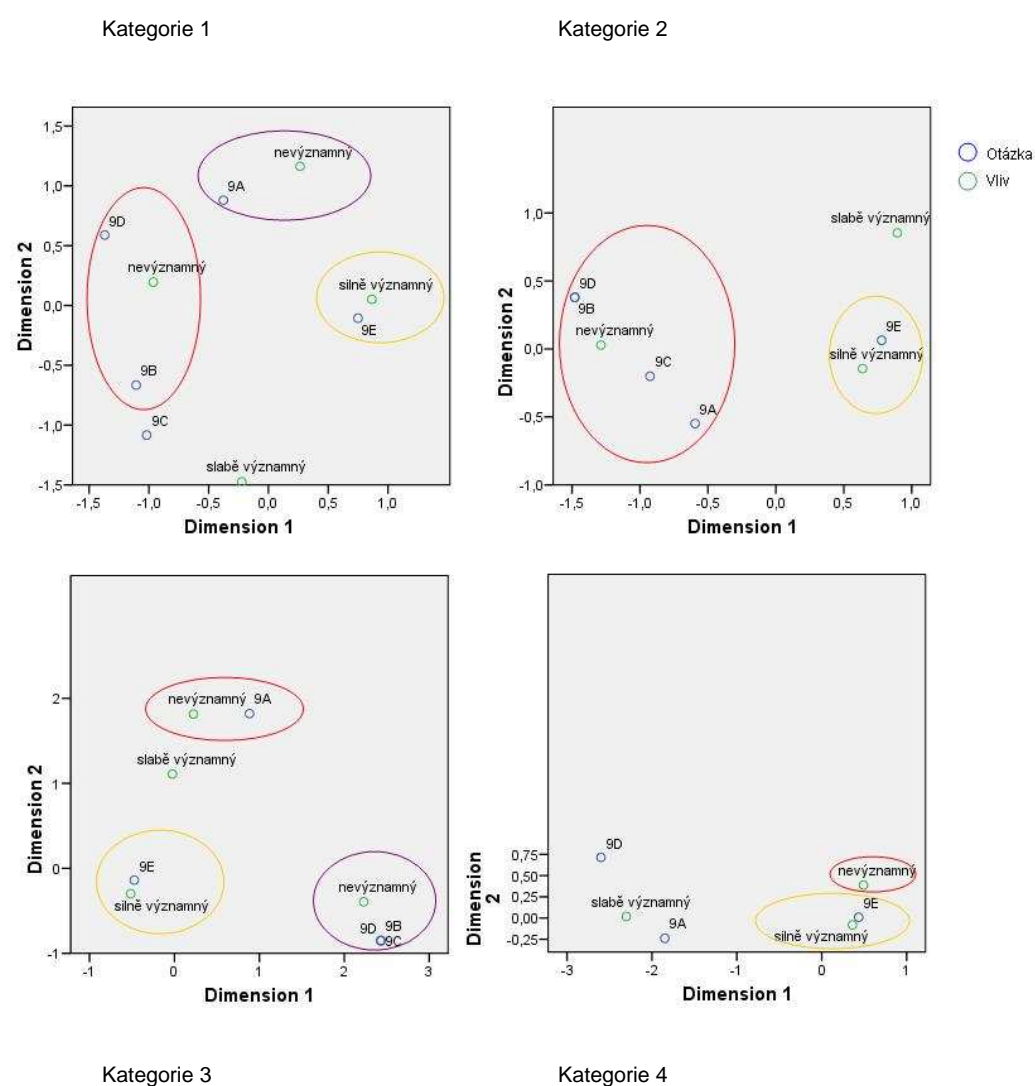
10.2.11 Vyhodnocení otázky č. 9

V rámci této otázky byl zkoumán způsob hospodaření se zemědělskými pozemky. Hodnocení odpovědí je uvedeno v tabulce 11.

Tabulka 111: Kódy variant odpovědí pro otázku č. 9

Způsob hospodaření (forma správy)	Kód odpovědi
vlastní hospodaření	9A
vlastní hospodaření ve spolupráci s jinými obcemi	9B
hospodaření prostřednictvím OS, PO zřízené obcí	9C
hospodaření prostřednictvím soukromoprávního subjektu kontrolovaného obcí	9D
pronájem soukromému subjektu	9E
jiný způsob	bez kódu

Pramen: vlastní konstrukce

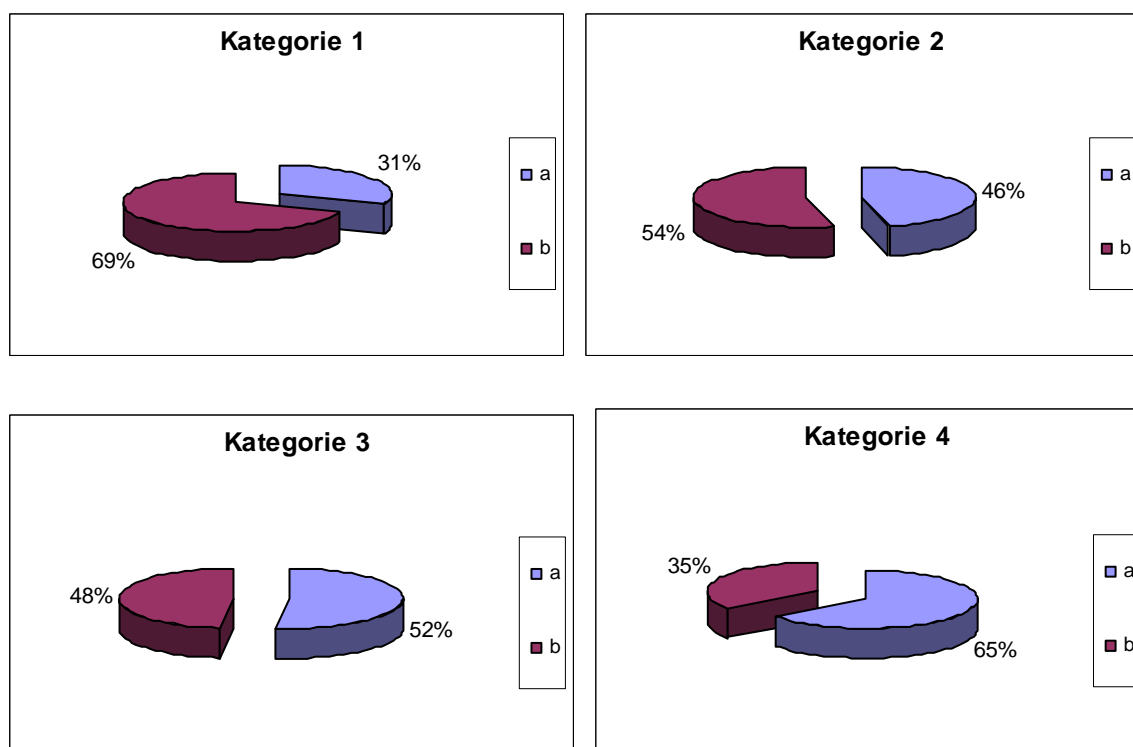
Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 12: Korespondenční mapa pro otázku č. 9

Na obrázku 12 můžeme vidět, že v případě hospodaření se zemědělskými pozemky zvítězila u všech velikostní kategorií obcí odpověď „pronájem soukromému subjektu“. Pokud bychom porovnali odpovědi s četnostmi výskytu jednotlivých variant, zjistíme, že ostatní způsoby hospodaření se zemědělskými pozemky se v odpovědích objevovaly zřídka a jejich přepočtené váhy byly nízké. Pouze v jednom případě obec preferovala způsob vlastního hospodaření.

10.2.12 Vyhodnocení otázky č. 10

Četnost vlastnictví vodních ploch a toků obcemi je zobrazena v grafech na obrázku 13.

pozn.: a – počet obcí vlastníci zemědělské pozemky

b – počet obcí, které nejsou majiteli zemědělských pozemků

Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 13: Počty obcí vlastníci vodní plochy a toky

Z obrázku 13 vyšlo, že vodní plochy (rybníky, nádrže apod.) vlastní zejména velké obce. Malé obce své vlastnictví těchto pozemků ve většině převedly na soukromé osoby či organizace.

10.2.13 Vyhodnocení otázky č. 11

Tato otázka zkoumá způsob hospodaření s vodními toky a plochami. Respondenti stanovovali pořadí důležitosti následujících variant odpovědí. Hodnocení odpovědí probíhalo stejným způsobem jako v otázce č. 7 (viz tabulka 12).

Tabulka 122: Kódy variant odpovědí pro otázku č. 11

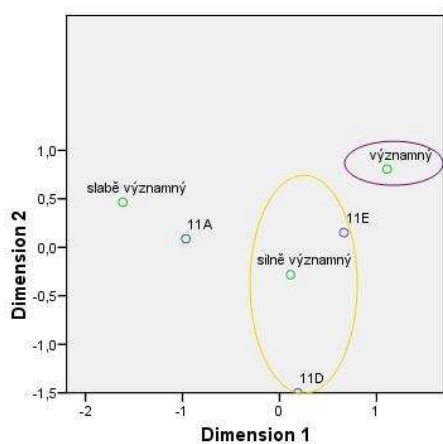
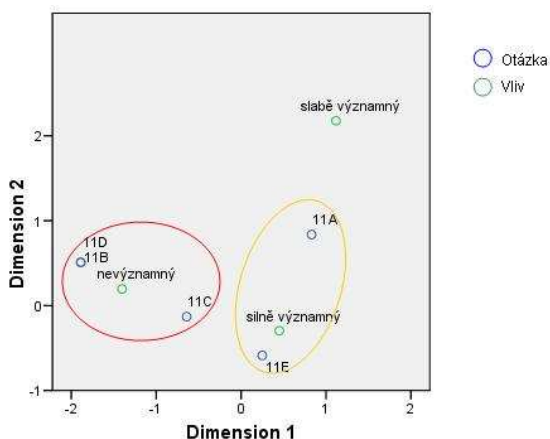
Způsob hospodaření (forma správy)	Kód odpovědi
vlastní hospodaření	11A
vlastní hospodaření ve spolupráci s jinými obcemi	11B
hospodaření prostřednictvím OS, PO zřízené obcí	11C
hospodaření prostřednictvím soukromoprávního subjektu kontrolovaného obcí	11D
pronájem soukromému subjektu	11E
jiný způsob	bez kódu

Pramen: vlastní konstrukce

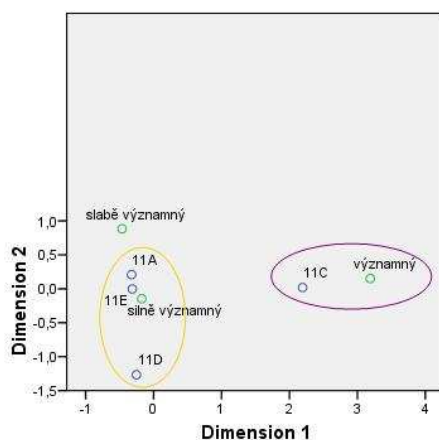
Kategorie 1

Kategorie 2

Obrázek není k dispozici

Kategorie 3

Kategorie 4

Pramen: vlastní konstrukce

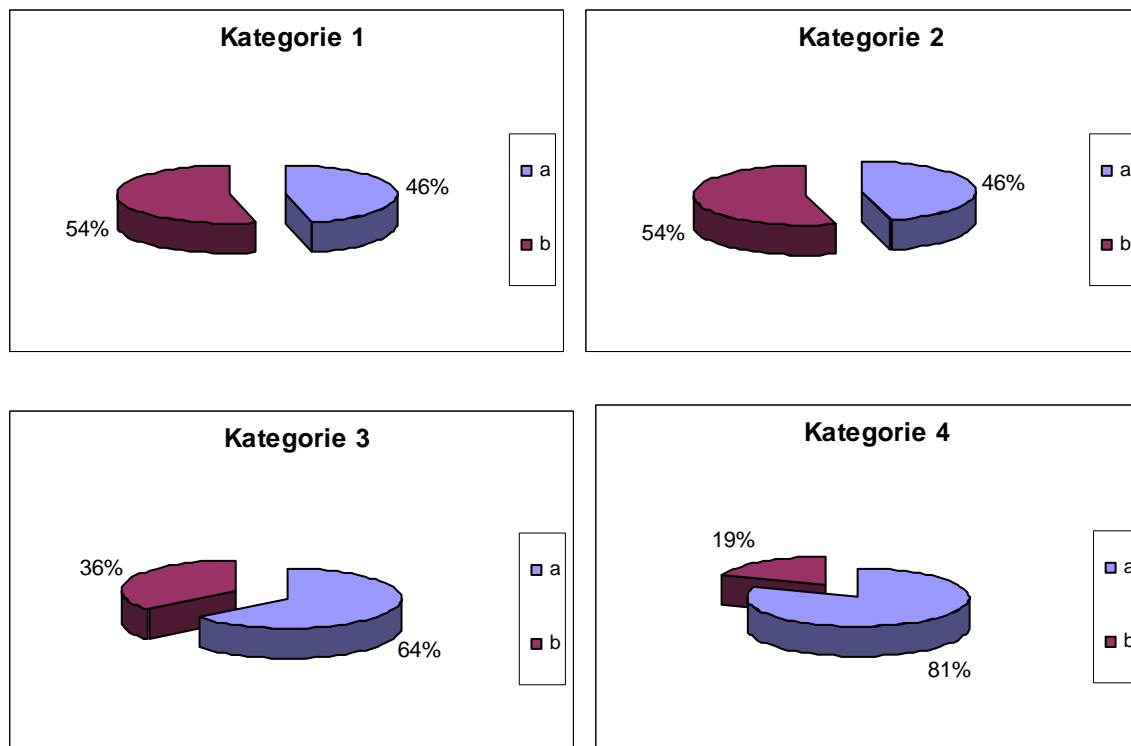
Obrázek 14: Korespondenční mapa pro otázku č 11

Jedenáctá otázka byla zaměřena na způsoby spravování vodních ploch a toků. Mezi vodní plochy nacházejících se v katastru obce můžeme zařadit rybníky, jezera a koupaliště. Co se týče vodních toků lze sem zahrnout potoky a umělé vodní plochy. Můžeme říci, že drobné vodní toky se dotýkají každé obce.

Pokud se podíváme na odpovědi jednotlivých představitelů obcí (viz obrázek 14), opět zjistíme, že názory těchto představitelů jsou opět téměř shodné. Z důvodu malého počtu obcí kategorie 1 se pro tuto kategorii nepodařilo korespondenční mapu vytvořit. U ostatních kategorií obcí je forma správy vodních ploch a toků rozdílná. Ve všech případech spravují obce vodní toky a plochy formou pronájmu. K této otázce většinou obce doplňovaly, že vodní toky pronajímají místním svazům rybářů.

10.2.14 Vyhodnocení otázky č. 12

V rámci této otázky bylo zkoumáno vlastnictví stavebních pozemků, které je znázorněno na obrázku 15.

pozn.: a – počet obcí vlastníci zemědělské pozemky

b – počet obcí, které nejsou majiteli zemědělských pozemků

Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 15: Počty obcí vlastníci stavební pozemky

Z obrázku 15 vyplývá, že zejména velké obce se snaží využívat stavebních pozemků. Malé obce většinou stavební pozemky již v minulosti prodaly.

10.2.15 Vyhodnocení otázky č. 13

V souvislosti s vlastnictvím majetku a rozvojem obce je důležitá otázka přítomnosti technické infrastruktury v obci. Zastoupení jednotlivých druhů infrastruktury je zachyceno v tabulce 13. Procento vyjadřuje podíl obcí s danou infrastrukturou k celkovému počtu obcí v dané kategorii. V kategorii „jiné“ se nejčastěji objevovaly horkovod, televizní kabelový rozvod, případně optická síť.

Tabulka 133: Podíl obcí vybavených příslušným druhem technické infrastruktury

Druhy technické infrastruktury	Kategorie 1	Kategorie 2	Kategorie 3	Kategorie 4
Energetické vedení	57,7%	53,8%	64,0%	80,8%
Kanalizace	7,7%	23,1%	44,0%	73,1%
Čistička odpadních vod	3,8%	7,7%	28,0%	57,7%
Komunikační síť	42,3%	42,3%	64,0%	76,9%
Plynovod	26,9%	38,5%	68,0%	84,6%
Vodovod	53,8%	57,7%	76,0%	84,6%
Jiné	3,8%	0,0%	0,0%	11,5%

Pramen: vlastní zpracování

Z výsledků zobrazených v tabulce 13 lze vysledovat tendenci růstu vybavenosti obce prvky technické infrastruktury. Z jednotlivých prvků infrastruktury je v obcích zastoupena energetická síť, případně vodovod a plynovod. Ostatní součásti technické infrastruktury nejsou zejména v malých obcích zastoupeny.

10.2.16 Vyhodnocení otázky č. 14

S předchozí otázkou souvisí také míra napojení stavebních pozemků na síť technické infrastruktury. Zastoupení jednotlivých variant mezi jednotlivými velikostními kategoriemi obcí zobrazuje tabulka 14.

Tabulka 144: Podíl obcí podle míry napojení stavebních pozemků na síť technické infrastruktury

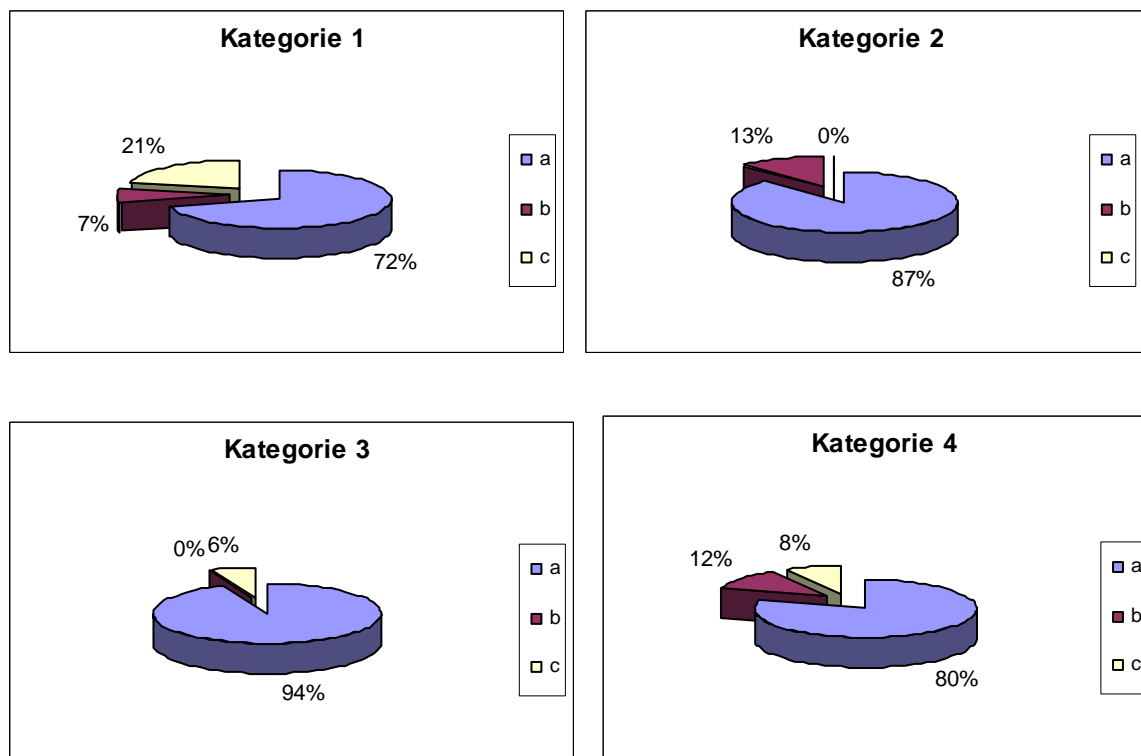
Varianta	Kategorie 1	Kategorie 2	Kategorie 3	Kategorie 4
Všechny stavební pozemky jsou napojeny	3,8%	3,8%	12,0%	7,7%
Většina stavebních pozemků je napojena	3,8%	11,5%	24,0%	57,7%
Malá část pozemků je napojena	11,5%	15,4%	8,0%	11,5%
Pozemky nejsou napojeny	30,8%	23,1%	20,0%	11,5%

Pramen: vlastní zpracování

Z tabulky 14 je patrné, že spíše větší obce investovaly do inženýrských sítí souvisejících s volnými stavebními pozemky. Přes 50 % obcí s počtem obyvatel větším jak 878 osob již napojilo na inženýrské síť většinu stavebních pozemků. Malé obce se teprve k tomuto kroku chystají, případně (jak vyplynulo z doplňujících odpovědí) ve výhledu několika let neplánují tento krok provést.

10.2.17 Vyhodnocení otázky č. 15

Další otázka navazuje na otázky předchozí. V rámci této otázky byla zjišťována strategie obcí spojená s využitím stavebních obecních pozemků (viz obrázek 16).

pozn.: a – prodej obyvatelstvu,
b – pronájem,
c – jiný způsob využití.

Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 16: Plánované způsoby využití pozemků

Z obrázku 16 vyplynulo, že obce se snaží svoje pozemky pronajmout soukromé osobě. V případě odpovědi jiné, nejvíce obcí odpovídalo, že při způsobu využití majetku volí kombinaci předchozích přístupů.

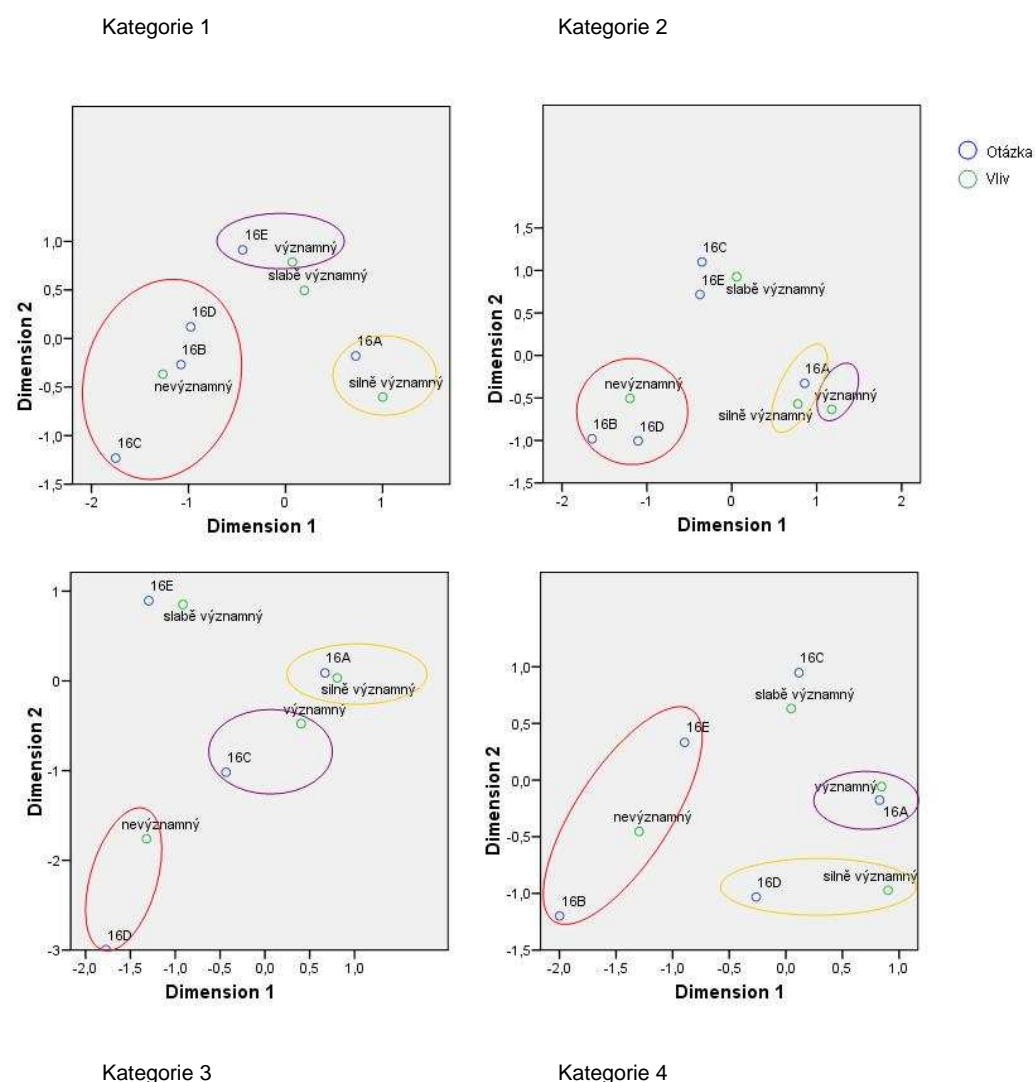
10.2.18 Vyhodnocení otázky č. 16

Tato otázka se zaměřila na způsob správy budov a staveb. Způsob vyhodnocení byl stejný jako u otázky č. 7. Odpovědi na tuto otázku jsou znázorněny v tabulce 15.

Tabulka 155: Kódy variant odpovědí pro otázku č. 16

Způsob hospodaření (forma správy)	Kód odpovědi
vlastní hospodaření	16A
vlastní hospodaření ve spolupráci s jinými obcemi	16B
hospodaření prostřednictvím OS, PO zřízené obcí	16C
hospodaření prostřednictvím soukromoprávního subjektu kontrolovaného obcí	16D
pronájem soukromému subjektu	16E
jiný způsob	bez kódu

Pramen: vlastní konstrukce

Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 17: Korespondenční mapa pro otázku č. 16

Šestnáctá otázka dotazníku zkoumala názory respondentů, jakými způsoby spravuje obec budovy a stavby. Problematika správy budov a staveb se dotýká informací týkajících se staveb a konstrukcí např. domů, bytových domů, obchodů a technických budov. Jedná se o jejich vybavení, majitele, nájemníky, údržbu, ale zároveň sem můžeme zařadit také jejich smluvní podchycení. Způsob správy budov by měl vlastníkově v největší míře zajistit, že bude o jeho majetek kvalitně postaráno a současně dosáhne nejvyšší ekonomické efektivity. Z výše uvedených grafů na obrázku 17 vyplývá, že hlavním způsobem správy tohoto nemovitého majetku u prvních tří velikostních kategorií je jednoznačně vlastní hospodaření. Tyto obce tento způsob obodovaly jako silně významný. Kategorie 4 tento způsob ohodnotila jako významný. Při pohledu na jednotlivé obce můžeme usuzovat, že obce **kategorie 1** kromě výše uvedeného považují za méně významný způsob pronájem příslušné budovy soukromému subjektu a mezi zcela nevýznamnými můžeme jmenovat vlastní hospodaření ve spolupráci s jinými obcemi, hospodaření prostřednictvím OS, PO zřízené obcí a hospodaření prostřednictvím soukromoprávního subjektu. U dalších velikostních kategorií, tzn. U **kategorie 2, 3 i 4** panovala ve většině případů shoda a jejich odpovědi vždy spadají do stejného seskupení.

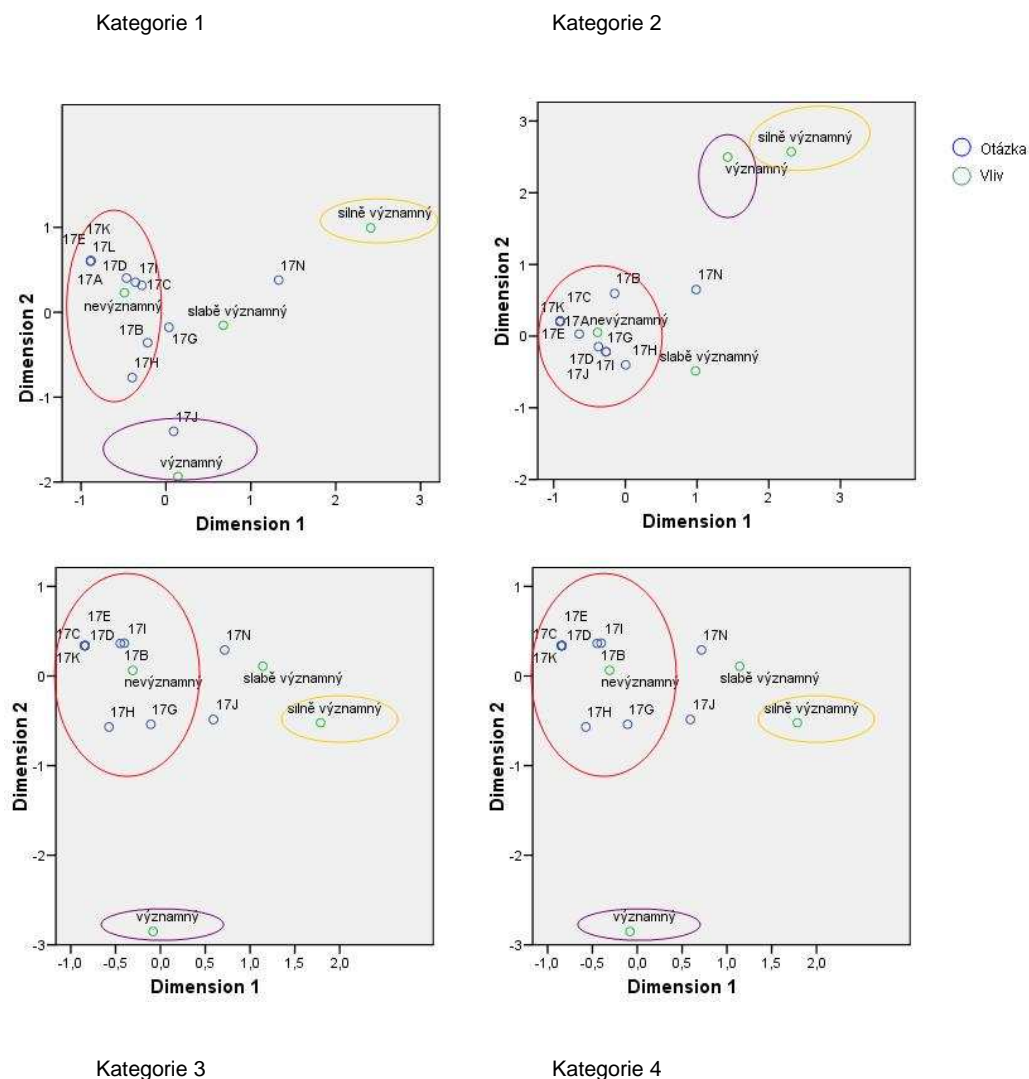
10.2.19 Vyhodnocení otázky č. 17

Tato otázka byla zaměřena na způsob využívání budov a staveb. Respondenti stanovovali pořadí důležitosti těch oblastí, pro něž jsou obecní budovy a stavby použity (viz tabulka 16).

Tabulka 166: Kódy variant odpovědí pro otázku č. 17

Oblast využívání budov	Kód odpovědi
Zemědělství a lesní hospodářství	17A
Průmysl, stavebnictví, obchod, služby	17B
Doprava	17C
Vodní hospodářství	17D
Spoje	17E
Vzdělávání	17F
Kultura	17G
Tělovýchova a zájmová činnost	17H
Zdravotnictví	17I
Bydlení, komunální služby	17J
Ochrana životního prostředí	17K
Civilní ochrana, bezpečnost a veřejný pořádek	17L
Sociální věci	17M
Místní správa	17N

Pramen: vlastní konstrukce

Pramen: vlastní konstrukce

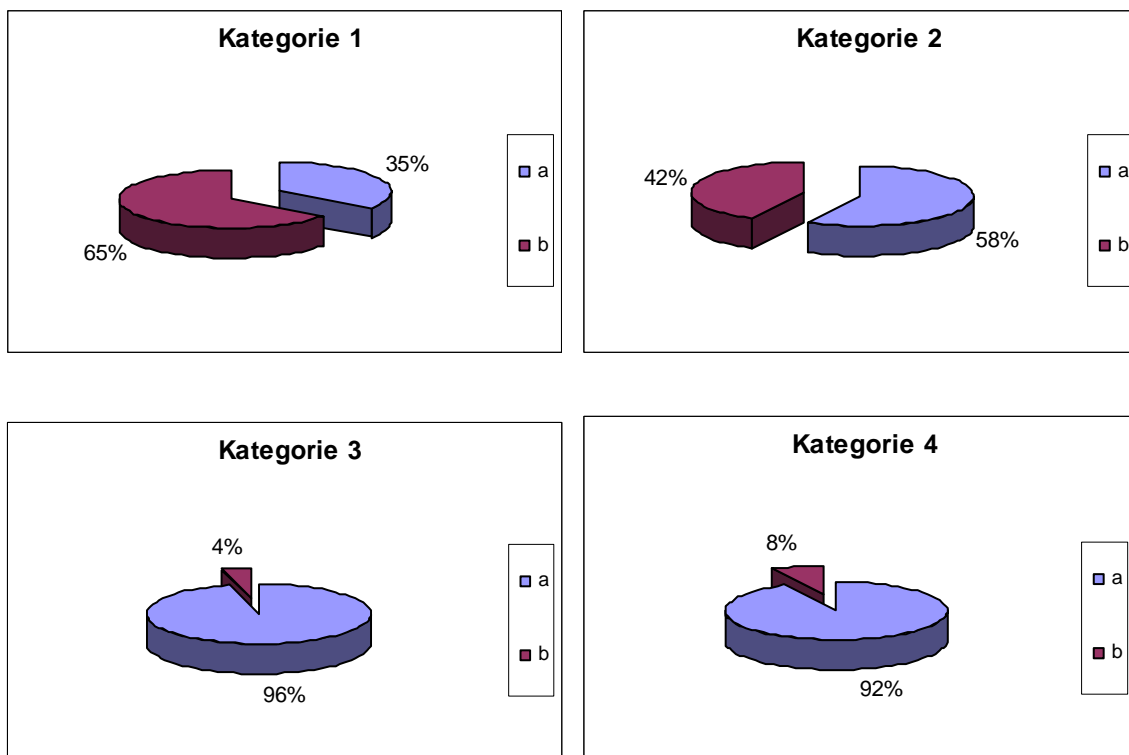
Obrázek 18: Korespondenční mapa pro otázku č. 17

Respondenti všech velikostních kategorií obcí shodně odpověděli (viz obrázek 18), že zcela nevýznamnými oblastmi jejich využití jsou zemědělství a lesní hospodářství, obchod, doprava, vodní hospodářství, spoje a kulturní zařízení.

Pokud se podíváme na odpovědi respondentů jednotlivých kategorií obcí, tak zjistíme, že u obcí **kategorie 1** patří mezi slabě významnou oblast – oblast místní správy. V tomto případě nebyly ostatní oblasti blíže specifikovány. Stejnou odpověď uvádějí i zástupci obcí **kategorie 2**. U obcí kategorie 3 a 4 přichází v úvahu využití budov pro bydlení.

10.2.20 Vyhodnocení otázky č. 18

Tato otázka se zaměřila na rozložení vlastnictví bytů mezi jednotlivými velikostními kategoriemi obcí.

pozn.: a – počet obcí vlastníci byty

b – počet obcí, které nejsou majiteli bytů

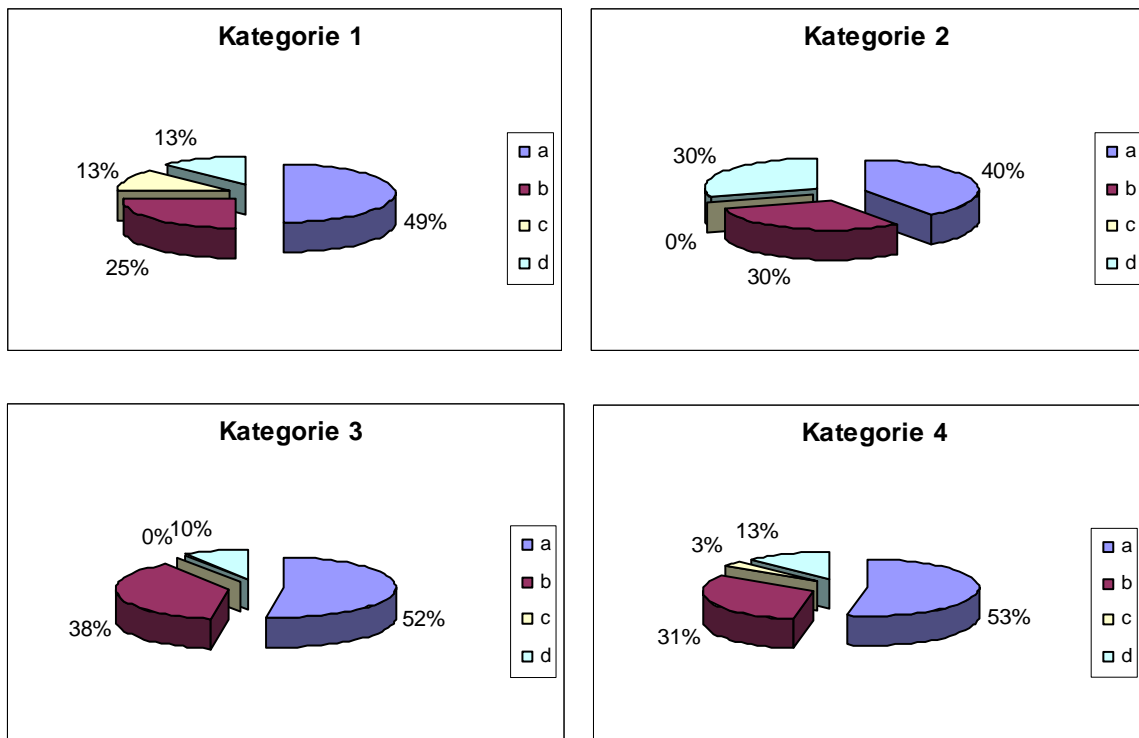
Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 19: Počty obcí vlastníci byty

Z obrázku 19 je patrné, že s rostoucím počtem obyvatel roste počet obcí, které vlastní byty. Malé obce v minulosti byty hlavně prodávaly (příp. předávali do osobního vlastnictví). Velké procento malých obcí v dotazníku uvádělo, že vlastní např. pouze několik málo bytů určených pro zaměstnance obce či příspěvkové organizace zřízené obcí.

10.2.21 Vyhodnocení otázky č. 19

V návaznosti na předchozí otázku byla zkoumána funkce bytů. Výsledky jsou shrnuty na obrázku 20.

pozn.: a – byty pro sociálně slabší občany
 b – přilákání nových obyvatel
 c – vytváření konkurence soukromému sektoru
 d – jiné

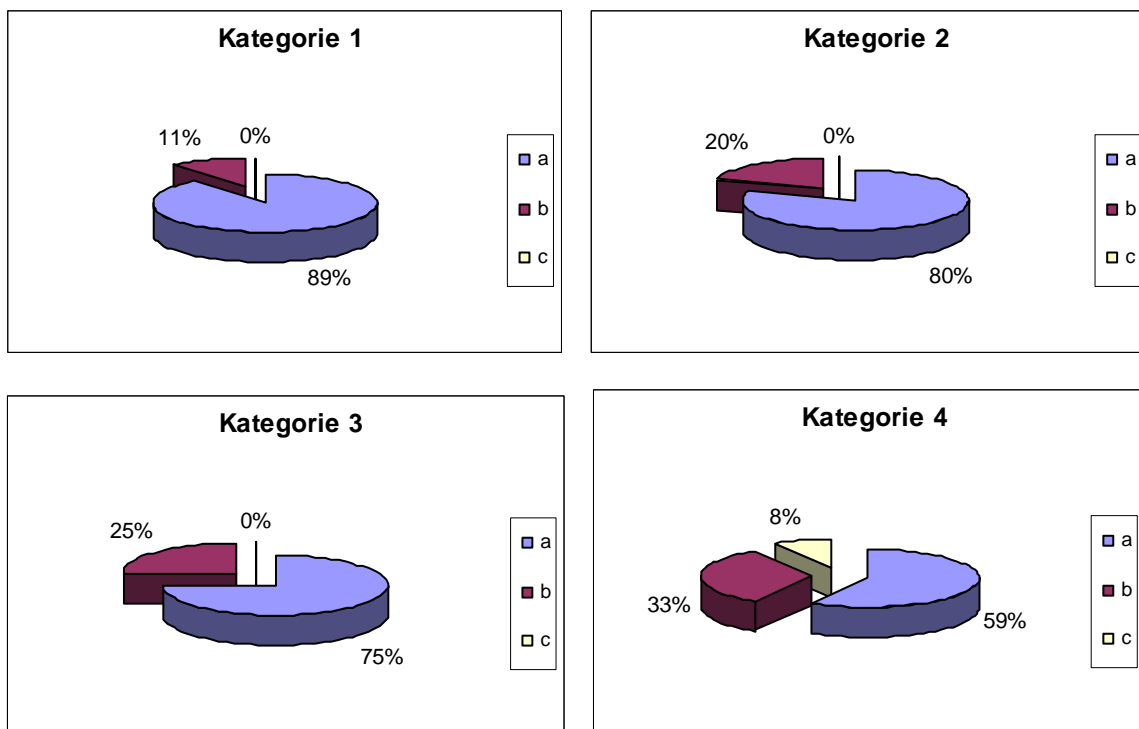
Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 20: Způsoby využití obecních bytů

V položce jiné nejvíce obcí uvádělo prodej bytů občanům obce.

10.2.22 Vyhodnocení otázky č. 20

V této otázce byla zkoumána strategie obcí s využitím obecních bytů. Výsledky této otázky jsou shrnuty na následujícím obrázku 21.

pozn.: a – ponechání v obecním vlastnictví
 b – prodej občanům do osobního vlastnictví
 c – jiné

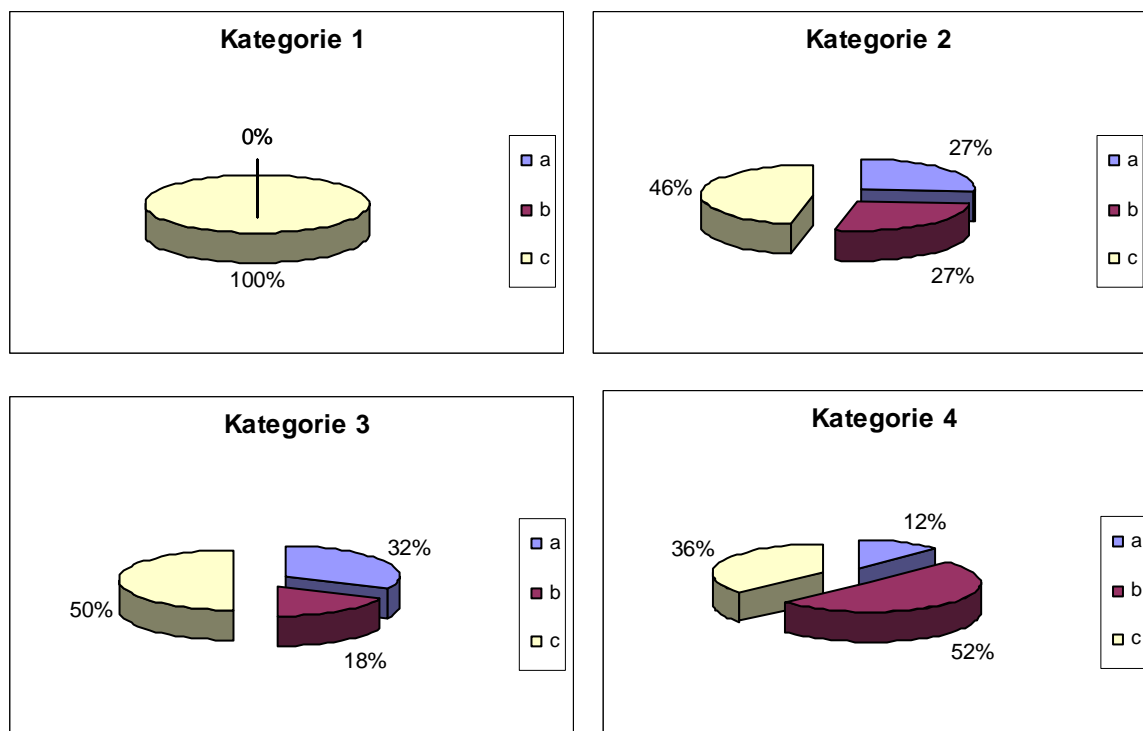
Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 21: Způsoby využití obecních bytů

V položce jiné byl nejčastěji uváděna možnost kombinace předchozích způsobů.

10.2.23 Vyhodnocení otázky č. 21

Tato otázka byla zaměřena na zjištění investic do obecních bytů během posledních pěti let.

pozn.: a – ano, byla vystavěna většina obecních bytů

b – ano, byla vystavěna pouze malá část obecních bytů

c – ne

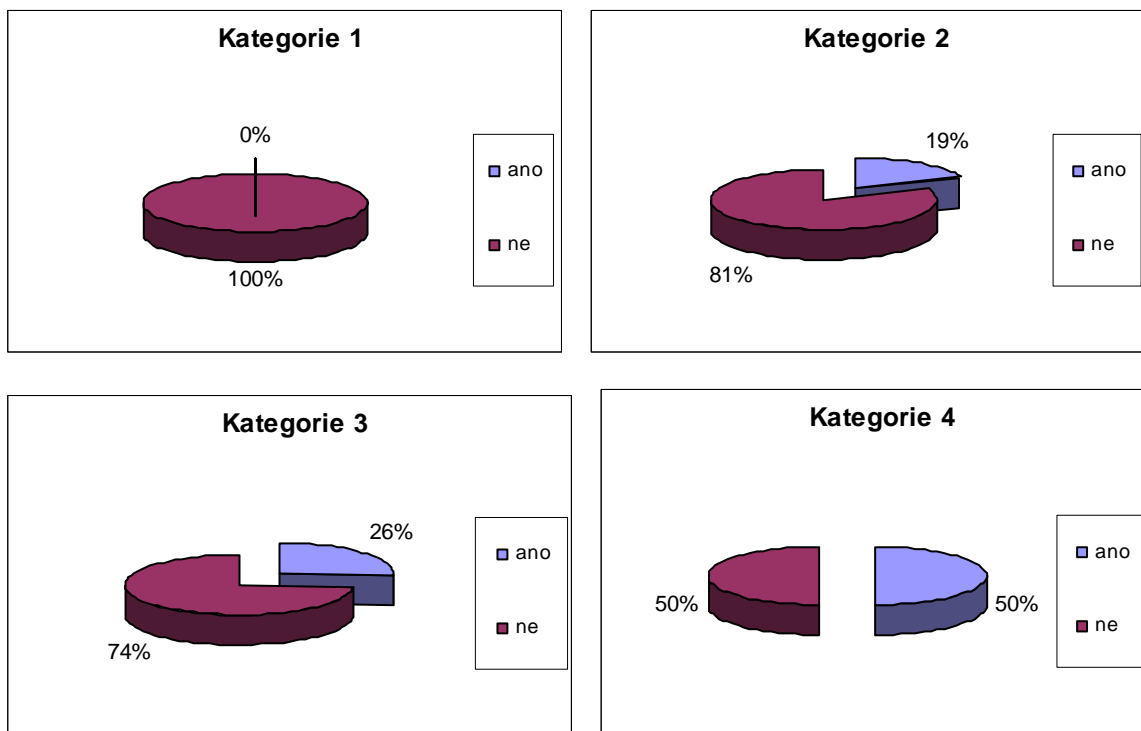
Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 22: Časový horizont výstavby obecních bytů

Z šetření vyplynulo (viz obrázek 22), že zejména malé obce neinvestovaly v posledních pěti letech do výstavby bytů. Do výstavby obecních bytů investovaly zejména středně velké obce (kategorie 2 a 3).

10.2.24 Vyhodnocení otázky č. 22

Předposlední otázka dotazníku směřovala problematice prodeje majetku a ke krokům, které k tomuto prodeji vedly.

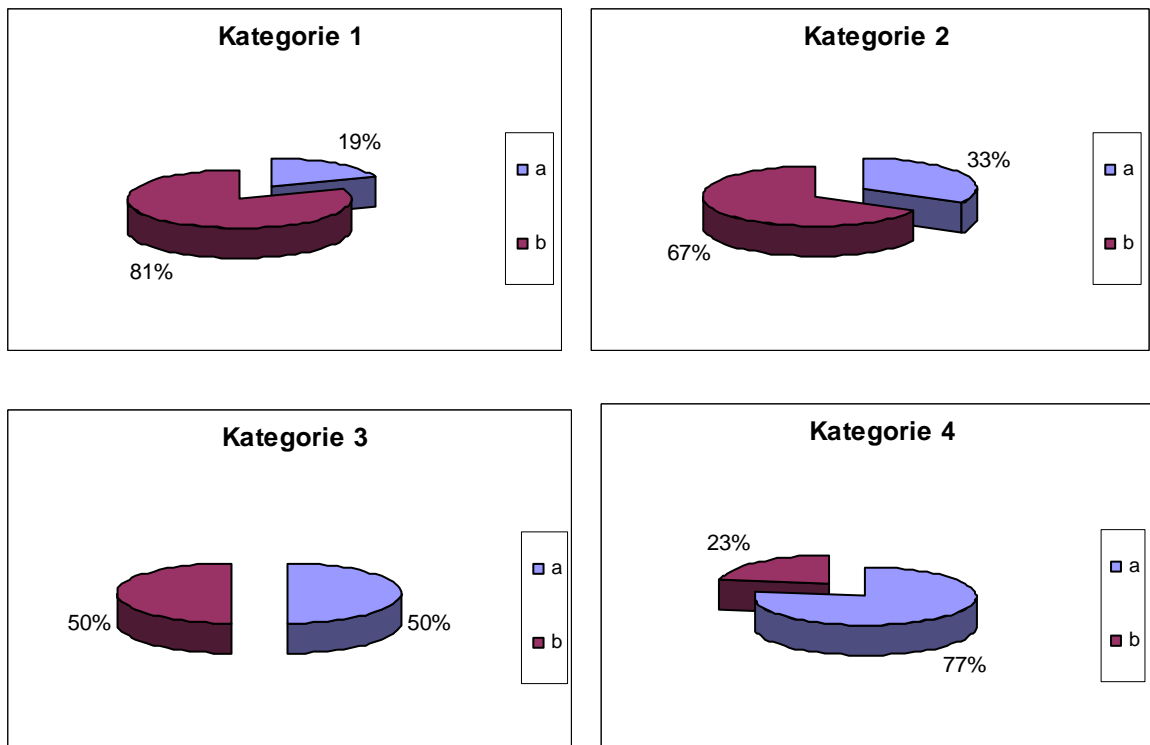
Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 23: Četnost prodeje obecního majetku

Na otázku, zda obec prodává svůj majetek, odpovídala většina respondentů, že majetek neprodávají (viz obrázek 23). Zejména malé obce vlastní totiž hlavně majetek, který svou povahou slouží k poskytování veřejných statků (případně statků veřejně poskytovaných). Prodej takového majetku je v podstatě nemožný.

10.2.25 Vyhodnocení otázky č. 23

Poslední otázka dotazníku byla věnována možnosti využití majetku jako záruky při investičních akcích.

pozn.: a – ano, využíváme,
 b – ne, nevyžíváme

Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 24: Četnost prodeje obecního majetku

Z obrázků 24 je patrné, že s růstem velikosti obce (měřené počtem obyvatel) využívají obce svůj majetek ve zvýšené míře jako záruku při získávání úvěrů a jiných finančních instrumentů.

11 Systémová dynamika a model rozvoje obce

Disciplína systémová dynamika byla vytvořena koncem 50. let 20. stol. J. W. Forresterem ze Sloan School of Management v rámci Massachusetts Institute of Technology, tehdy ještě pod názvem „průmyslová dynamika“. V této době se jedná o metodu, která se zabývá konstrukcí matematického modelu dynamického systému. Konstrukce tohoto modelu se sestává ze tří kroků:

- konstrukce příčinných diagramů popisujících daný systém,
- konstrukce diagramů toků,
- vytvoření diferenciálních rovnic z proudových diagramů.

Pojem „systémová dynamika“ je dle Burianové (2007, s. 21) chápán ve dvou úrovních:

- jako systémový způsob myšlení či řešení problémů, přičemž jsou zkoumané jevy a procesy chápány komplexně v jejich vnitřních a vnějších souvislostech,
- jako jedna z matematických metod řešení dynamických modelů.

Dynamický systém lze chápat (dle Burianové, 2007, s. 21) jako soubor vzájemně propojených prvků, jejichž hodnoty se vyvíjejí v čase a které se navzájem ovlivňují.

Od svého vzniku se tato disciplína rozšiřuje. Vytvořené modely se využívají při řešení mnoha problémů od velmi jednoduchých až po značně složité a rozsáhlé. Vojtko a Mildeová (2007, s. 84) představují vybrané případy, při nichž byly systémově dynamické modely použity. Jedná se o:

- podporu rovnovážného stanovení cílů, měřítek a používaných ukazatelů pro řízení (např. při implementaci metody Balanced Scorecard),
- testování strategií a politik rozhodování v organizacích, modely technicko-personálně-ekonomických charakteristik firemních procesů a jejich vzájemných vazeb pro podporu strategického řízení,
- risk management,
- behaviorální modely trhu, modely zahrnující širší okolí firmy – např. hodnotové řetězce apod.

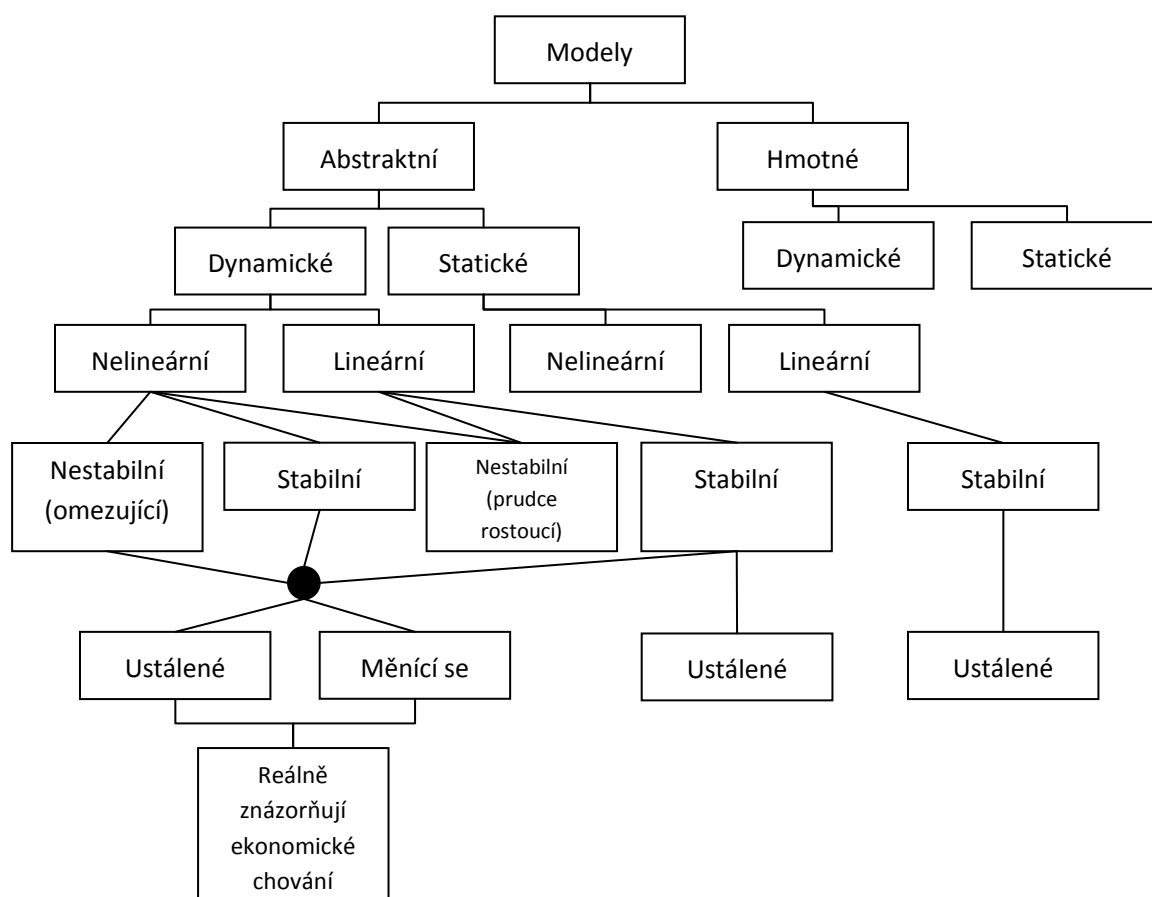
Prvním krokem k vytváření dynamických modelů je uvědomění si interakcí mezi prvky systému. Forrester (1961, s. 6) upozorňuje, že zkoumání vazeb a vzájemných interakcí mezi komponenty systému je důležitější, než zkoumání samostatných jednotlivých prvků systému.

Prostředkem pro zkoumání komplexních jevů jsou obecně akceptovatelné modely. Forrester (1961, s. 49) definuje model jako substitut pro jakýkoli reálný systém. Význam modelu spočívá v tom, že umožňuje efektivněji porozumět procesům, které jsou v realitě velmi nejasné. Prostřednictvím modelu lze získat potřebné informace s nižšími náklady, než kdybychom se snažili ty samé informace obdržet z reálných systémů. Potřebné znalosti mohou být také získány rychlejším způsobem.

Modely mohou být klasifikovány mnoha způsoby. Můžeme rozlišit modely:

- fyzické a abstraktní,
- dynamické a statické,
- lineární a nelineární,
- stabilní a nestabilní,
- modely ustáleného stavu, modely měnící se.

Jednotlivé klasifikace dále vytvářejí hierarchické struktury, zachycuje je obrázek 25.

Pramen (Forrester, 1961, s. 49)

Obrázek 25: Klasifikace modelů

Hmotné modely představují repliky fyzických objektů (modely letadel, vodních cest). Statické fyzické modely představované architektonickými modely, které napomáhají předvedení např. vztahy v prostoru. Dynamické fyzické modely lze použít pro modelování základních fyzikálních procesů (např. proudění).

Abstraktní modely představují schematické nebo matematické modely, které jsou popsány symboly slovními nebo matematickými. Statické modely popisují vztahy, které se v čase nemění. Naproti tomu dynamické modely se zabývají v čase proměnlivými interakcemi.

Systémy mohou být dále reprezentovány modely lineárními nebo nelineárními. V lineární dynamice je odezva systému na prvotní impuls úměrná tomuto impulsu. V případě nelineární dynamiky je odezva často i mnohokrát větší než v případě dynamiky lineární. Dochází zde ke skokovým (nepředvídatelným) změnám. Linearita nebo nelinearita tedy není vlastností systému, ale spíše popisem jeho chování.

Dynamické modely, ve kterých se podmínky mění v čase, mohou být rozděleny na stabilní a nestabilní. Stabilní modely tendují k dosažení původních podmínek, které se v modelu vyskytovaly před působením změny. V těchto modelech se může vyskytnout přestřelování nebo oscilace, které se však časem snižují, až ustanou úplně. Pro nestabilní modely je naproti tomu typický růst nebo oscilace, jejíž amplituda má rostoucí charakter. Nelineární modely, které jsou za normálních podmínek nestabilní, mohou vykazovat fluktuace do té doby, než narazí na omezující podmínky (těmi může být např. omezenost zdrojů, případně neaktivita činitelů).

Ustálené modely jsou takové, které se opakují v čase, a jejich chování v různých obdobích vykazuje stejné rysy. Pro měnící se modely jsou typické takové změny, při nichž se charakter systému mění v závislosti na čase. Chování těchto modelů lze označit za jednorázové a nelze jej opakovat.

Vedle modelů zobrazených výše v obrázku 25 lze modely rozdělit na:

- otevřené,
- uzavřené.

Uzavřené modely se vyznačují tím, že jejich chování není ovlivněno vnějšími vlivy, jako je tomu u otevřených modelů. Otevřené modely dokážou svoje chování v podstatě regulovat sami. Forrester (1961, s. 51) upozorňuje, že určitý stupeň otevřenosti lze nalézt u většiny modelů.

Modely představují systémy tvořené několika prvky, které jsou spojeny vazbou. Tzn., že jednotlivé prvky jsou na sobě vzájemně závislé. Čím více jsou prvky na sobě navzájem závislé, tzn., že roste míra jejich vzájemného ovlivňování, tím méně je možné pochopit chování systému pouze na základě pochopení chování jednotlivých prvků systému.

Vazby mohou být lineární (po první činnosti následuje druhá činnost, po ní třetí činnost apod.), kdy jednotlivé prvky jsou zapojeny sériově, nebo je lze označit za zpětné (např. po třetí činnosti se můžeme vrátit k činnosti druhé). Obecně lze konstatovat, že všechny sociální systémy obsahují zpětnovazební procesy. Tato zpětná vazba znamená situaci, kdy jev A způsobí následný jev B, který zpětně ovlivní jev A.

Vojtko a Mildeová (2007, s. 22) konstatují, že u zpětnovazebních procesů ztrácí smysl obvyklé hledání příčiny či příčin nějakého jevu pouze jako událostí, které jevu předcházejí – tím dojdeme k důsledkům, které jsou chybné, neboť záleží pouze na jevu, od kterého začneme vysvětlování. Smysl má pouze poznání všech relevantních prvků cirkulární zpětnovazební struktury v jejich celistvosti.

Zpětné vazby lze rozdělit na kladné a záporné. Rozlišení kladných a záporných vazeb však není provedeno podle morální hodnoty, ale je provedeno podle směru působení. Kladná zpětná vazba vychyluje systém směrem od stávající rovnováhy. Bývá také označována jako „samoposilující se“ nebo jako „lavinový efekt“. Tento efekt lze popsat jako – růst jevu A způsobí růst jevu B, rostoucí jev B následně způsobí růst jevu A. Naproti tomu záporná zpětná vazba působí v protisměru k původnímu jevu. Záporná zpětná vazba působí směrem k rovnovážnému stavu. Proto také bývá označována jako „vyvažující“, „vyrovnávající“ nebo jako „cílové chování“. Efekt záporné zpětné vazby lze popsat jako – růst jevu A způsobí růst jevu B, rostoucí je B následně způsobí pokles jevu A. Vojtko a Mildeová (2007, s. 22) uvádějí, že mimo samotné působení záporné zpětné vazby je podstatné i nastavení cíle, ke kterému se snaží přiblížit. Systém se pak bude zcela určitě chovat jinak, bude-li tento cíl jiný.

Zpětné vazby lze také rozdělit na vazby aditivní a vazby proporcionální. Aditivní vazba zaznamenává situaci, kdy snížení stavu A nezpůsobí celkové snížení stavu B, ale pouze jeho menší zvýšení. Naproti tomu proporcionální vazby působí vždy v příslušném směru. Snížení stavu A způsobí stejně tak i snížení stavu B.

Zpětné vazby vytvářejí uzavřené smyčky vzájemných závislostí, které jsou v podstatě pro komplexní systémy typické. Tyto smyčky však způsobují, že výsledek určitého procesu se

sám stává zdrojem dalších dějů. Pro snazší analýzu lze potom využívat grafického znázornění diagramů stavů a toků, příčinných smyčkových diagramů, dynamických map apod.

Zásadní vliv na stav a vývoj procesů systému má zpoždění. Problémem zpoždění bývá určité zakrytí kauzálních vztahů, které souvisí se sklonem člověka spojovat věci blízké v čase i prostoru. To může vést k velmi omezené analýze problému, který není možné dlouhodobě komplexně řešit. Dále zpoždění způsobuje problémy se získáváním informací o aktuálním stavu systému, jejich zpracování, učinění rozhodnutí a jeho implementaci. Zpoždění může mimo to ovlivnit chování systému jako celku, kdy vzájemné přizpůsobování jednotlivých prvků v systému (případně přizpůsobování jednotlivých subsystémů) začne vyvolávat oscilace.

12 Systémové myšlení

Systémové myšlení lze označit za určitý specifický a unikátní způsob pohlížení na svět spolu s příslušnými metodami a nástroji (Vojtko, Mildeová, 2007, s. 37). Jedná se o pohled na svět, který se snaží respektovat a překonávat určitá omezení každodenního myšlení vzhledem k realitě. Tato omezení mohou být dána přírodou, strukturou našeho mozku, nebo výchovou a vzděláním. Systémové myšlení se snaží překonat omezení našich vlastních mentálních modelů (čili zjednodušení reality, která si vytváříme proto, abychom byli vůbec v realitě schopni nalézt smysl). Systémové myšlení se do značné míry prolíná se systémovou dynamikou. Podle Burianové (2007, s. 22) spočívá systémové myšlení v hledání klíčových bodů systému (míst, kde drobná změna bude mít obrovský efekt na chování systému).

Pro tento způsob myšlení je typické např.:

- vnímání systému samotného,
- nadhled a vnímání celistvosti,
- myšlení v uzavřených smyčkách (vliv zpětných vazeb),
- dynamické myšlení,
- operační myšlení,
- nelineární myšlení,
- vědecké myšlení,
- tvůrčí myšlení.

Dynamické myšlení souvisí s vnímáním vzorů chování, méně již se snahou předvídat události. Dynamické myšlení se zaměřuje na vnímání procesů a jejich změny, které vedou k určitým událostem. Dynamické myšlení se uplatní při analýzách změn stavů, protože zatímco jednotlivé události je možné předvídat pouze v omezené míře, vzory chování předvídat lze.

Operační myšlení se snaží pochopit strukturu systému. Jedná se o analýzu stavů a toků v systému, které ovlivňují chování celého systému. Výsledkem operačního myšlení je deskripce jednotlivých dějů v systému.

Nelineární myšlení respektuje nelineární povahu sociálních systémů. Znamená to, že příčina a důsledek mohou být od sebe vzdáleny v čase a prostoru. S touto nelinearitou procesů v systému může souviset také povaha výsledných efektů, které se mohou měnit v krátkém a dlouhém období. Efektem některých procesů může být v krátkém období zlepšení situace. Ta se však může v dlouhém období zhoršit. Průběh tohoto jevu lze znázornit obrácenou J-

křivkou. Některé procesy naopak mohou přinášet nejprve ztráty, které však v průběhu času budou vytvářet určité kladné přínosy. Tento průběh lze zakreslit ve tvaru J-křivky.

Vědecké myšlení je spojené s kvantifikací vlivu proměnných na chování systému. Vědecké myšlení se pojí také s testováním hypotéz (tj. vyjádřených předpokladů o příčinách problému, chování systému a o důsledcích). Dochází zde k ověřování hypotéz a jejich případnému opravování. Při testování hypotéz se většinou využívá zásada „ceteris paribus“, kdy dochází ke změnám pouze v rámci jedné proměnné a sledování reakcí modelu na tyto změny.

Systémový přístup je vhodné při zkoumání doplňovat tvůrčím myšlením, které pomáhá vytvářet nové alternativy. Tvořivé myšlení tak pomáhá překonávat řešení, která jsou často doprovázena nechtěnými důsledky.

Systémové myšlení otevírá slovy Forrestera (1992) dveře systémové dynamice. Systémové myšlení představuje přemýšlení o systémech. Systémové myšlení není kvantitativní a dynamickou analýzou. Tento přístup představuje základ pro systémovou dynamiku. Proto bude užitečné seznámit se s nástroji systémového myšlení.

12.1 Nástroje systémového myšlení

V rámci systémového myšlení lze rozlišit:

- příčinné smyčkové diagramy,
- pojmové mapy,
- dynamické mapy,
- diagramy stavů a toků.

12.1.1 Příčinné smyčkové diagramy

Pro vyjádření vztahů v rámci systému lze použít příčinné smyčkové diagramy. Jednotlivé vztahy v rámci systému jsou znázorněny pomocí orientovaných křivek. Pro rozlišení samoposilujících a vyvažujících zpětných vazeb lze jednotlivé vazby mezi prvky označit polaritou „+“ a „-“, jak bylo popsáno v subkapitole o zpětných vazbách. Smyčky se vždy čtou po směru šipek, kdy se začíná s jednou či dvěma základními smyčkami a postupně se k nim přidávají další. Určení samoposilující, nebo vyvažující vazby se užívá pravidla počtu záporných znamének. Je-li počet záporných znamének sudý, jedná se o samoposilující smyčku. Lichý počet záporných znamének určuje vyvažující smyčku.

Problém může nastat v případě znázorňování aditivních a proporcionálních vazeb. Jejich nezohlednění v diagramu může vést k špatným interpretacím znázorněného systému.

Vylepšené smyčkové diagramy obsahují i tyto dva typy vazeb. Zobrazování těchto vazeb není ustálené. Např. dle Richardsona (1986, s. 159) lze aditivní vazbu znázornit plnou čarou a proporcionální vazby čárkovaně. Případně lze aditivní vazby zakreslovat rovnými šípkami a proporcionální vazby zakřiveně.

Smyčkové diagramy mohou být využity vedle zobrazování vazeb systému také pro kvalitativní analýzu. Smyčkové diagramy totiž nevyžadují kvantifikaci. Jejich výhodou je to, že umožňují jednoduchým způsobem popsat základní dynamické vztahy v systému.

12.1.2 Pojmové mapy

Dalším využitelným přístupem pro zobrazení vazeb systému jsou pojmové mapy. Jedná se o orientovaný graf, který obsahuje pojmy, které jsou navzájem propojené určitými vztahy. Pojmové mapy představují kvalitativně-quantitativní zobrazení struktury pojmů na různých úrovních obecnosti a vztahů mezi nimi. Pojmová mapa obsahuje více informací o vztazích. Také jednotlivé pojmy mohou být propojeny i jinak, než pouze hierarchicky.

12.1.3 Dynamické mapy

Sloučením příčinných smyčkových diagramů a pojmových map lze získat dynamickou mapu. Notace příčinného smyčkového diagramu popisuje dynamické aspekty a jejich kvantitativní vztahy. Pojmové mapy doplňují zobrazený systém o kvalitativní aspekty.

Rozlišit kvantitativní a kvalitativní vztahy lze pomocí tvaru vazeb. Kvantitativní vztahy bývají popsány pomocí zaoblených čar, zatímco kvalitativní vztahy doplňující kontext a obsah pojmů jsou propojeny rovnými čarami.

12.1.4 Diagramy stavů a toků

Problémem smyčkových diagramů je rozlišování stavových a tokových proměnných. Tento nedostatek mohou odstranit diagramy stavů a toků. Diagramy stavů a toků představují v grafické podobě znázorněné diferenciální rovnice. Pokud jsou vztahy kvantifikovány, lze jejich chování v čase simulovat.

12.2 Sestavení dynamického modelu

Vytváření dynamického modelu začíná rozmyšlením, z jakých složek se zkoumaný systém skládá a k jakým procesům v něm dochází. Model vychází z mentálních modelů, které, jak bylo výše naznačeno, jsou tvořeny souhrny všech vjemů zprostředkovaných smysly člověka a jsou zasazeny do souvislostí informací uložených v paměti člověka.

Důležitým krokem je vytipování těch složek a procesů, které jsou pro zkoumaný systém nejdůležitější. Ty mohou vyplynout z výsledků pokusu nebo pozorování a naměřených dat, nebo mohou vyjadřovat předpoklady, které si o systému člověk vytváří a odvozuje z nich výsledky. Složky systému lze rozdělit na:

- veličiny uvnitř systému (endogenní), které se v průběhu času mohou měnit,
- veličiny vně systému (exogenní), které však systém ovlivňují a mohou se v čase měnit,
- veličiny, které se v době zkoumaného vývoje systému nemění.

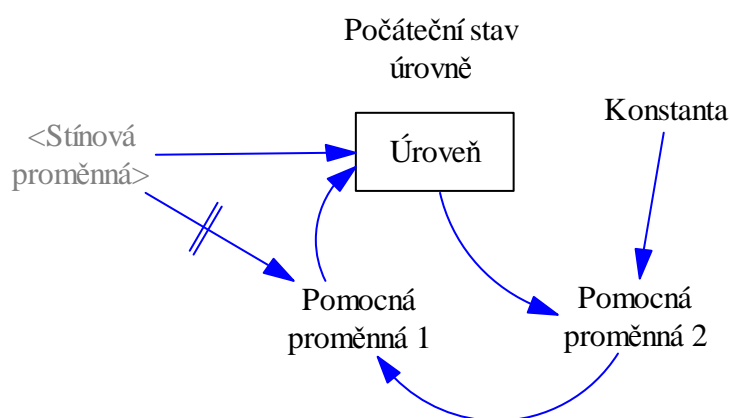
Při výběru složek je také potřebné určit, které složky systému na sebe vzájemně působí, nebo mohou působit.

Dalším krokem je tyto složky a vazby mezi nimi vyjádřit grafickou formou. Výsledkem je schéma, které je úrovní abstrakce mezi systémem a dynamickým modelem. Nelze ho přesně analyzovat nebo z něho vyvozovat závěry (struktura systému ještě negeneruje ani nedeterminuje jeho chování). Užívaným způsobem grafické prezentace systému jsou výše zmíněné příčinné smyčkové diagramy, případně diagramy stavů a toků.

Další etapou je vytvoření vlastního dynamického modelu. Jednotlivé složky a vazby je v něm potřebné zachytit vzorci, na jejichž základě bude možné chování systému simulovat.

13 Dynamický model rozvoje obce

Model rozvoje obce je vyjádřen v grafické podobě, z níž jsou zřejmé vztahy mezi jednotlivými prvky systému. Formou grafického znázornění systému jsou příčinné smyčkové diagramy a diagramy stavů a toků. Model lze zakreslit pomocí piktogramů, které usnadní orientaci v modelu. Na obrázku 26 jsou zakresleny nejdůležitější druhy symbolů, jež budou dále použity pro znázornění zkoumaného modelu rozvoje obce.

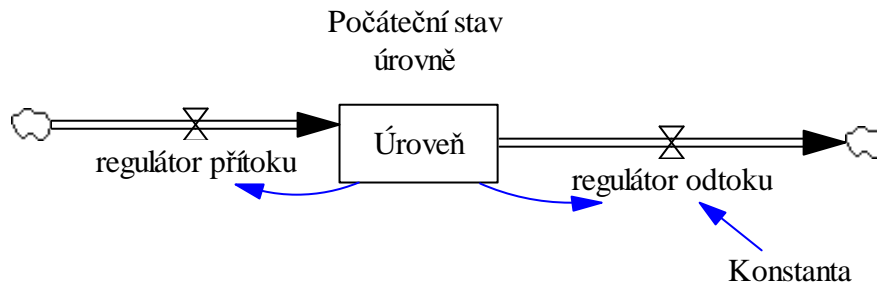

Pramen: upraveno dle Forrester (1961, s. 67) a Burianová (2007, s. 25)

Obrázek 26: Smyčkový příčinný diagram

Obrázek 26 zachycuje jednoduchý příčinný smyčkový graf, který se skládá z úrovně, počátečního stavu úrovně, konstanty, stínové proměnné a pomocných proměnných. Stínová proměnná vyjadřuje pomocnou proměnnou, která do zkoumaného modelu přichází z modelu jiného. Všechny tyto prvky jsou provázány prostřednictvím spojů (šipek). Směr šipky určuje vztah mezi veličinou ovlivňovanou a veličinou ovlivňující. Pro dynamické systémy je typické, že v modelu dochází ke zpětným vazbám (i vícenásobným).

Pokud je šipka přeškrtnuta dvěma krátkými rovnoběžkami, znamená to, že daný spoj je zpožděn o určitý časový úsek (např. o jeden rok).

Pramen: upraveno dle Forrester (1961, s. 67) a Burianová (2007, s. 25)

Obrázek 27: Diagram stavů a toků

Úroveň je v tomto případě rozdílem přítoků a odtoků. Tyto toky se chovají jako pomocné proměnné. Symbol mraku označuje hranice systému, které lze interpretovat tak, že některý tok přichází z vnějšku do systému, a naopak, že některý tok opouští systém.

Úroveň představuje akumulaci v systému. Protože se o současnou hodnotu těch proměnných, které jsou výsledkem rozdílu mezi přítoky a odtoky. Každá úroveň má vlastní počáteční hodnotu a může být dále ovlivňována konstantami a dalšími proměnnými. Příčinný spoj (vazbu) mezi proměnnými vyjadřuje jednoduchá šipka. Dvojitá šipka představuje tok (přítok, nebo odtok), který je ovlivňován regulátory. Podobných vztahů může být v jednotlivých dílčích modelech několik.

Aby mohl být model simulován, musí být definovány všechny proměnné a rovnice (musí být kvantifikovány vztahy mezi prvky systému). Při tvorbě simulačního modelu musí být vymezeny:

- časový horizont – tedy časový úsek, ve kterém bude model simulován,
- časový krok – měří, jak často bude aplikace vykonávat své výpočty.

Připravený dynamický model je již možné simulovat v prostředí simulačních programů. V této práci byl použit simulační program Vensim PLE. Tento program představuje integrované prostředí pro tvorbu a analýzu dynamických zpětnovazebních modelů. Vensim podporuje vývoj systémově dynamických modelů, které se mění s časovými změnami.

Dynamický model rozvoje obce se skládá z následujících dílčích částí:

- modelu obyvatelstva,
- modelu dopravní infrastruktury,
- modelu občanské vybavenosti,

- modelu obecních bytů,
- modelu soukromých podniků,
- doplňkového modelu rozpočtu.

V následujících subkapitolách budou tyto dílčí modely nejprve obecně charakterizovány. Následně dojde k simulaci uvedených dílčích modelů, kdy bude sledován průběh chování systému. V poslední fázi bude v modelu zjištěno, k jakým změnám v chování výstupních ukazatelů dojde, pokud bude změněna *ceteris paribus* vstupní proměnná. Tyto vstupní proměnné budou odhadnuty na základě výsledků dotazníkového šetření.

13.1 Model obyvatelstva obce

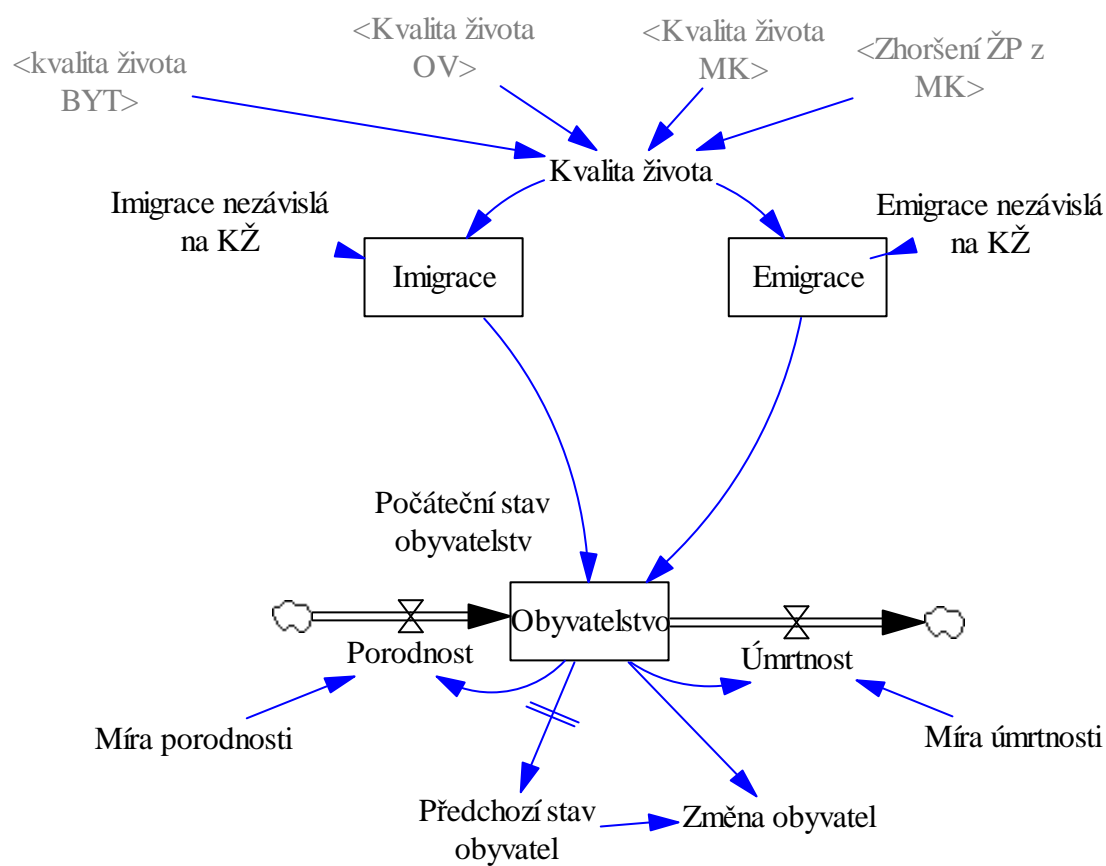
Model obyvatelstva zobrazuje vztahy mezi počtem místních obyvatel, jejich přirozeným přírůstkem (a úbytkem) a počtem lidí migrujících. Celkový stav obyvatelstva je dán mírou porodnosti, případně úmrtnosti. Jedná se v podstatě o konstanty, které vyjadřují míru reprodukce obyvatelstva, případně podíl zemřelých obyvatel. Další významnou úlohu zde hrají migrační proudy obyvatel. Model dále vychází z předpokladu, že migraci osob lze rozdělit na dvě složky:

- migraci závislou na kvalitě života,
- migraci nezávislou na kvalitě života.

Pro zjednodušení je zde uvažováno, že pokud kvalita života roste, potom poroste i počet imigrantů do dané oblasti. Naopak záporná hodnota koeficientu kvality života znamená zhoršení místních podmínek, což se odrazí v emigraci lidí z obce. Od vlivů jiných faktorů na migraci je zde abstrahováno.

Z modelu je dále patrné složení kvality života. Jejími jednotlivými složkami jsou:

- kvalita života v oblasti bydlení,
- kvalita života v oblasti občanské vybavenosti,
- kvalita života daná místními komunikacemi,
- zhoršení životního prostředí v důsledku zvýšeného provozu na místních komunikacích.

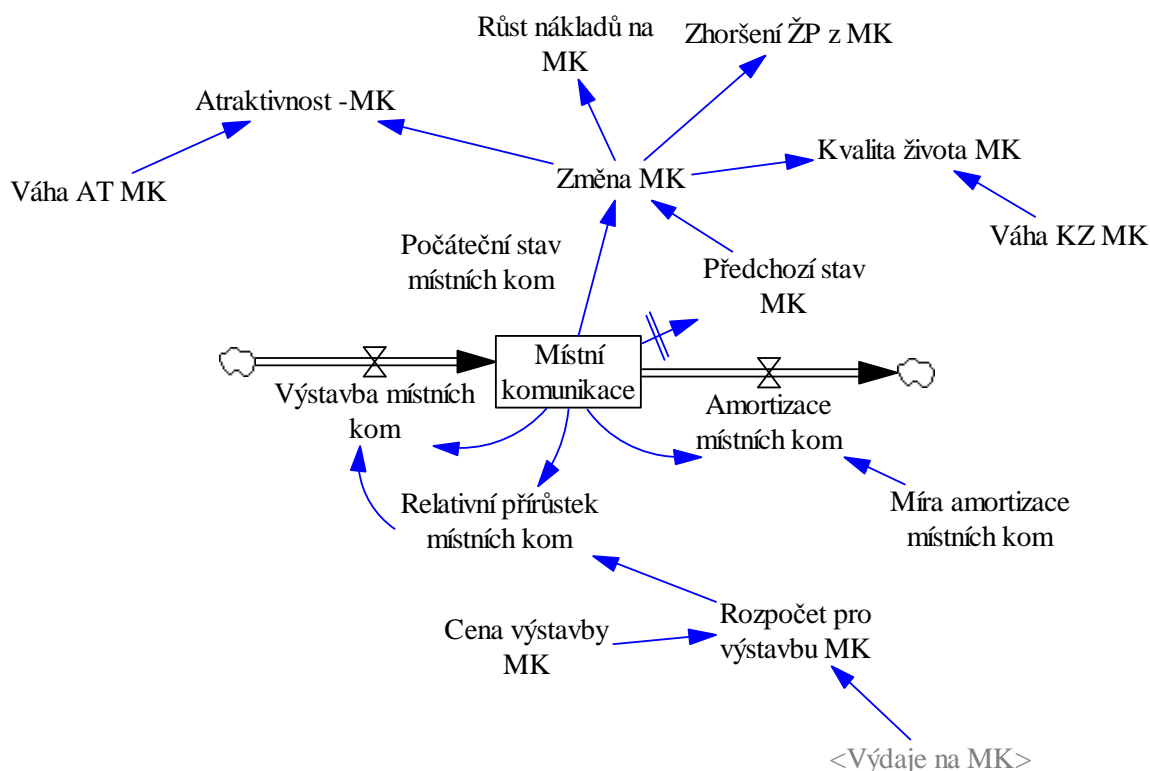
Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 28: Model obyvatelstva obce

13.2 Model místních komunikací

Dalším dílčím modelem, který bude v práci simulován, je model místních komunikací. V tomto modelu je zachycena problematika výstavby místních komunikací a jejich vliv na ekonomiku v obci. Stav místních komunikací je ovlivňován na jedné straně jejich výstavbou a na druhé straně je jejich úbytek charakterizován stavem opotřebení. Množství dopravních cest je však v obci limitováno. V tomto případě budeme uvažovat, že jediné omezení spočívá ve výši výdajů obecního rozpočtu určených na údržbu a výstavbu místních komunikací. Dalším limitem výdajů na místní komunikace je jejich cena výstavby.

Na následujícím obrázku 29 je zachycen model v grafické podobě.

Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 29: Model místních komunikací

Z obrázku je patrný další vliv místních komunikací na vybrané aspekty života v obci. Aby bylo možné zachytit příspěvek místních komunikací k dalším aspektům municipální ekonomiky, je v modelu zachycena změna místních komunikací pomocí časového zpoždění (nebo-li přes předchozí stav MK v obrázku X).

$$\frac{\Delta MK}{MK} = \frac{MK_t - MK_{t-1}}{MK_{t-1}},$$

kde: MK představuje množství místních komunikací v čase t , kdy $t = 1, 2, \dots, n$, vyjádřené prostřednictvím veřejných výdajů na údržbu a rozvoj místních silnic.

Zjištěný koeficient ovlivňuje kvalitu života²⁷ místních obyvatel, případně zvyšuje atraktivitu²⁸ obce pro podnikatelskou sféru. V modelu je dále zkoumán vztah dopravy a životního prostředí. V modelu je dále počítáno se vztahem růstu množství obecních silnic a nákladů na jejich údržbu, které opět limitují výdaje rozpočtu obce.

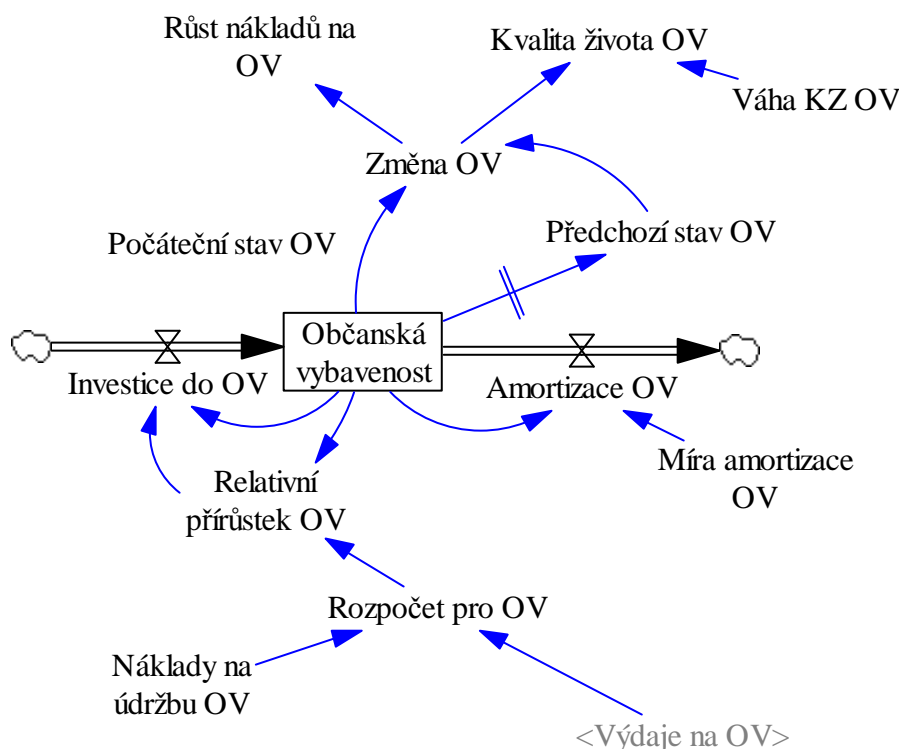
²⁷ Blíže viz kapitola 8.

²⁸ Blíže viz kapitola 7.7.

13.3 Model občanské vybavenosti

Další oblastí, která je zvolena pro dynamický model rozvoje obce, je občanská vybavenost v obci. Konkrétní druh občanské vybavenosti není v modelu analyzován. V modelu se uvažuje s určitým „obecným“ druhem občanské vybavenosti. Při praktickém využití modelu je možné za kategorii „občanská vybavenost“ doplnit libovolný její druh, který daná obec vlastní.

Model občanské vybavenosti je zobrazen na následujícím obrázku 30.

Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 30: Model občanské vybavenosti

Podobně jako v modelu místních komunikací, také úroveň občanské vybavenosti determinují investice do občanské vybavenosti a její amortizace. Limitujícím faktorem jsou také zde výdaje obecního rozpočtu určené na údržbu a rozvoj občanské vybavenosti. Zprostředkovaně přes rozpočet omezují výdaje na investice do občanské vybavenosti její náklady na údržbu.

Stejným způsobem, jako tomu bylo u místních komunikací, také vliv občanské vybavenosti na kvalitu života je určován prostřednictvím míry růstu výdajů do této oblasti. Autor

předpokládá, že občanská vybavenost bude ovlivňovat zejména aspekty kvality života místních obyvatel. Od dalších vlivů je v modelu abstrahováno. Přesto by bylo vhodné upozornit, že někteří autoři vyzdvihují občanskou vybavenost v obci také jako jeden z důležitých kritérií pro rozhodování podnikatele o své lokalizaci²⁹.

13.4 Model sektoru bydlení a stavebních pozemků

Model sektoru bydlení a stavebních pozemků má oproti předchozímu modelu svoji specifickou formu. Důvodem jeho specifčnosti je zejména prolínání majetku obce a majetku občanů obce. Jako zkoumané proměnné zde vystupují:

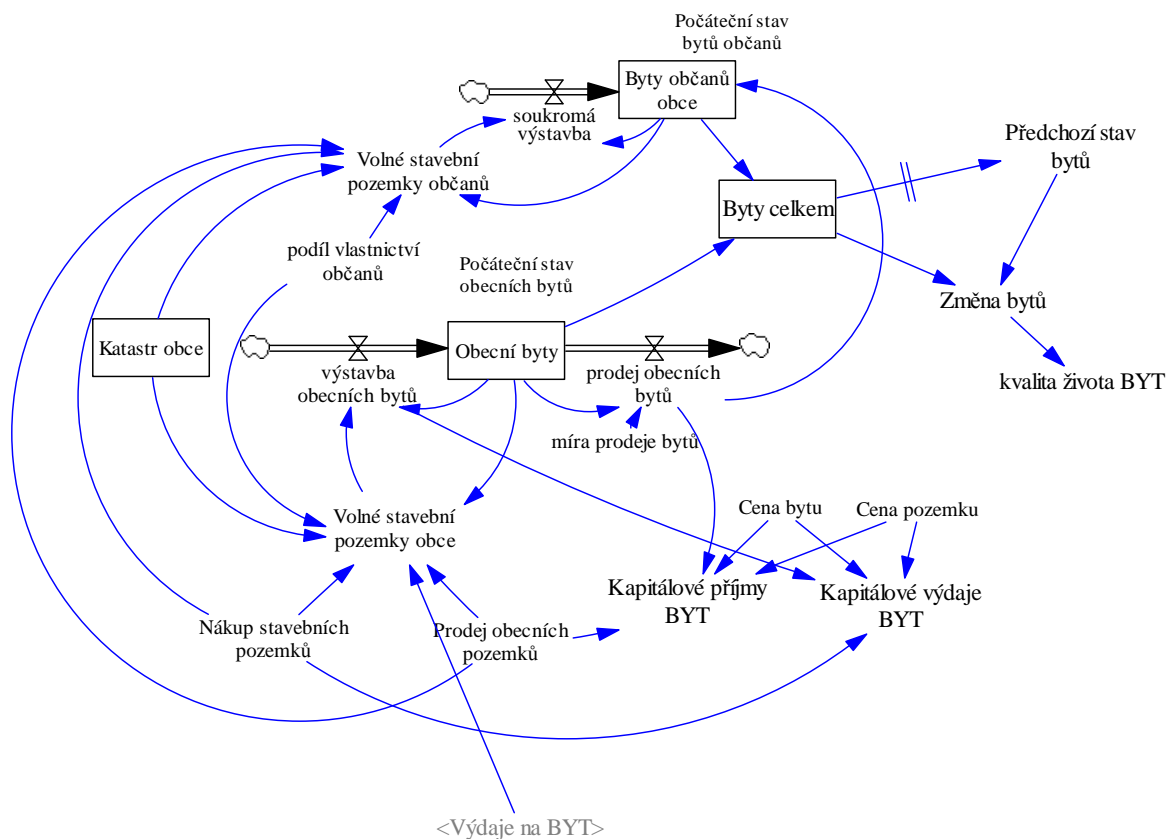
- obecní byty a byty občanů obce,
- obecní stavební pozemky a stavební pozemky ve vlastnictví občanů obce.

Další specifikum tohoto modelu vyjadřuje vedle omezené výše výdajů obecního rozpočtu zejména výměra katastru obce. Výchozím předpokladem je nezvětšitelnost množství pozemků dostupných obci, případně občanům obce k realizaci bytové výstavby³⁰. S touto problematikou také souvisí vlastnictví pozemků a bytů. V modelu se předpokládá, že vlastníkem pozemku nebo bytu může být buď občan obce, nebo obec samotná. Z toho vyplývá i inverzní vztah mezi podílem obecního a soukromého vlastnictví na území obce. V neposlední řadě se nesmí opomenout nepřímo úměrný vztah mezi samotnou výstavbou bytů a množstvím volných stavebních pozemků.

Vedle omezenosti ve výměře spočívá další specifikum tohoto druhu majetku v možnosti jeho prodeje a získání tak prostředků pro zajišťování veřejných (příp. smíšených) statků a služeb pro občany.

²⁹ Srov. např. Glaeser a Maré (2000), Myers (1998) a další.

³⁰ Pro zjednodušení se zde neuvažuje např. možnost přeměny zemědělské půdy ve volné stavební pozemky.

Pramen: vlastní konstrukce

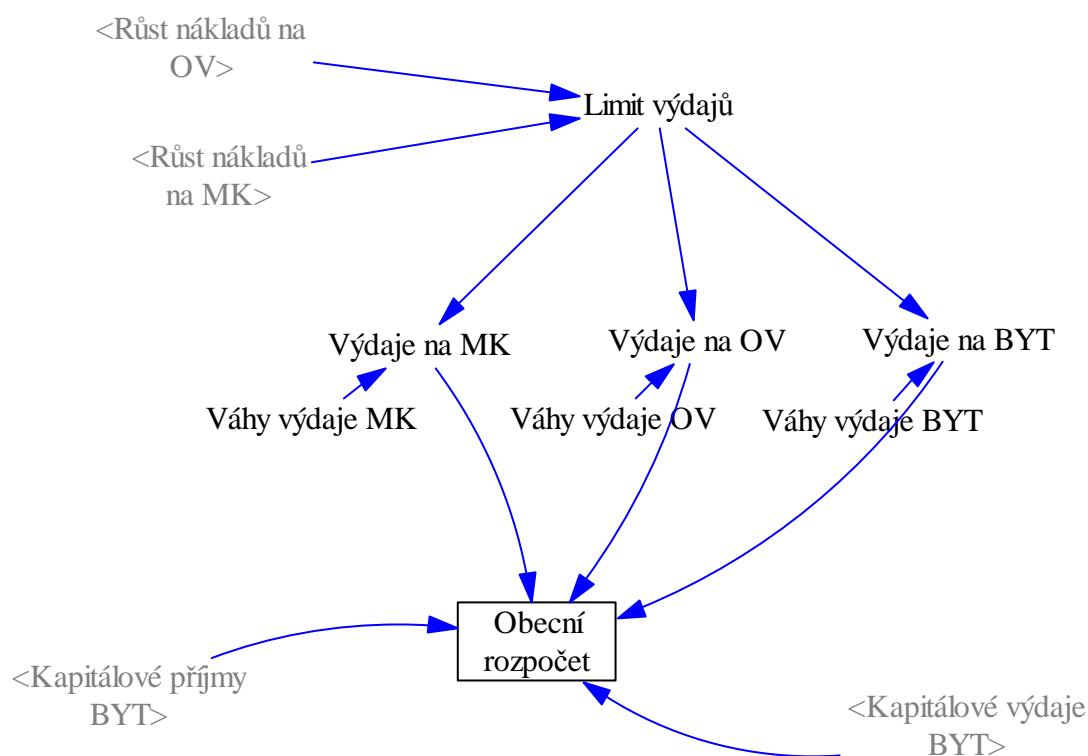
Obrázek 31: Model sektoru bydlení a stavebních pozemků

Podobně jako tomu bylo v předchozích modelech, tak také tady je zjišťován příspěvek sektoru bydlení ke kvalitě života prostřednictvím relativního přírůstku tohoto majetku.

13.5 Model rozpočtu obce

Jako doplňkový model zde vystupuje rozpočet obce, který plní funkci převodového můstku mezi předchozími modely. Z tohoto důvodu je tento dílčí model velmi zjednodušen na základní vztahy, ke kterým v rozpočtu obce dochází. Příkladem může být absence daňových příjmů.

Tento model je zobrazen na obrázku 32.

Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 32: Model rozpočtu obce

Z obrázku je patrné, že model rozděluje výdaje na tři části:

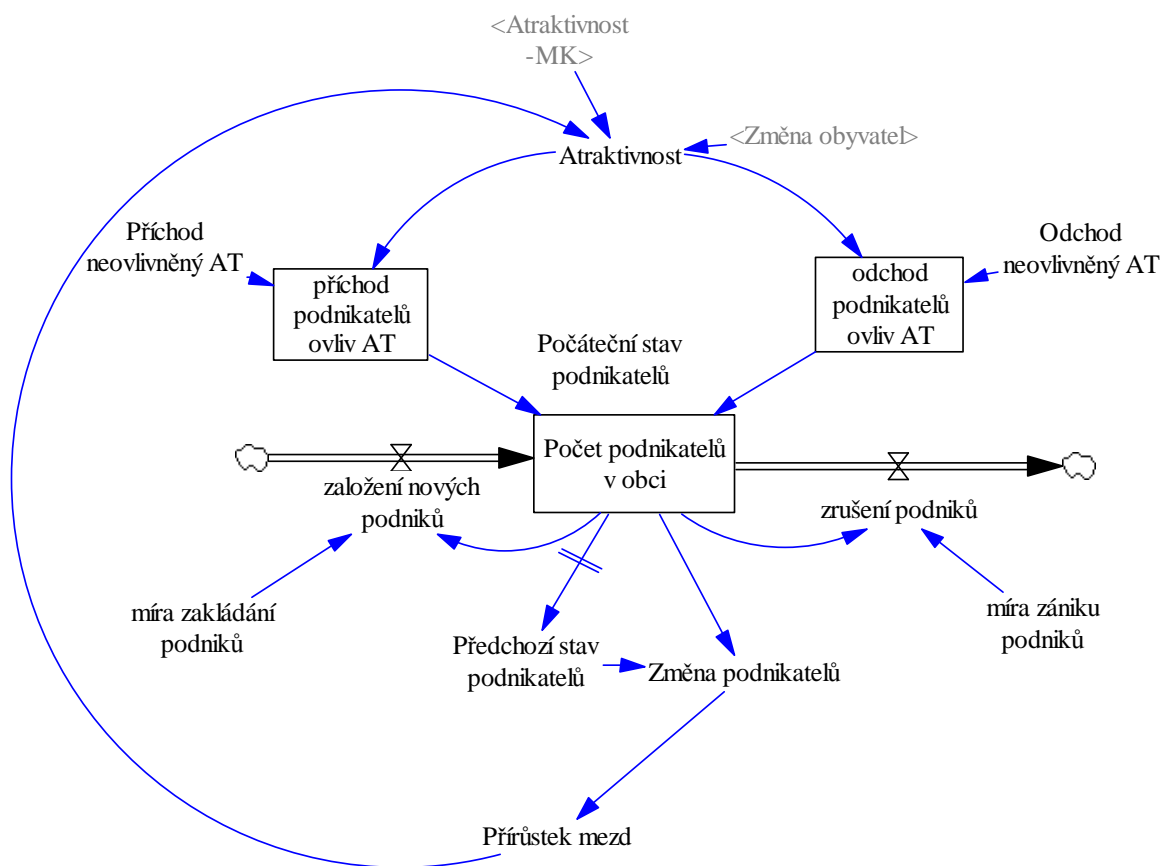
- výdaje na místní komunikace,
- výdaje na občanskou vybavenost,
- výdaje do sektoru bydlení.

Aby bylo možné v průběhu simulací upravovat výše výdajů do těchto tří oblastí, jsou ke každému typu výdaje přiřazeny váhy, které také mimo jiné vyjadřují důležitost dané oblasti pro obec a její rozvoj.

13.6 Model podnikatelského sektoru v obci

Významným prvkem municipálního ekonomického systému je podnikatelský sektor. Právě on je do určité míry hlavním zdrojem bohatství obce³¹. Proto je mu v modelu rozvoje obce také věnován jeden dílčí model, který je zobrazen na obrázku 33.

³¹ Srov. Toth (2005, s. 3)

Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 33: Model podnikatelského sektoru v obci

Také v tomto modelu se předpokládá se zjednodušením. Vztah mezi tímto dílčím modelem a ostatními modely lze vysledovat jednak v atraktivnosti dané obce pro podnikatelský sektor, jednak prostřednictvím úrovně „počet podnikatelů v obci“. Tato úroveň vystupuje v modelu také jako jeden z ukazatelů rozvoje obce.

Podobně jako byla kvalita života kritériem pro příliv a odliv nových obyvatel obce, působí atraktivnost v tomto modelu jako jeden z dílčích faktorů, který přispívá k lokalizaci podnikatelského subjektu na území obce. Atraktivnost tak působí jako determinant rozvoje.

Faktory, které naopak determinují atraktivnost jsou:

- přírůstek obyvatel obce (tedy přírůstek potenciálních zákazníků),
- přírůstek místních komunikací,
- přírůstek mezd.

14 Simulace modelu rozvoje obce

Model rozvoje obce byl simulován v programu Vensim PLE. Z tohoto důvodu bylo nutné doplnit grafické modely o funkční závislosti mezi jednotlivými úrovněmi, pomocnými proměnnými a konstantami. Dříve než byla spuštěna simulace, byl stanoven časový horizont 100 let a stanoven časový krok v hodnotě jedna. Znamená to tedy, že simulační program provede 100 opakovaných cyklů dynamického modelu. Z grafických zobrazení výstupu je patrné, že časový horizont 100 let je dostatečný pro zjištění vývojových tendencí zkoumaných proměnných.

Počáteční hodnoty vstupních proměnných byly přizpůsobeny vybrané obci z kategorie 4, jejíž počet obyvatel dosahuje 3 270 osob. Také všechny ostatní konstanty byly přizpůsobeny výsledkům analýzy dotazníkového šetření pro danou velikostní kategorii.

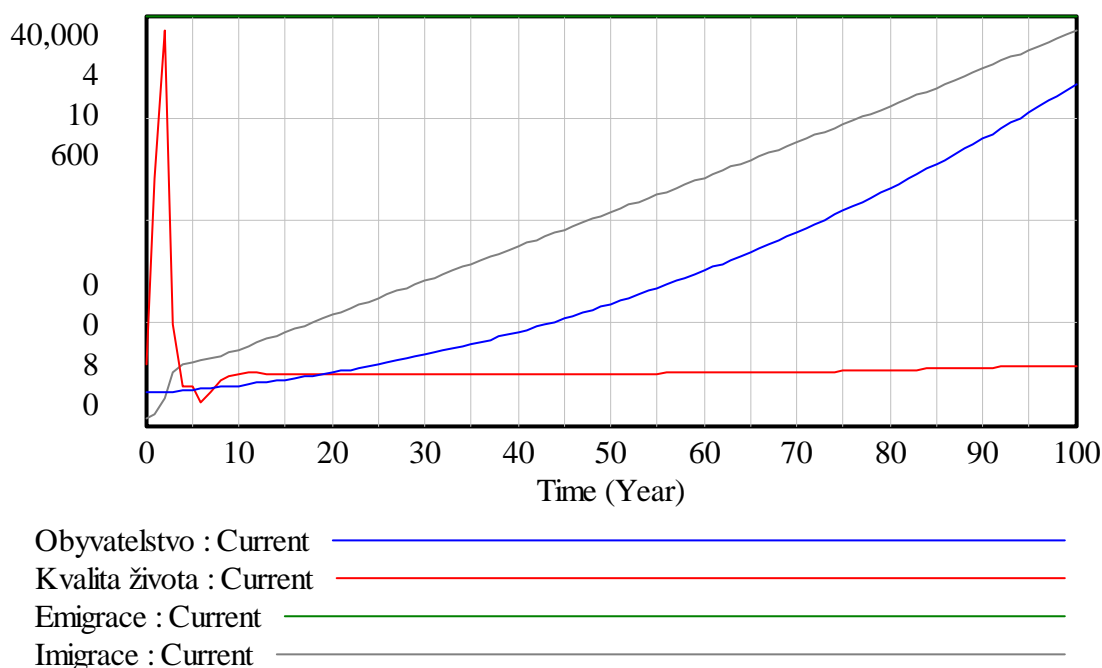
14.1 Simulace modelu obyvatelstva

Dříve než byla provedena vlastní simulace modelu, byly do něj doplněny výchozí parametry. Z důvodu přehlednosti bude i zde dodrženo rozdělení celkového modelu na modely dílčí. Protože je model vytvářen (a tedy i simulován) jako komplexní model, neohrozí změny provedené v dílčích modelech celkovou konzistentnost modelu. Navíc je zde možné zkoumat provázanost jednotlivých dílčích modelů.

Výsledky simulace modelu obyvatelstva jsou zobrazeny na obrázku 34. Toto chování bylo ovlivněno následujícími hodnotami vstupních parametrů:

- počáteční stav obyvatelstva – 3 270 osob,
- míra porodnosti – 0.05 %,
- míra úmrtnosti – 0.05 %,
- imigrace nezávislá na kvalitě života – 10 osob,
- emigrace nezávislá na kvalitě života – 10 osob.

Vývoj hodnot vybraných úrovní a pomocných proměnných vykázal následující chování, které je zobrazeno na obrázku 34, ve kterém je na ose x měřen čas v letech a na ose y jsou zaznamenávány maximální a minimální výše hodnot dosahovaných jednotlivými proměnnými v tisících jednotkách. Případné hodnoty mohou být doplněny písmeny M (značí milion jednotek) a B (značí miliardu jednotek). Pořadí zobrazených hodnot odpovídá pořadí proměnných popsaných v legendě pod grafem. Z grafu tak lze vyčíst, že počet obyvatel obce v průběhu roku vzrostl na 10 tis. osob.

Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 34: Simulace modelu obyvatelstva

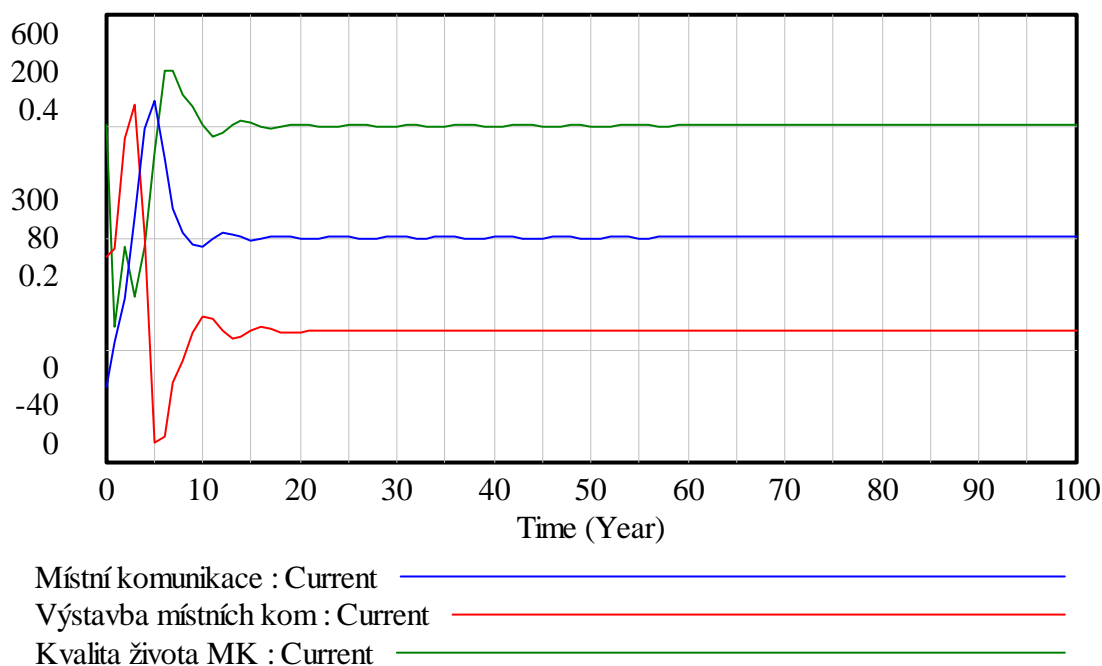
Z grafu na obrázku 34 je patrný rozdílný průběh jednotlivých proměnných popisujících vývoj obyvatelstva a indexu kvality života. Protože počet obyvatel je závislý na vývoji kvality života, odpovídá jejím hodnotám také průběh ostatní křivek v grafu. Kvalita života v prvních letech tzv. přestřelovala (prudký růst byl střídán rychlým poklesem). Přibližně po 10 letech se však hodnota indexu kvality života ustálila a vykazovala pozvolný růst.

Vývoj kvality života odpovídaly také průběhy křivek obyvatelstva a imigrace. Obě úrovně vykazují růst. Naopak vývoj počtu emigrantů je konstantní (nepůsobí zde kvalita života).

14.2 Simulace modelu místní komunikace

Vstupní hodnoty pro model místních komunikací byly stanoveny následujícím způsobem:

- počáteční stav místních komunikací – 100 km,
- míra amortizace místních komunikací – 0.1,
- cena výstavby místních komunikací – 400 Kč/km,
- váha místních komunikací ke kvalitě života – 0.3,
- váha místních komunikací k atraktivnosti – 0.2,

Pramen: vlastní konstrukce

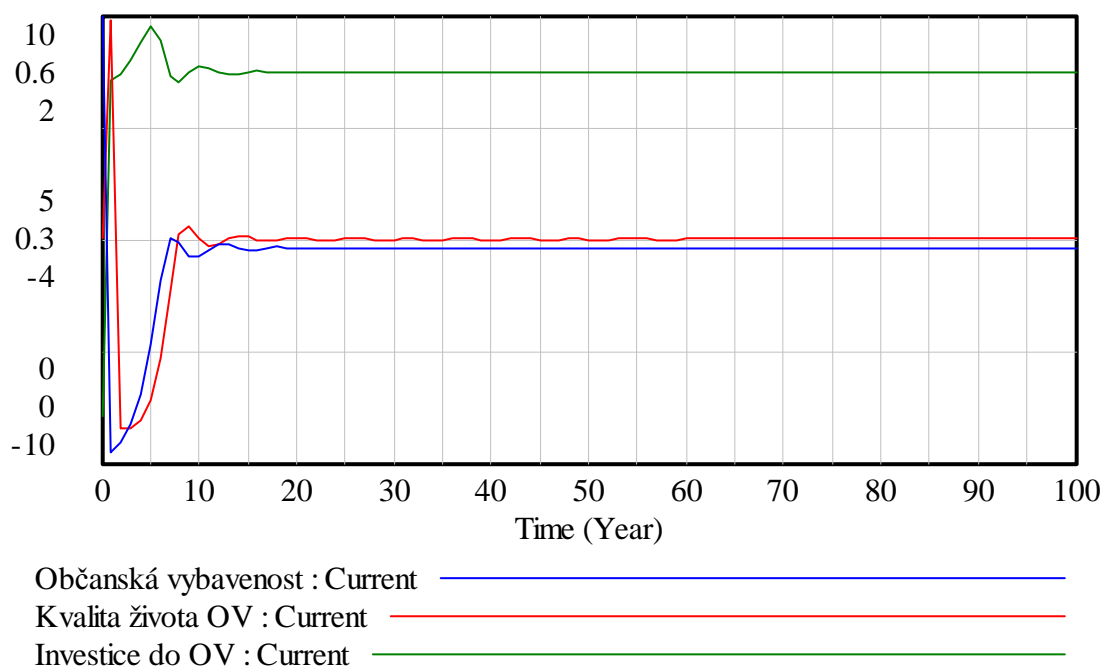
Obrázek 35: Simulace modelu místní komunikace

Z modelu na obrázku 35 je patrná rozkolísanost jednotlivých proměnných v prvních přibližně 15 letech. Rozkolísanost se postupně snižuje, až dosáhne „stabilního“ stavu. Toto počáteční rozkolísání bylo způsobeno omezeními daná veřejnými výdaji do dané oblasti.

14.3 Simulace modelu občanské vybavenosti

Pro simulaci modelu občanské vybavenosti byly nastaveny tyto vstupní hodnoty:

- počáteční stav občanské vybavenosti – 10 objektů,
- náklady na údržbu občanské vybavenosti - 25 000 Kč/rok,
- míra amortizace občanské vybavenosti – 0.1,
- váha občanské vybavenosti na kvalitu života – 0.3

Pramen: vlastní konstrukce

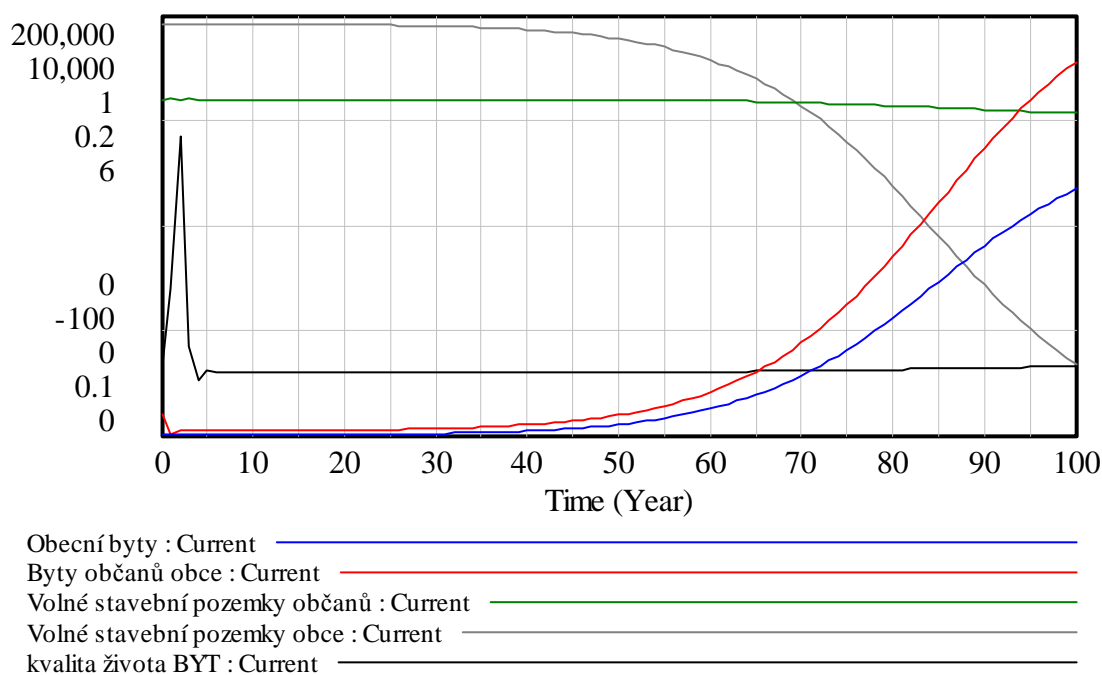
Obrázek 36: Simulace modelu občanské vybavenosti

Podobně jako předchozí model dopravy vykazoval kolísavé změny v průběhu zkoumaných veličin, tak také v případě modelu občanské vybavenosti lze vyzorovat oscilace v průběhu křivek. Také zde přibližně po 15 letech dosáhla úroveň občanské vybavenosti „stabilního“ stavu.

14.4 Simulace modelu bytového sektoru a pozemků

V případě modelu bytového sektoru a pozemků (viz obrázek 37) byly vstupní hodnoty nastaveny následujícím způsobem:

- katastr obce – 220 000 ha,
- počáteční stav obecních bytů – 50 objektů,
- počáteční stav bytů občanů – 400 objektů,
- podíl vlastnictví občanů na všech bytech v obci – 0.8,
- míra nákupu stavebních pozemků – 0.1,
- míra prodeje stavebních pozemků – 0.1,
- míra prodeje bytů – 0.1,
- cena bytu – 1 800 000 Kč,
- cena pozemku – 700 000 Kč.

Pramen: vlastní konstrukce

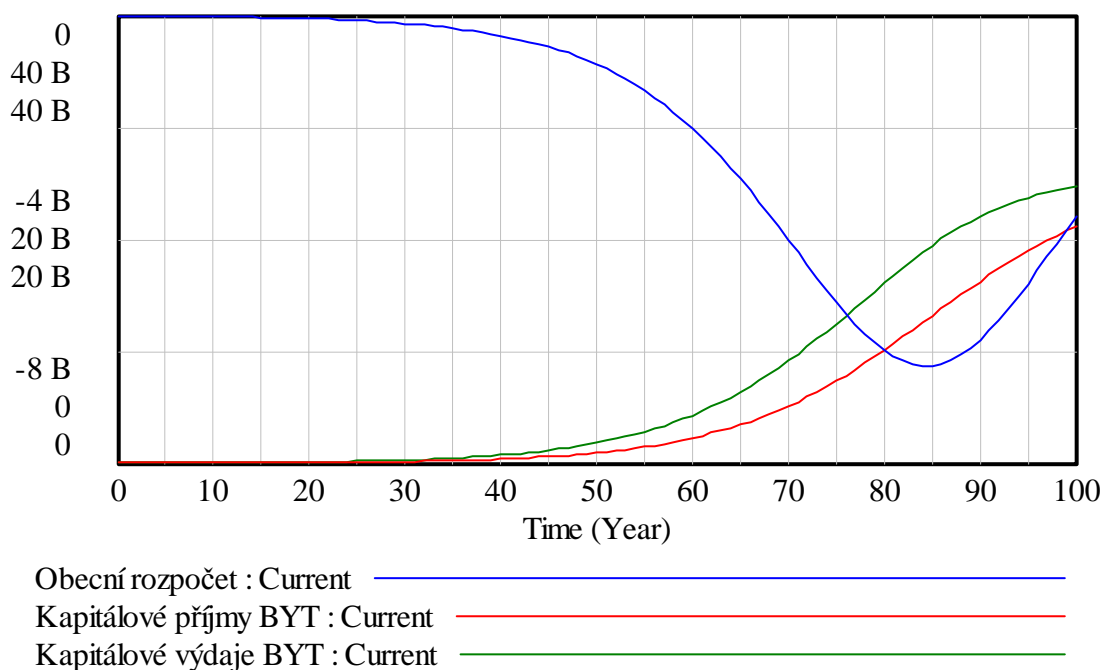
Obrázek 37: Simulace modelu bytového sektoru a pozemků

Z výsledků provedené simulace lze vysledovat, že obec investovala do výstavby bytů. Protože množství pozemků je limitované katastrem obce, snižuje se tím počet bytů ve vlastnictví občanů. Tomuto trendu odpovídal klesající průběh křivek znázorňujících volné pozemky. Při zkoumání průběhu křivky kvality života si můžeme povšimnout prvotního výkyvu. Přibližně po 5. roce se průběh křivky ustálil do velmi pozvolna rostoucí křivky.

14.5 Simulace modelu rozpočtu obce

Model rozpočtu obce (viz obrázek 38) obsahuje v podstatě pouze tři proměnné, kterými jsou váhy důležitosti jednotlivých oblastí pro rozvoj obce. Váhy byly nastaveny v souladu s výsledky korespondenční analýzy následovně:

- váhy výdajů na místní komunikace – 0.4,
- váhy výdajů na občanskou vybavenost – 0.4,
- váhy výdajů na obecní byty – 0.2.

Pramen: vlastní konstrukce

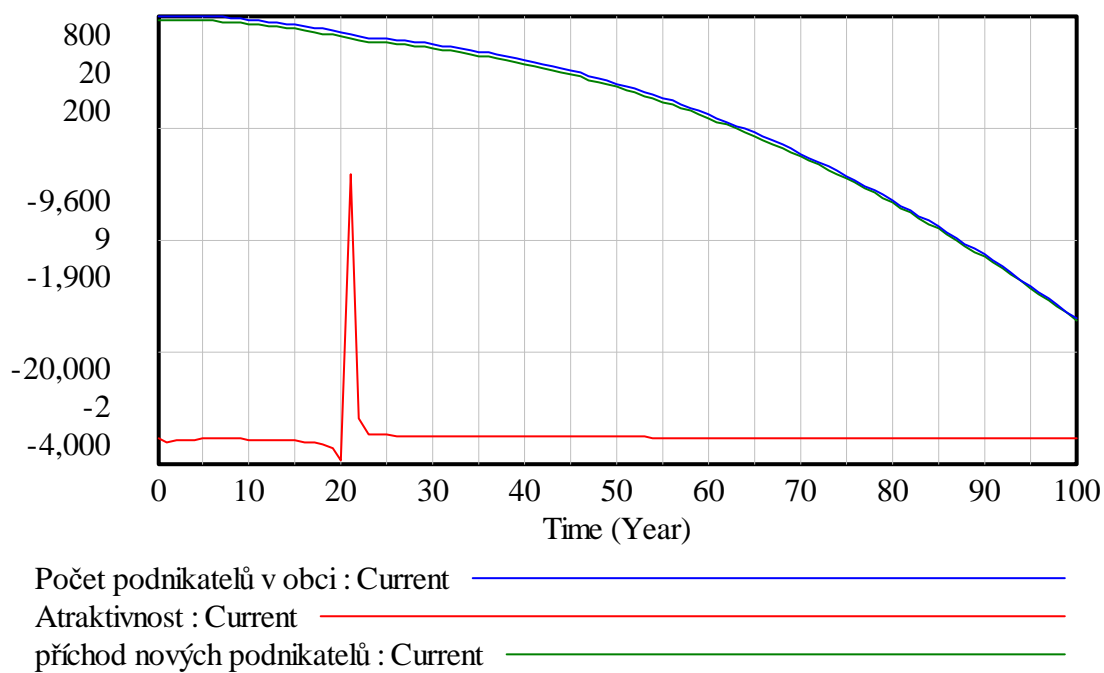
Obrázek 38: Simulace modelu rozpočtu obce

Rozpočet obce obsahoval pouze kapitálové příjmy a kapitálové výdaje spojené s prodejem a nákupem bytů a stavebních pozemků. Z průběhu křivek zkoumaných proměnných lze vysledovat vznik deficitu obecního rozpočtu, který se však vlivem zpomalování růstu výdajů začal snižovat.

14.6 Simulace modelu podnikatelského sektoru v obci

Model podnikatelského sektoru (viz obrázek 39) v obci byl simulován na základě těchto vstupních hodnot:

- počáteční stav podnikatelů v obci – 800 podnikatelských subjektů,
- míra zakládání podniků – 0,2,
- míra zániku podniků – 0,2,
- příchod nových podnikatelů neovlivněný atraktivitou obce – 5 podnikatelských subjektů,
- odchod podnikatelů neovlivněný atraktivitou obce – 5 podnikatelských subjektů.

Pramen: vlastní konstrukce

Obrázek 39: Simulace podnikatelského sektoru v obci

Vlivem změn proměnných, které ovlivňují atraktivitu dané oblasti došlo ve 20. roku k prudkému výkyvu. Poté se průběh atraktivnosti ustálil. Počet podnikatelů však klesá.

Závěr

Uspokojování veřejných potřeb v určitém území prostřednictvím realizace místních veřejných statků předurčuje obec k tomu, aby byla jejich poskytovatelem. Jedním z nástrojů, který umožňuje obci vykonávat svoji úlohu, který je nepostradatelný při poskytování veřejných statků a v neposlední řadě vytváří základní podmínky pro život obyvatel i podnikatelských subjektů, je majetek obce. Stále narůstající požadavky na uspokojování potřeb obyvatel obcí vyžadují, aby obce majetek vlastnily, efektivně jej využívaly a pokud možno jej dále rozšiřovaly.

Měření a kvantifikace přínosů z hospodaření s majetkem obce je závislé na způsobu jeho využívání. Majetek slouží k plnění základních úkolů obecní samosprávy, k produkci veřejných statků a v určitých případech i k podnikatelské činnosti. Ve všech těchto případech majetek generuje určité přínosy. Jejich zhodnocení však není snadné.

Můžeme předpokládat, že využívání obecního majetku není primárně spojeno s generováním zisku, případně finančních příjmů do obecního rozpočtu, pomocí nichž by bylo rozvoj municipality možné měřit. Hospodaření s obecním majetkem se zejména orientuje na růst kvality života místních obyvatel, zvyšování atraktivity obce pro potenciální nově příchozí obyvatele, podporou místního podnikatelského sektoru apod. Takto vytvořené přínosy dále mohou zpětně podpořit rozvoj samotné municipality.

Obecní majetek tvoří materiální základnu pro výkon veškerých kompetencí obce. Je proto důležité, aby rozhodnutí nebyla vykonávána parciálně, ale spíše v komplexním pojetí, přičemž je nezbytné zvážit situace, které využívání majetku ovlivňují. Tato rozhodnutí by měla být součástí efektivního a systematického rozhodování obce s cílem podpořit realizaci svých strategických rozvojových cílů. Jejich konečným výsledkem bude dopad na kvalitu života (předpokladem je, že tato změna bude pozitivní). Změny v kvalitě života působí na sociálně ekonomický rozvoj obce, samotný život v obci, ale také na podnikatelské aktivity. Jelikož tyto změny v kvalitě života ovlivňují další procesy v obci, bylo v této práci použito systémového přístupu k této problematice.

Naplnění cílů disertační práce

Hlavním cílem disertační práce bylo prostřednictvím modelu rozvoje municipality stanovit dopady způsobů využívání majetku na rozvoj obcí s přihlédnutím k jejich funkcím.

Postup pro dosažení cíle byl v práci rozdělen do tří dílčích částí. První část byla na věnována rešerši literatury, na jejímž základě byla vymezena teoreticko-metodologická východiska fungování obcí, východiska pro jejich rozvoj a nástroje, kterými může obec svůj rozvoj podpořit. V této části také dochází k vymezení majetku jako nástroje pro podporu rozvoje obce. Aby bylo možné zjistit vztahy mezi využíváním majetku a jednotlivými oblastmi rozvoje byla v práci provedena klasifikace obecního majetku z různých hledisek a přístupů. S ohledem na obtížnou uchopitelnost pojmu rozvoj, a dále vzhledem k hlavním funkcím majetku, byla stanovena jako indikátor rozvoje kvalita života.

Ve druhé části práce byla zpracována empirická data shromážděná prostřednictvím dotazníkového šetření. Důvodem použití dotazníku byla snaha maximálně využít kvalitativních znaků, které bude možné promítnout do indikátoru kvality života. Empiricky zjištěná data byla hodnocena zejména metodami vícerozměrných statistických analýz – konkrétně se jednalo o korespondenční analýzu. Tato analýza umožňuje stanovit a utřídit data, na jejichž základě je možné učinit rámcový přehled o struktuře majetku a způsobech jeho využívání (o formě jeho správy). Současně byly analyzovány rozvojové cíle obcí, na jejichž základě bude možné určit oblasti, ve kterých bude majetek nejvíce přispívat k rozvoji obce (resp. bude přispívat ke kvalitě života). Protože lze očekávat, že struktura majetku i rozvojové cíle se budou měnit zejména s ohledem na velikost obce (měřenou počtem obyvatel).

Třetí část práce byla zaměřena na vytvoření dynamického modelu obce, kterým bylo možné zachytit vlivy majetku na kvalitu života v obci. Z tohoto důvodu bylo nutné určit kauzálních vazby mezi prvky modelu rozvoje obce. Konkrétně bylo vytvořeno pět dílčích modelů, které charakterizují vybrané části municipální ekonomiky. Těmito dílčími modely byly:

- model obyvatel obce (zaměřený na sledování změn počtu obyvatel zejména vlivem migrace, u které se předpokládá souvislost s kvalitou života),
- model místních komunikací (zaměřený za vztahu investic do obecních silnic a jejich vlivu na kvalitu života, ale také na zvyšování atraktivnosti obce pro podnikatelské subjekty),
- model občanské vybavenosti (opět zaměřený na změny v kvalitě života),
- model bytového sektoru a stavebních pozemků (také tento model souvisí s kvalitou života),

- model podnikatelského sektoru (který je v podstatě hlavní determinantem rozvoje obce).

Dílním převodovým můstkem byl jednoduchý model rozpočtu obce.

Aby bylo možné zachytit vliv jednotlivých oblastí (v nichž se majetek významně angažuje), byly provedeny simulace, jejichž prostřednictvím byla potvrzena hypotéza práce:

Využívání majetku obce spojené zejména s produkcí vybraných veřejných statků přispívá k rozvoji obce, a to zejména k růstu kvality života, jako jedné jeho determinanty.

Z provedených simulací bylo zjištěno, že majetek skutečně ovlivňuje kvalitu života. Vliv jednotlivých oblastí na kvalitu života je však rozdílný. Přesto zkoumaná hypotéza byla potvrzena.

Hlavní přínosy disertační práce

Přínosy disertační práce lze rozdělit do dvou skupin, a to přínosy pro další rozvoj vědního oboru a přínosy pro praxi.

Přínosy pro rozvoj vědy spočívají v:

- kritické zhodnocení přístupů v literatuře k hodnocení dopadů majetku na rozvoj obce,
- vytipování kauzálních vztahů mezi způsoby využívání majetku a rozvojovými oblastmi municipální ekonomiky,
- vytvoření dynamického modelu na jehož základě lze zkoumat dopady majetku na kvalitu života.

Mezi přínosy pro praxi lze zařadit:

- vytvoření „alternativního“ přístupu k analýze, která umožní určit vztahy v rámci municipálního ekonomického systému,
- vytvoření dynamického simulačního modelu na jehož základě bude možné predikovat dopady majetku na různé rozvojové cíle obcí.

Literatura

- [1] Bailey, J., S. *Local Government Economics. Principle and Practice*. Basingstoke: Macmillan, 1999, 359 s. ISBN 0-333-66908-8
- [2] Berg, L. van den, Meer, J. van der, Otgaar, A. H. J. *The Attractive City – Catalyst for Economic Development and Social Revitalisation*. [on-line]. Rotterdam: Euricur Report, 2000. [citováno dne 30. 5. 2008]. Dostupné z: http://www.euricur.nl/content_assets/attractivecity.pdf
- [3] Binek, J. *Hospodaření s majetkem obcí*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 189 s.
- [4] Blakely, E., J., Bradshaw, T., K. *Planning Local Economic Development, Theory and Practise*. 3. vyd. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc. 2002. ISBN 0-7619-2458-2.
- [5] Clausen, S. E. *Applied Correspondence Analysis*. Thousand Oaks: Sage Publication, 1998. 69 s. ISBN 0-7619-1115-4
- [6] Čelechovský, G., Šipler, V. *Města jako systémy*. Praha: Academia, 1983. 212 s.
- [7] Forrester, J. W. *Industrial Dynamics*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology, 1961. 464 s.
- [8] Forrester, J. W. *Urban Dynamics*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology, 1969. 285 s.
- [9] Forrester, J. W. *World Dynamics*. Cambridge: Wright-Allen Press, 1971. 142 s.
- [10] Fotr, J., Dědina, J., Hružová, H. *Manažerské rozhodování*. 2. rozš. vyd. Praha: Ekopress, 2000, 231 s. ISBN 80-86119-20-3
- [11] Greenacre, M. *Correspondence Analysis in Practice*. 2. vyd. Boca Raton: Chapman & Hall/CRC, 2007. 280 s. ISBN 978-1-58488-616-7.
- [12] Habr, J., Vepřek, J. *Systémová analýza a syntéza (zdokonalování a projektování systémů)*. Praha: SNTL – Nakladatelství technické literatury, 1986. 316 s.
- [13] Halásek, D., Pilný, J., Tománek, P. *Určování bonity obcí*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2002. 130 s. ISBN 80-248-0159-0.
- [14] Hebák, P. a kol. *Vícerozměrné statistické metody* [3]. 2. vyd., Praha: INFORMATORIUM, 2007. 271 s. ISBN 978-80-7333-001-9.
- [15] Hrabalová, S. *Teorie a praxe rozvoje měst a obcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 93 s. ISBN 80-210-3356-8
- [16] Kolektiv autorů. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*. Praha: IFEC, 2001. 266 s. ISBN 80-86412-08-3.

- [17] Lacina, K. a kol. *Vybrané kapitoly ze soudobého řízení měst a obcí*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1994. 133 s. ISBN 80-7194-192-1.
- [18] Maier, G., Tödting, F. *Regionálna a urbanistická ekonomika 1: teória lokalizácie*. Praha: Elita, 1997. 237 s. ISBN 80-8044-044-1.
- [19] Pacáková, V. a kol. *Štatistické metódy v ekonómii so zameraním na sociálne analýzy*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2009. 208 s. ISBN 978-80-225-2704-0.
- [20] Peková, J. *Hospodaření a finance územní samosprávy*. Praha: Management Press, 2004. 375 s. ISBN 80-7261-086-4.
- [21] Peková, J. *Hospodaření obcí a rozpočet*. Praha: Codex Bohemia, 1997. 289 s. ISBN 80-85963-35-5
- [22] Peková, J., Pilný, J., Jetmar, M. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. Praha: ASPI, 2008. 711 s. ISBN 978-80-7357-351-5.
- [23] Provazníková, R. *Financování měst, obcí a regionů, teorie a praxe*. 2. rozš. vydání. Praha: Grada, 2009. 304 s. ISBN 978-80-247-2789-9
- [24] Provazníková, R. *Financování měst, obcí a regionů*. Praha: Grada Publishing, 2007. 280 s. ISBN 978-80-247-2097-5
- [25] Rektořík, J., Šelešovský, J. a kol. *Sociální a technická infrastruktura*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, 135 s. ISBN 80-210-2956-0.
- [26] Samuelson, P. A., Nordhaus, W. D. *Ekonomie*. Praha: Svoboda, 1991. 1011 s. ISBN 80-205-0192-4
- [27] Skokan, K. *Konkurenceschopnost, inovace a klastry v regionálním rozvoji*. Ostrava: Repronis, 2004. ISBN: 80-7329-059-6
- [28] Světová banka. *Local Economic Development, LED Quick Reference*. [on-line]. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, World Bank, 2003. [citováno dne 15. 8. 2007]. Dostupné z: <http://www.bertelsmann-stiftung.de/bst/en/media/QuickReference.pdf>
- [29] Swinburn, G., Goga, S., Murphy, F. *Local Economic Development Primer*. [on-line]. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung, World Bank, 2004. [citováno dne 15. 8. 2007]. Dostupné z: <http://www.bertelsmann-stiftung.de/bst/en/media/LEDPrimer.pdf>
- [30] Švantnerová, Ľ., Kožiak, R. *Ekonomika miestnej samosprávy*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2005a. 98 s. ISBN 80-8083-117-3
- [31] Švantnerová, Ľ., Kožiak, R. *Teoreticko-metodologické aspekty skúmania municipálneho majetku*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2005b. 124 s. ISBN 80-8083-108-4
- [32] Toth, P. a kol. *Financování obcí*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2005. 326 s. ISBN 80-245-0957-1

- [33] Toth, P. *Ekonomika měst a obcí*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1998. 194 s. ISBN 80-7079-693-6
- [34] van Oort, F., G. *Urban Growth and Innovation*. Aldershot: Ashgate, 2004. 273 s. ISBN 0-7546-3867-7
- [35] Varadzin, F., Březinová, O. *Hledání ve světě ekonomie*. Praha: Professional Publishing, 2003. 305 s. ISBN 80-86419-56-8.
- [36] Vojtko, V., Mildeová, S. *Dynamika trhu*. Praha: Profess consulting, 2007. ISBN 978-80-7259-052-0
- [37] Žák, M. *Velká ekonomická encyklopedie*. 2. rozšířené vydání. Praha: Linde, 2002. 887 s. ISBN 80-7201-381-5
- [38] Žárska, E. a kol. *Komunálna ekonomika a politika*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2007. 194 s. ISBN 978-80-225-2293-9

Články, sborníky, zákony

- [39] Andráško, I. Kvalita života jako účast profilu konkurenceschopného regiónu? In *XI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*. [CD-ROM]. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4625-2
- [40] Andráško, I. *Výskum kvality života v humánnej geografii*. [on-line]. Bratislava: Geografický ústav Slovenskej akadémie vied, (poster), [citováno dne 4. 11. 2008]. Dostupné z: <http://www.geography.sav.sk/pdf/01-Andrasko.pdf>
- [41] Bacsó, P. Niektoré aspekty merania kvality života. In *GEO Information*. 2006, č. 3, s. 1 – 13.
- [42] Biagi, B., Lambiri, D., Roznela, V. Quality of Life in the Economic and Urban Economic Literature. In *Working papers 2006/10*. Cagliari: Crenos, 2006, s. 1 – 29.
- [43] Binek, J. Souvislosti majetkového hospodaření obcí. In *Zvyšování konkurenceschopnosti aneb Nové výzvy pro rozvoj regionů, států a mezinárodních trhů*. [CD-ROM]. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2007. s. 1 – 9.
- [44] Burianová, E. Simulace dynamických modelů s využitím metod systémové dynamiky. In *ISKI 2007*. Nitra: Katedra informatiky FPV UKF v Nitre, 2007. s. 19. – 29. ISBN 978-80-8094-167-3.
- [45] Felce, D., Perry, J. Quality of Life: Its Definition and Measurement. In *Research in Developmental Disabilities*. [on-line]. 1995. [citováno dne 21. 11. 2008]. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com>

- [46] Forrester, J. W. Interview with Jay Forrester on System Dynamics. In McKinsey Quarterly. [on-line]. 2001. [citováno dne 27. 11. 2008]. Dostupné z: <http://scripts.mit.edu/~sdg/docs/D-4276-2.McKinsey.Interview.pdf>
- [47] Glaeser, E. L., Maré, D. C. *Cities and Skills*. [on-line]. 2000. [citováno dne 30. 5. 2007]. Dostupné z: http://www.motu.org.nz/pdf/cities_skills.pdf
- [48] Glaeser, E. L., Scheinkman, J. A., Shleifer, A. *Economic Growth in a Cross-Section of Cities*. [on-line]. Cambridge: NBER, 1995. [citováno dne 30. 5. 2007]. Dostupné z: <https://www.nber.org/papers/w5013>
- [49] Gyourko, J., Tracy, J. The Structure of Local Public Finance and Duality of Life. In *The Journal of Political Economy*. 1991, roč. 99, č. 4, , s. 774 – 806.
- [50] Kameníčková, V. Hospodaření krajů. In *Obec a finance*, č. 1, 2005, s. 12
- [51] Macháček, J. Místní rozvoj. In *Politická ekonomie*, 1999, roč. X, č. 5, ISSN 0032-3233.
- [52] Malý, I. *Veřejné statky a veřejně poskytované statky*. [on-line]. [citováno 27. 8. 2007]. Dostupné z: http://www.econ.muni.cz/~ivan/xxx/subjects/ver_econ/statky2.doc
- [53] Massam, B. H. Quality of Life: Public Planning and Private Living. In *Progress in Planning*, č. 58, 2002, s. 141 – 227.
- [54] Myers, D. Building Knowledge about Quality of Life for Urban Planning. In *Journal of the American Planning Association*, 1988, roč. 54, č. 3, s. 347 – 358. ISSN 1939-0130.
- [55] Myers, D. Community-Relevant Measurement of Quality of Life. A Focus on Local Trends. In *Urban Affairs Quarterly*. [on-line] 1987. [citováno dne 4. 11. 2008]. Dostupné z: <http://www-rcf.usc.edu/~dowell/pdf/community.pdf>
- [56] OECD. Local Development and Job Creation. In *OECD Observer*. February 2000
- [57] Pospíšil, Z. *Dynamické systémy a systémová dynamika*. [on-line]. 2006. [citováno dne 2. 7. 2009]. Dostupné z: http://www.math.muni.cz/~pospisil/FILES/DynSys_SysDyn.pdf
- [58] Richardson, G. P. Problems with Causal-Loop Diagrams. In *System Dynamics Review* [on-line]. 1986. [citováno dne 23. 11. 2008]. Dostupné z: <http://sysdyn.clexchange.org/sdep/Roadmaps/RM4/D-3312-2.pdf>
- [59] Rodrigues-Pose, A., Tijmstra, S. What is LED? [on-line]. ILO [citováno dne 2. 5. 2009] Dostupné z: http://learning.itcilo.org/entdev/LED/doc/982_Pose_LED%20Module%20II%20Final%20ppt.pdf

- [60] Rogerson, R. J. Quality of Life and City Competitiveness. In *Urban Studies* [on-line]. 1999. [citováno dne 22. 11. 2008]. Dostupné z: <http://www.viral.info/iod/iodpdf/Urban%20Studies%20Article.pdf>
- [61] Sekerka, B. Měření regionálních disparit. In *Veřejná správa 2008*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2008. ISBN 978-80-7395-108-5
- [62] Šebová, M., Šebo, J. The Factors of Local Economic Development with the impact on the Business Localization. In *2nd Central European Conference in Regional Science – CERS, 2007* [CD-ROM]. Košice: Technická univerzita Košice, 2007. s. 628 – 647. ISBN 978-80-8073-957-7.
- [63] Ülengin, B. a kol. A Multidimensional Approach to Urban Quality of Life: The Case of Istanbul. In *European Journal of Operational Research*. [on-line]. 2001 [citováno dne 26. 10. 2008]. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com>
- [64] Viladecans-Marsal, E. *The growth of Cities. Does Agglomeration Matter?* [on-line]. Barcelona: Institut d'Economia de Barcelona, 2002. [citováno dne 28. 5. 2007]. Dostupné z: <http://www.pcb.ub.es/ieb/aplicacio/fitxers/143894ART112.pdf>
- [65] Winter, M. a kol. Constraints, Domain Conditions, and Well-Being: Evidence from Poland during the Transformation. In *The Journal of Consumer Affairs*. 1999. č. 33. s. 27 – 47.
- [66] Wong, C. Determining Factors for Local Economic Development: The Perception of Practitioners in the North West and Eastern Region of the UK. In *Regional Studies*, 1998, roč. 38, č. 8, s. 707 – 720.
- [67] Wong, C. Developing Indicators to Inform Local Economic Development in England. In *Urban studies*. 2002, roč. 39, č. 10, s. 1833 – 1863.
- [68] zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- [69] Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů
- [70] Zákon č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku ČR do vlastnictví obcí, ve znění pozdějších předpisů

Internet

www.bermangroup.cz

www.gdrc.org/uem/qol-define.html